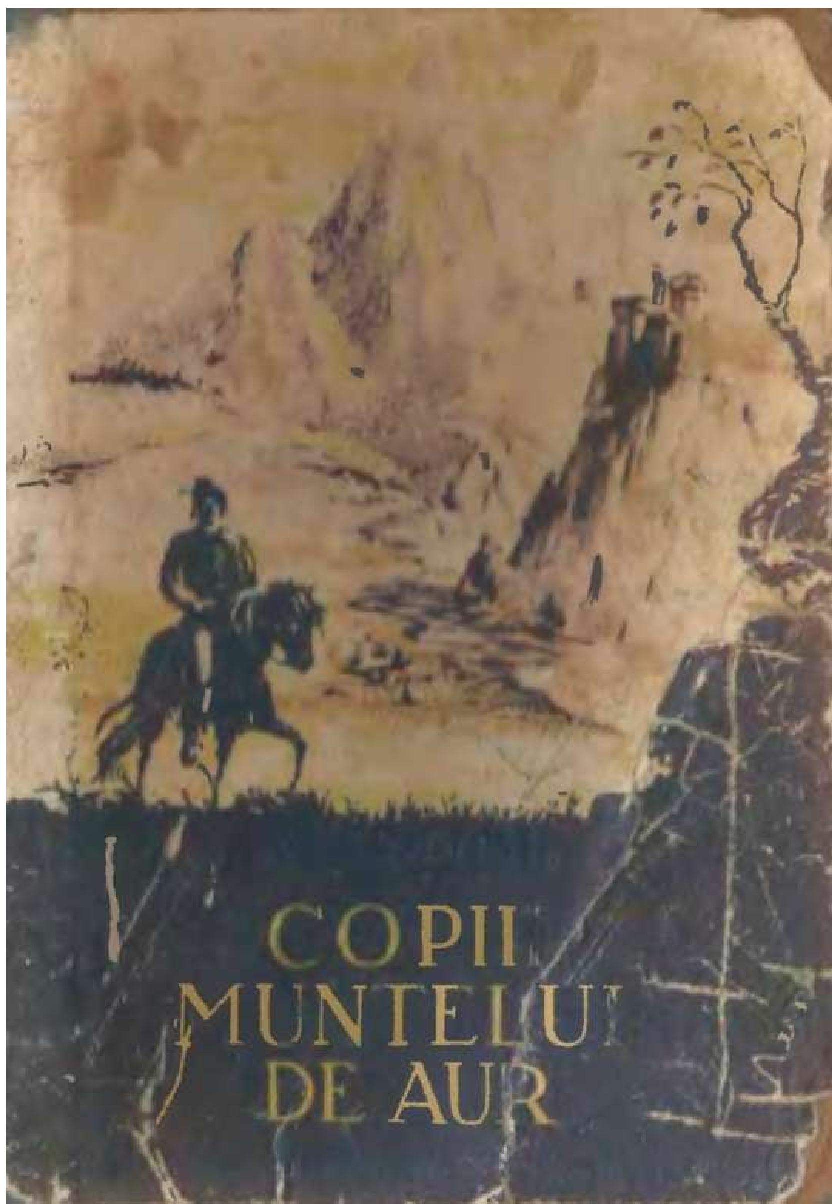

ILUSTRAŢII, A. STOICESCU

AL. MITRU

COPIII MUNTELUI DE AUR

1954

editura TINERETULUI

SEARA ÎNTÂIA

JUDECATA CRIŞANULUI

Numai un lucru, făptuit cu cinste şi cu dreptate are temeinicie. Iar înşelătorul, mai devreme sau mai târziu, îşi primeşte plata ce i se cuvine.

De mult, de mult tare, pe vremea când munţii cei înalţi ai Zarandului erau numai cât nişte movile, iar lupii şi urşii cunoşteau limba oamenilor şi stăteau cu ei la sfat prin păduri, trăia într-un sat oarecare un flăcău crişan, pe nume Siimion.

Vrednic flăcău era Simion. De intra în baie, ciurul lui pentru cernut aurul – şaitrocul – îi rămânea cel mai plin; de pleca la vânătoare, venea cu spinarea încărcată cu dihănii. Atât era de vrednic, că multe, multe fete l-iar fi vrut de bărbat. Dar el iubea numai pe una; o iubea pe Ileana, cea mai mândră dintre fetele din munţi. Era aşa de frumoasă Ileana, că inima lui Simion i se oprea în piept când o privea. Ochii id erau ca mura coaptă, buzele roşii ca zmeura şi pielea obrazului albă, albă ca praful alb de nea, când se aşterne la începutul iernii, neîntinată, peste munţi. Pentru ea, pentru Ileana, urca flăcăul pe stânci mai sus decât a apra neagră, ca să-i culeagă primăvara cele dintâi flori de „ochii, miresei” şi să i le aducă în dar. Pentru ea se afunda în vâjoi, în căderea de apă cea mai furtunoasă, cătând toamna păstrăvii cei mari: păstrăvii cu piele de argint, însemnaţii cu puncte negre, Pentru ea, pentru Ileana, şi-ar fi dat flăcăul) şi viaţa, dacă ar fi fost nevoie, ca s-o poată ocroti de orice rău. Atâta îi era de dragă Ileana lui Simion.

Nici ea nu-l iubea mai puţin pe flăcău. Îi plăcea mai cu seamă să-l privească dimineaţa-n zori, când Simion se ducea în baie – în mina de aur a obştei. De multe ori pleca împreună cu el. Intra flăcăul în scobiturile muntelui şi ieşea de-acolo purtând pe umeri sacii cu piatră. Avea braţe vânjoase Simion. Purta sacii cu piatră ca pe nişte fulgi. Cu pisălogul zdrobea piatra până o făcea ca făina. Făina de piatră o aşeza pe jgheabul de lemn, căptuşit cu o ţesătură aspră de lână, ce se cheamă herchiiu. Pe deasupra, Ileana arunca iapă cu ciubărul. Praful de piatră fugea la vale şi în

lâna herchiului rămânea numai aurul. Scutura apoi fata herchiul într-un vas cu apă şi Simion cernea cu măiestrie aurul în şaitroc, aşa cum cern grâul oamenii de la câmpie. Ileana lega aurul amestecat cu argint viu într-o bucăţică de pânză şi-l trecea prin foc. Şi bucăţelele de aur se lipeau într-una singură, mare cât o aluna. Alunele de aur le da Simion fetii pe care o iubea. Pentru că în curând, curând de tot, ei trebuiau să se însoţească, şi Ileana să-şi pună peste cosiţele itegre broboada de nevastă.

Iac-aşa treceau zilele lor. Simion clădise cu mâinile sale casa în care aveau să stea. O clădire ontreagă din lemn de brad, acoperită cu şindrilă. O făcuse după datină: în tinda cu camniţă – locul unde se face şi se păstrează nestins focul casei. Ba-i făcuse Ilenii până şi-un război de fag, în care ea – şi ţesea cămăşi, cusute cu fir de iaur pentru ziua nunţii.

Şi ziua nunţii se apropia cu grăbire. Toate le aveau pentru nuntă, toate fuseseră pregătite; numai inele n-aveau.

Pentru inele strânsese Ileana într-o năframă alunele de aur scoase de Simion din baie – aur din cel mai curat, scânteietor ca stelele.

— Am să plec în cetatea din vale, la meşterii făurari, să ne facă inele, spuse într-o zi Simion logodnicei sale.

— Du-te şi să vii degrabă! îi răspunse fata. Uite, am să-ţi dau după obicei o straiţă, ţesută de mâna mea. O să-ţi poarte noroc. Zânele pădurii, muntelui şi băii au să-ţi ajute. Iar înăuntru, în straiţă, îţi pun boabe d. e mei, ca să a. i merinde pentru drum.

Pleacă Simion. Pe umăr ţine agăţată straiţa. plină cu boabe de mei şi în cureaua de peste mijloc – în şerpar – poartă năframa Ilenii, unde se găsesc ascunse alunele de aur pentru inel.

Coboară Simion, coboară pe potecile de munte, zile şi nopţi în şir. Într-un târziu ajunse la drumul mare… Acolo, iacătă un han. Până atunci flăcăul nu ştiuse ce-i acela han. Hangiii şi neguţătorii nu apucaseră încă să pătrundă în ţinutul munţilor crişeni.

Inima flăcăului este veselă, veselă de tot, la gândul cununiei cu Ileana. Şi hangiul are băuturi bune. Are vinars – rachiu de cireşe; are şi rozaiie – vinars de cel roşu îndulcit cu miere. Igreţii – lăutarii – cântă din cetere, precum se spune în locurile acelea la viori, cântă din fluiere şi din cimpoaie.

Simion îşi agaţă straiţa într-un piron de lemn, scoate praf de aur dintr-un buzunărel al şerparului şi – l pune pe masa hangiului; iar hangiul cu nas roşu, cu bărbuţa rară şi cu ochi vicleni aduce două căni: una cu vinars şi alta cu rozalie şi porunceşte igraţilor să cânte mai cu foc.

— Cântaţi, măi, dă glas şi Simion. Că până ce-or da viscolele iernii mă însoţesc cu Ileana cea frumoasă. Şi acum mă duc să fac inele pentru amândoi…

Se învârteşte capul lui Simion de băutura cea dulce.

— Ai aur? îl întrebă hangiul.

— Am… Alune de aur am! se fuduleşte Simion. Ce? Munţii nu sunt ai noştri? Aurul nu este al nostru?

Şi igreţii cântă. Strunele ceterii se îngână voioase cu fluierul şi cu cimpoiul. Opincile parcă saltă singure în loc.

Hangiul îşi frământă în palmă bărbuţa şi se gândeşte. Se gândeşte, cuprins de lăcomie:

— Unde-şi ţine crişanul alunele de aur? Poate în straiţă!

Pune mâna pe straiţa flăcăului şi o clatină încetinel. Sună boabele de mei.

— Asta-i aur. Au-i curat! socoteşte hangiul. Cu grabă, dar pe nesimţite, desprinde din piron straiţa cu mei a lui Simion şi în locul ei agaţă alta cu pietriş mărunt din prund.

Cine-i mai fericit decât Simion? Se gândeşte la Ileana şi se veseleşte. Băutura-i dulce şi igreţii îi cântă. Numai că deodată-şi aminteşte:

— Şi încotro e drumul spre cetate? Cât pe meşterii cei mari… Mai dă-mi, hangiule, nişte merinde şi să plec!

— He, he! Ai greşit drumul! îi răspunde hangiul. Treci către asfinţit muntele Mare, treci trei păduri şi trei pâraie şi ai să dai de cetatea cu meşteri care fac inele…

— Iacă, să-ţi dau aici nişte merinde pentru drum. Ţi

le-am pus în straiţă. Sunt ouă fierte, ouă de găină... Şi acum, porneşte!

Apucă Simion straiţa din mâna hangiului, socotind că-i a lui, şi pleacă. Începe să uroe pe muntele Mare; urcă, urcă, şi când ajunse sus, se făcuse noapte. Atât era de întuneric, că nu se mai vedea la un pas. Frigul îl cuprindea din toate părţile, răcorindu-i mădularele încinse de focul aprig al băuturii. Ca să se încălzească scapără amnarul şi aprinde focul la poalele unui brad, călcând datina care nu îngăduie astfel de fapte. Da' ce mai ştie şi nu mai ştie o minte tulburată „de vinars despre datină şi obiceiuri din străbuni?

Aprinde deci focul la poalele bradului. Îşi scoate din spinare ţundra – haina ţărănească de crişan – o aşterne jos, sej culcă pe ea şi visează. În vis se făcea că hangiul cel cu nas roşu şi cu bărbuţa rară crescuse mare şi gros cât un munte; că stătea undeva sus pe un alt munte şi zvârlea asupra – lui. cu bolovani. js

Atuncea se trezeşte. Dincolo de creştetele albe ale mu Aj lui Mare răsar zorile cenuşii. Siimion se freacă la ochi şi priveşta în jurul său. Chiar lângă el vede o vulpe. E o vulpe roşie, ci ochii ca sticla verde, ice se uiită ţintă către el. Se uită unul la celălalt cât o clipită; apoi vulpea piere-n pădure, măturând frunzişul cu coada ei stufoasă.

— De nu mi-ar fi zor la drum, he, he, he, cumătră vulpe, ai rămâne fără blană! se gândeşte Simion.

Pe urmă, cum îi era foame, vru să fiarbă niscai boabe. Da' ia de unde nu-s. Şi ia priviţi! În loc de boabe, e numai pietriş.

Nu se ştiuse până atuncea în neamul crişenilor nici de hoţie, nici de înşelăciune; cum nu ştiau crişenii nici de hangii sau de neguţători.

— Să ştii că vulpea n-a fost vulpe, îşi zise în sinea lui Simion. 0 – fi fost zâna pădurii. M-a pedepsit pentru că am căloat datina şi am aprins foc la rădăcina bradului. Mi-a schimbat straiţa cu boabe şi mi-a pus în loc alta cu pietriş. Numai ouăle de la hangiu mi le-a lăsat...

Desface Simion ouăle din coaja lor, mănâncă şi se

gândeşte:

— Mi-a dat hangiul vinars şi l-am plătit. Mi-a-dat ouă fierte şi nu i-am răsplătit cu nimic… Ei, lasă, am să merg dintâi în cetate la făurari; da-n oaifea-ntoarsă am să trec pe-aici. Că praf de aur am destul în şerpar; şi-am să-i plătesc!

Pleacă iară pe oale Simion. Trece peste trei păduri şi peste trei pâraie şi-ajunge la cetate. Găseşte meşterii pe care-i căta. Îşi făureşte inele şi porneşte pe drum înapoi.

Da’ până să plece, se schimbase vremea. Căzuseră frunzele pajurii şi începuse Iarna. Munţii se învă. le-au în tundra lor de ceaţă. Pe creştete îşi puneau cuşmele albe. de zăpadă.

Vifornița sufla. Sufla mai tare ca niciodată şi la ducea cu ea nori negri şi pântecoşi; sufla şi urla ca haitele de lupi flămânzi când coboară în faptul liernii noiaptea, şi pătrund în sat. Sufla viforniţa şi brazii cei înalţi gemeau. Îndureraţi, se clătinau din rădăcini.

A pornit ninsoarea mai devreme; da’ cuvântul crişanului e cuvânt. Unde s-a pomenit crişan să-şi calce cuvântul? A rămas să plătească hangiului ouăle ce le-a mâncat. Oricât o fi viforniţa de miare, oricât; ar fi ocolul de lung, Simion se gândeşte numai la una: va plăti hangiului datoria. Şi asta numaidecât, înainte, de a se duce spre casă, La cununia cu Ileana.

De unde avea să ştie Simion că hangiul îi schimbase straiţa cu gând de înşelăciune?

Suflă viforniţa şi toate potecile muntelui au fost acoperite de ninsoare. Ici, colo abia se mai zăreşte câte-o colibă de muntean, cu vârful afară din zăpadă. Înotând prin troiene, Simion ajunge! a colibă şi întreabă:

— Mu ştiţi unde e satul acela la un drum mare unde s-a aşezat un hangiu, cu nasul roşu, bărbuţă r.ară; da’ cu berbinţe – cu butoaie – pline de vinars şi în hanul căruia cântă zi şi noapte igreţi?

Uneori Simion primeşte câte o îndrumare; alteori cei întrebaţi nu ştiu nimic ce să răspundă. Drept răspuns, dau numai din cap nedumeriţi şi îl îmbie pe drumeţ să intre

mai bine în colibă, la adăpost.

Simion stă câteodată, o clipă doar, în cumpănă, dar repede se hotărăşti:

— Nu! Am mai întâi o datorie de plătit. Şi un crişan nu-şi calcă pentru nimic în lume cinstea lui. Apoi am zor, ca să ajung acasă mai curând la cununia ou Ileana.

Şi o porneşte iară mai departe.

Furtuna este. toi mai turbată. Asemenea iarnă ca aceasta nu s-a mai pomenit. Nămeţii se înalţă, ca alţi munţi întregi, pe culmile munţilor. În văi zăpada creşte, adunată de vânt, aşa încât prăpăstiile nici nu se mai cunosc. Un pas greşit şi Simion s-ar afunda pentru totdeauna sub pătura albă şi tăcută a acestei cumplite ierni.

Nici fiarele, nu mai ies din culcuşurile lor. Abia când şi când se mai aude câte un urlet de lup flămând, îngropat sub zăpadă în văgăuna lui.

Nimic nu-l înspăimântă pe flăcău. Colo alunecând, ici scufundându-se până la gât în nămeţi, dincoace căţărându-se pe gheaţă, cu mâinile şi picioarele sfâşiate, Simion înaintează mereu.

Şi merge flăcăul, merge, luptând din răsputeri cu viscolul cumplit, flămând şi îngheţat până la oase. Merge fără od. ină, ba găsind, ba rătăcind urma potecilor din munte; întrebând din colibă în colibă, acolo unde le află, până ce ajunge iară la drumul cel mare, pe care-l mai străbătuse odată.

Tot umblând prin munte, căutând drumul acesta, trecuse iarna jumătate. Da’ iată drumul este aci în faţă şi iată hanul. La o parte oboseală, foame şi frig! Simion este la capătul suferinţelor. Aşa crede flăcăul, şi văzând hanul pe care.

Îi caută de atâta timp, îi vine să zboare sau să joiaee de bucurie.

Îşi încordează puterile şi, înotând prin nămeţi, ajungelia uşa hanului. Intră. Înlăuntru este cald. În vatra largă arde focul; şi pe vatră, într-un ceaun, fierb cârnaţi cu usturoi şi într-altul, mămăligă de mei. Pe mese sunt oale cu vinars. Şi igreţii cântă.

Simion îşi scoate după cuviinţă căciula de pe cap şi după ce se dezmorţi puţin lângă foc, desface un buzunărel de la şerpar, s-coate o unghie de praf de laur dinlăuntru şi îl pune pie masa hangiului, zicând:

— Iacă, am venit să-ţi plătesc o datorie, de care poate nici că-ţi mai aminteşti.

Hangiul face ochi mari şi se scarpină în bărbuţa cu fire rare şi cărunte, neamintindu-şi, dar prefăcându-se că-şi aduce aminte:

— O datorie? Păi da. Ştiu. Adică – şi la urma urmei – cine nu-mi este mie pe-aici dator?

— Eu nu sunt de prin locurile acestea! râde Simion. Da’ am trecut prin han înainte de-a începe viscolele iernii şi mi-ai dat vinars. Ţi liam plătit. Miiai dat pe urmă şi nişte, ouă fierte. Şi nu ţi le-am plătit. Eram cam tulburat de vinars şi i-am uitat. Am avut atunci şi un necaz, cu straiţa dată de Ileania. Aveam înăuntru mei. Da-n locul ei am găsit alta cu pietriş…

În cugetul hangiului se face lumină. Îşi aminteşte tot: cum schimbase straiţa băiatului crezând că are aur în ea, cum îi pusese în loc alta cu pietriş.

— Da’ ce stau eu să-ţi spun toate astea? urmează Simion cu voioşie. Am făcut cale lungă, peste munte, prin vifornıţă, ca să-ţi plătesc. Nimeni dintre crişeni n-a rămas vreodată dator. Cum era să rămân eu? Că nu mi-ar fi tihnit bucatele la ospăţul nunţii. Ia aurul ăsta. E mai mult decât preţul ouălor, da’ îţi plătesc şi întârzierea. Uliţe – aşa, sunt darnic, ca să-mi fie nunta cu noroc.

Hangiul ascultă – cu ochii ţintă la unghia de praf sclipitor de pe tejghea, da’ mintea lui e aţâţată – de lăcomie. Flăcăul a terminat ce-avea de spus şi hangiul tot mai chibzuieşte.

Chibzuieşte ce chibzuieşte şi nasul din roşu ce era i se face vânăt. Apoi, zburlindu-şi bărbuţa ca ţepii unui arici, strigă:

— Eşti un înşelător!

Simion nu ştie ce să creadă. Nu auzise vorba asta

încă ni-N ci un icrişan. Pune nujmiai imâna pe cuţitul de sub curea şi îl ridică:

— Pentru vorba asta ai să plăteşti.

Ţipă hangiul ca din gură de şarpe:

— Să vie birăul, să vie! Mă ucide înşelătorul!

A venit birăul. Îi spun şi unul şi altul păsul. Întâi hangiul:

— A trecut odată pe-aici prin han omul acesta. L-am omenit şi i-am dat ouă, merinde pentru drum. El s-a dus şi nu mi le-a plătit. Să-mi dea acuma, în schimb, preţul cât toate păsările ce-ar fi ieşit din acele ouă, dacă ar fi stat sub cloşti şi nu în pântecul crişanului. Păsările s-ar fi ouat. Din ouă ar fi ieşit alte păsări, sute şi mii. Pe toate să mi le plătească. Şi mai ales c-a vrut să mă ucidă…

Rosteşte şi crişanul:

— Am bătut cale lungă, cu primejdia vieţii, prin viscol, peste munte, ca să plătesc datoria făcută fără voie, pe care hangiul o şi uitase! I-am dat o unghie din praf de aur, de-o sută de ori mai mult decât preţul ouălor. Asta ca să mă plătesc de întârziere. Drept mulţămită, hangiul m-a făcut înşelător şi asta nu poate îngădui un crişan.

Stă birăul pe gânduri, cu capul în pământ, vreme îndelungată. Abia într-un târziu ridică fruntea, spunând:

— Crişanul Simion, venit aci de peste munte, este într-adevăr un înşelător. El n-a plătit ouăle atunci când le-a luat. Pentru că din ele, dacă nu le-ar fi dat fără hani crişanului, hangiul ar fi putut avea cu vremea sute sau poate mii de păsări. Şi preţul lor de-acuma crişanul nu vrea să-l plătească…

— Nu! rosteşte Simian. Nu-l plătesc, pentru că nu e drept.

— Nu-l plăteşte! zice şi birăul. Ba încă a vrut să-i ia şi viaţa hangiului. Pentru asta, eu hotărăsc ca Simion să ispăşească, dând o donicioară cu aur, sau va sluji în băile hangiului şase ani fără simbrie.

Se ridică flăcăul şi rosteşte cu tărie:

— Nu-i drept. Hangiul e înşelător. Da’ de pedeapsa crişanului nu va scăpa. Niciodată n-au să ierte crişenii pe

un înşelător.

Îl iau străjerii pe Simion şi-l duc în baie să mărunţească piatră pentru hangiu, să scoată aur pentru hangiu.

Trudeşte el în baie o zi, două, trei, cine mai ştie cât o fi trudit? Trudeşte şi se gândeşte cum să plătească şi de data asta hangiului ce i se cuvine, cum să se răzbune; se gândeşte la Ileana lui cea dragă.

Trudeşte Simion. Se hrăneşte eu te mir: ce şi doarme în scobitura stâncii din care scoate piatră. Noaptea se culcă pe piatră. Ţine pumnii strânşi şi socoteşte cum să pedepsească pe hangiu. Se culcă şi visează. În vis îi apare zâna băii. E o fecioară îmbrăcată în haină de băieş, cusută cu fir roşu, încălţată cu cizme bătute în ţinte şi cu potcoave de aur. Părul galben ca aurul îi atârnă pe spate până la călcâie şi în mână ţine dalta de fier.

— Ascultă, spune zâna, mergi pe dată în baia părăsită, şi ce-i găsi acolo, adu la judecata cănunţilor, la judecata bătrânilor, mâine când răsare luna.

Simion se trezeşte din somn. Cum se trezeşte, se ridică şi o porneşte către baia părăsită. În baie se aude ciocănind o daltă de băieş. Se ia după sunetul dălţii şi merge, merge, până ce ajunge în fundul băii. În lumina ştearţului – a lămpii de miner – se vede un bătrân cu barba colilie, care zace acolo pe un ţol putregăit.

— Bine-ai venit, flăcăule I murmură bătrânul, clătinându-şi capul albit de ani.

— Cam rău te-am găsit, moşule! îi răspunde Simion, sărutându-i mâna. Ia spune-mi mai întâi, cine eşti?

— Sunt ce eşti tu, după vorbă şi purtare; şi sunt ce-ai putea să fii, dacă nu mă scoţi de-aici, să mă duci la judecata ciinunţilor, la judecata celor mai bătrâni din sat; care după datină, numai odată la zece a.ni se ţine. Ei, şi dacă mintea ţi-o fi tot atât de ageră, cum ţii-i şi firea, ai să izbândeşti.

— Te-am înţeles, moşule! grăieşte flăcăul. Eşti crişan ca şi mine, şi de nu m-oi grăbi să te duc la masa judecăţii cănunţilor, ce o să fie mâine la răsăritul lunii, s-ar putea s-

ajung să mă prăpădesc şi eu aşa pe un ţol putregăit, sub puterea hangiului şi a birăului, care, după cum am aflat abia acum, suni fraţi buni amândoi.

— Drept ai vorbit, flăcăule 1 încuviinţează moşul. Am fost băicş, slugă la hangiu. Când n-am mai fost bun de trudă, m-a zvârlit aci stăpânul, ca să pier. Numai că odată cu mine zace alăturea, într-un cotlon, şi un cal bătrân şi bolnav, cu o straiţă de gât. Să-l luăm şi pe el cu noi, poate ne-o fi bun la ceva.

Cată Simion şi găseşte alături, într-un cotlon, calul. Iar de gâtul calului, o straiţă ponosită. Se uită la ea. E straiţa lui, pe care i-a dat-o la plecare Ileana. Se minunează flăcăul. Cum de o fi ajuns aici?

Povesteşte bătrânul cum straiţa asta a furat-o hangiul unui biet crişan, socotind că are aur înăuntru; dar, văzând că-s numa boabe de mei, a pus de le-a râşnit şi a fiert din făina lor mămăligă omului bătrân, înainte de a-l azvârli în baie ca să-şi dea sfârşitul. Apoi a pus în straiţă o mână de paie şi a agăţat-o de gâtul calului, tot ca ultima hrană înainte de moarte.

— Cu merindele acestea am vieţuit până acum şi mă mir e; i n-am murit. Da' mi-a dat putere nădejdea că tot voi apuca judecata cănunţilor: că vreun om bun, vreun băieş ca şi mine, îmi va găsi înainte de moarte şi mă va duce la masa judecăţii.

ca să-mi capăt dreptatea. Acum m-ai găsit tu şi ştiu că ai să mă ajuţi!

Se dumireşte Simion. Se dumireşte de toate.

Povesteşte şi el bătrânului ce i s-a întâmplat şi se sfătuiesc ei împreună. Suie apoi pe moşneag pe spinarea calului şi, apucând calul de coamă, îi trage pe amândoi afară.

— Să mergem către judecata cănunţilor! grăieşte bătrânul. Acum, odată la zece ani, când judecă bătrânii satului, nu mai suntem în stăpânirea birăului şi a hangiului. Putem să ne spunem păsul şi să ne dobândim dreptatea!

Se dumireşte tot mai mult Simion. Tot mai bine se dumireşte şi tot mai tare arde în el dorul de răzbunare. Ascultă sfaturile pe care i le dă moşneagul şi pornesc tustrei către locul judecăţii.

Este departe locul judecăţii. E tocmai în pădurea de brădet de pe munte. Într-un loc luminos, sub bătaia lunii, s-au ridicat perdele şi acoperiş ide cetină ca la stâne. Un foc mare, aprins din zece trunchiuri de brazi, arde la mijloc. De jur-împrejur sunt scaunele cănunţilor. Către întunericul şi desişul pădurii stau cei ce au să se plângă. Iar lângă foc, pe o movilă de pământ, aşternută cu cetină, sunt aşezaţi acei ce sunt chemaţi la judecată. Făcliile lungi de răşină aruncă umbre vinete pe chipurile oamenilor adunaţi:

Se începe judecata. Cănunţii ascultă. Hangiul şi birăul se frământă, hei, ce se mai frământă! Pe unul l-a înşelat hangiul în socoteli şi l-a trimis în baie să-i muncească fără simbrie. Pe altul l-a asuprit birăul la judecată.

Noaptea se apropie de sfârşite. Când cântă cocoşii, judecata cănunţilor e şi ea sfârşită.

— Mai are cineva să se plângă împotriva hangiului? întreabă cănunţii.

Pe munte urcă Simion. Calul, cu moşneagul pe spinare, a rămas lângă desiş.

— Eu mai am! răsună glasul său. Sunt un drumeţ, un crişan, mă cheamă Simion.

— Dacă nu eşti de la noi, de ce ai a te plânge?

Simion se încruntă, ridică pumnul în sus şi pe urmă îl îndreaptă către hangiu:

— Mai întâi şi mai iniţâi, rosteşte el cu tărie, vreiau să povestesc că, în urmă nu cu multă vreme, am poposit în hanul acestui om cu nas roş şi bărbuţă rară.

— Ştim! Ştim! îşi amintesc unii oameni din mulţime. Spunea că merge în cetatea cea mare din vale, ca să-şi facă inele pentru cununie. A mâncat bucate din han, a băut vinars şi a plecat plin de voioşie.

— A băut, a mâncat, dar n-a plătit! taie oamenilor

cuvântul hangiul. Este un vântură-lume şi un înşelător şi a fost pedepsit de birău cum se cuvine. E sluga mea acum.

Fără să se tulbure, cu acelaşi cuvânt puternic, Simiion urgisitul adaugă:

— I-adevărat că am băut şi am mâncat. Da-n timpul acesta hangiul m-a furat de straiţă. A crezut că-i aur înăuntru. Mi-a luat straiţa mea cu boabe de mei şi mi-a pus în loc alta cu pietriş. Ameţit de vinarsul tulbure al hangiului, n-am băgat de senină. Ba am crezut că e vreo şotie a zânelor, pentru că am fācut foc la poalele unu; brad, călcând datina străbună. Mai pe urmă am aflat tot… Am fost furat de hangiu.

Hangiul tropăie pe loc, se strâmbă şi ţipă:

— Minte vântură-lume şi înşelătorul de peste munţi. Minte. Să dovedească mai întâi.

Se sfătuiesc între ei cănunţii, plecându-şi capetele cu plete albe laolaltă. Se vede bine cine-i înşelătorul, da’ judecata-i dreaptă. Cuvântul nu-i destul. Trebuie mărturie.

Cel mai bătrân din sfatul cănunţilor se ridică şi, cu glasul tremurând, grăieşte:

— Simion crişanul să dovedească, precum că straiţa i-a fost furată şi hangiul îşi va primi pedeapsa.

Se repede flăcăul lângă desiş şi vine cu straiţa ponosită. O ridică în sus şi o arată cănunţilor, o arată mulţimii adunate:

— Vedeţi, oameni bun:! Astă straiţă a fost făcută de mâna miresei mele. A fost plină cu boabe de mei. Acum de când slugăresc la hangiu, am găsit-o în baia părăsită. Hangiul mi-a furat-o. Meiul mi l-a prăpădit. Şi în loc mi-a pus altă straiţă, plină cu pietriş din prund.

Sare în sus hangiul şi îşi smulge de necaz bărbuţa. Răcneşte ascuţit:

— Minte, minte. Asta este straiţa mea. Simion vânturălume nu-i numai înşelător, este şi mincinos. Să dovedească precum că-i straiţa lui şi mă plec judecăţii. Numai să dovedească.

Se strâng iar laolaltă cu capetele cănunţii. Înţeleg ei bine că dreptatea e a crişanului. Da’ straiţa singură nu

poate vorbi şi trebuie mărturie cu glas de om.

Se ridică din nou cel mai bătrân cănunt şi rosteşte întristat:

— Nu-ţi putem face dreptate, crişene! N-ai om ca să ne fie mărturie şi straiţa singură nu-i de-ajuns.

— Vreţi om mărturie? întreabă Simion.

— Da. Asta e nevoie! spun cănunţii.

— Da, da. Să aduci om mărturie! se bucură hangiul tropotind pe movilă, socotind că asta nu e cu putinţă. Adu om aici!

— Aduc om! grăieşte limpede Simion.

— Aduce ora! Aduce!... rosteşte ca un ecou mulţimea – uimită şi înveselită că se face dreptate şi biruie crişanul pe hangiu. Aduce om! Ha, ha!

Se repede crişanul iar lângă desiş şi trage de coamă calul bătrân ce abia-şi mai ţine zilele, purtând pe spinarea: lui pe moşneag.

Selngălbeneşte hangiul şi-ar vrea să fugă, să se facă pierit. Da’ oamenii îl ţin. Moşneagul, sprijinit de Simion, descalecă la masa judecăţii şi-ncepe mărturia. Povesteşte tot din fir-a-păr cum l-a văzut pe hangiu furând straiţa cu boabe de mei a crişanului socotind că-i plină cu aur şi punându-i în loc alta cu pietriş. Pe urmă din mei a făcut mămăligă şi i-a dat-o lui, ca hrană de comând; iar în straiţă a pus paie pentru cal. Şi pe amândoi i-a trimis să moară în baia părăsită, pentru că nu mai puteau munci. Acum să plătească hangiul pentru fapta lui şi să fie pedepsit după obicei, ca fur şi omorâtor de bătrâni.

Se iscă murmur în mulţime. Glasuri mânioase se ridică din toate părţile. Cănunţii sunt tulburaţi, da’ totodată bucuroşi. Adevărul iese la iveală. Grişianul a adus mărturie glas de om.

Vântul a început să sufle, parcă şi el ar fi mânios, împrăştiind scântei din focul cel mare şi azvârlindu-le în ochii vicleni ai hangiului, pârâindu-i bărbuţa.

Întreabă cănunţii pe Simion:

— Crişene, dreptatea ta e dovedită! Ai fost furat de straiţă şi de mei. Ce ceri acum răsplată de la fur?

— Când am făcut popas în han, dă glas flăcăul, am băut vinars şi l-am plătit. Am mâncat şi ouă, şi nu le-am plătit. După obiceiul nostru din bătrâni, am socotit că cel dintâi lucru ce se cuvine este ca să-mi plătesc datoria făcută fără voie. Pentru asta am făcut cale lungă. Am străbătut muntele, înfruntând furtunile, primejduindu-mi zilele. Am dat hangiului pentru ouăle mâncate praf de aur, cât de o sută de ori preţul ce se cuvenea, ca să-mi plătesc întârzierea. În loc de mulţămită, hangiul m-a făcut înşelător şi a chemat birăul să mă asuprească. M-a osândit ca să plătesc tot păsăretul ce-ar fi ieşit din ouă, pana cine ştie când, dacă ar fi fost la cloşcă. Aşa că eu, după pedeapsa hotărâtă mie de birău, cer la fel. Să-mi plătească hangiul tot meiul, ce-ar fi ieşit până cine ştie când din boabele de mr: „dacă erau semănate şi nu râşnite. Cu aur să-mi plătească. Sau de nu, să-mi fie slugă mie, cum i-am fost şi eu lui.

ŞI rigă mulţimea adunată şi cere:

— A dat birăul pedeapsă nedreaptă crişanului, de două ori mai grea să fie pedeapsa dată hangiului. Să plătească hangiul şi pentru moşneagul pe care a vrut să-l dea morţii. Să plătească şi birăul că-i jude treălos! Să-şi primească amândoi pedeapsa.

Îşi aude birăul numele şi saltă cu pântecul înainte la masa judecăţii:

— Staţi! Staţi, cănunţi, şi nu hotărâţi. Cum o să plătească hangiul meiul tot ce-ar fi ieşit din boabele aflate în straiţă? Că meiul a fost râşnit. Şi din mălai de mei nu iese verdeaţă. Nu are nimica de plătit.

E viclean birăul. Da’ moşnegii sunt înţelepţi. Rosteşte moşneagul azvârlit de hangiu în fundul băii părăsite:

— Nici din ouăle fierte pe care le-a mâncat flăcăul nu puteau ieşi pui şi birăul l-a osândit cu o donicioară de aur, sau şase ani de trudă fără simbrie, ijfr dacă din ouăle fierte pot ieşi pui, eu atâta mai vârtos creşte verdeaţă din mălaiul de mei.

— Aşa este! Să plătească hangiul, să plătească şi birăul! strigă tot mai tare oamenii.

Se adună cănunţii la sfatul cel mare. Îndelung se sfătuiesc clătinându-şi pletele, mângâindu-şi bărbile. Până la urmă hotărăsc. Cel mai bătrân dintre cănunţi, cu glasul tremurat, rosteşte hotărârea:

— Dacă a fost osândit crişanul să dea o donicioară pentru ouăle mâncate şi neplătite fără voia lui, atunci se cuvine ca hangiul să plătească o doniţă de aur pentru meiul furat. Să mai dea hangiul încă o doniţă pentru că l-a azvârlit pe moşneag, ca să moară, în baia părăsită, când n-a mai putut munci. Iar birăul să dea şi el o doniţă de iaur pentru judecata nedreaptă.

Cum se tăvălesc, cum se mai tăvălesc pe jos de necaz hangiul şi birăul, prin troianul de zăpadă! Cum se mai dau cu capul de toţi brazii!

Şi-n vremea asta, Simion, moşneagul şi icalul se îndreaptă către casă, purtând ou ei trei doniţe cu aur.

Pe drum, picioarele bătrânului se-nzdrăvenesc; se înzdrăvenese şi picioarele calului.

Nimic nu dă tărie mai mult celor bătrâni, decât gândul că se vor odihni în ţărâna strămoşească.

Iar colo, în prag, în pragul casei clădite de Simion, aşteaptă Ileana. Vornicul ospăţului de nuntă stă gata să pornească. Cu plosca plină, sta gata să pornească în urma mirilor, a lui Simion crişanul şi a Ilenei cea frumoasă.

SEARA A DOUA

PĂLĂRIA FERMECATĂ

N

evrednici de numele de oameni sunt aceia care săvârşesc totul pe limba lăcomiei. Că nu este meteahnă mai urâtă decât foamea nesăţioasă după avuţie!

Aşa, se povesteşte că trăia odată, într-un – sat de crişeni, un om pe care-l chema Pătru şi care amarnic mai suferea din pricina lăcomiei celor avuţi. De copil argăţise Pătru prin pădurile cele mari, la tot felul de bogaţi. Aşa se scurgea viaţa lui: numai în muncă grea şi sărăcie. Argăţea stăpânul unei păduri întinse. Tăia copaci, îi cioplea şi meşterea din ei ciubere, doniţi, cercuri, şindrile ide acoperit casele şi câte altele. Tot ce lucra sluga, punea

stăpânul în legături mari, în chişiţe, pe cai; le trimitea la târg şi le vindea. Umplea stăpânul şerparul cu aur şi trăia bine din munca lui Pătru. În schimb, acel oare muncea… o să aflaţi îndată despre el.

Într-o seară lasă Pătru lucrul lui din hambar, unde tăia ciubere şi vine la pragul stăpânului. Cere să-i facă socoteală după munca din vară şi din toamnă.

Îi face stăpânul socoteala.

Niciun crăiţar nu are de luat Pătru, ba uite-l, mai este şi dator… Mai are de plătit şi darea către împărăţie.

Şi avea crişanul acesta şi-o casă de copii, care de care mai mărunţei şi mai neajunşi. Vorba cântecului:

„*Doi la oi, doi la boi, doi cu nen-su la cimpoi, doi în pat, doi sub pat, doi la vatra focului*.

Iar Ioniţă şi Matei în căuş, că-s mititei…”

Vede bine Pătru că stăpânul îl înşală la socoteli. Şi ştie că de partea stăpânului sunt şi socotelile, şi birăul, şi judecăţile. Iar de partea lui, numai sărăcia, foamea şi biraele – dările cele mari. E mâhnit Pătru cum nu se mai poate. Neavând altceva ce face, porneşte spre casă. De jale, începe să cânte Pătru, cum cântă întotdeauna săracul la necaz:

„*Nu am pită, nu am sare, Toate le-a dus darea mare, Darea mare ce m-apasă*.

De stă sufletul să-mi iasă.
Vin biraele cu carul.
Ducu-mi straiul şi mălaiul.
Ducu-mi tot, îmi las-amarul.
Şi stăpânul cel bogat.
Fără pită m-a lăsat
După lucru ce-am lucrat…
Îmi cer prunculeţii pită, *
Da’ *vatra mi-i prăpădită*…”

Se uită crişenii la Pătru cum se duce spre casă cântând cu durere, povestindu-şi în cântec tot focul care-i încinge inima. Da’ cine poate să-i ajute? Că şi ei sunt la fel de oropsiţi şi de neajutoraţi. De sus, din cerul cenuşiu al toamnei, a început să plouă. Numai că nu e ploaie destul

de rece, ca să stingă jarul din pieptul lui Pătru. Îl aşteaptă acasă copilaşii şi n-are să le ducă nici măcar o îmbucătură.

S-a făcut noapte. În coliba lui, Pătru chibzuieşte. Chibzuieşte bine până dimineaţa. Dimineaţa îşi pune pe spinare ţundra şi îşi încalfa opincile. Se duce la omul cel mai bătrân şi mai înţelept din sat. Ştie Pătru că la vreme de necaz este bine să te sfătuieşti şi cu cei bătrâni. Ei au văzut şi au trăit multe. Au urcat muntele vieţii până aproape de vârf şi, privind în vale, îţi pot spune fără greş ce poteci sunt bune şi care sunt oprite de primejdii.

Se duce Pătru la bătrân şi îl găseşte pe prispă, cu barba până la brâu, cu ochii slabi şi lăcrărnoşi privind spre cerul nourat şi în gura fără dinţi cu o lulea din viţă sălbatică, fumând frunzuliţe uscate de fag. Îi sărută Pătru mâna bătrânului, după datină –, şi îl roagă:

— Învaţă-mă, tăicuţule, cum să plătesc eu răul ce mi-l fac cei lacomi şi bogaţi? Uite, biraele m-apasă şi mă istovesc; iar stăpânul pădurii mi-a supt vlaga din mine şi m-a înşelat. De foame mi-a murit femeiia şi-au rămas copiii orfani. Mai an m-au asuprit oraş mărul şi popa... Învaţă-mă, tăicuţule, cum să le plătesc?

Fumează bătrânul din lulea frunzuliţe uscate de fag şi fumul se ridică a lene în văzduh. Fumează preţ de o lulea şi ipe urmă grăieşte:

— Peştele, cu ce se prinde în pârâu? Cu momeală... Care-i momeala pentru cei avuţi? Galbenii zimţuiţi. Ei... momeşte-i pe bqgaţi şi iau să oadă în undiţă. Numai iaşa iai să le plăteşti!

A tăcut moşneagul. Se duce acasă Pătru şi iar chibzuieşte. Chibzuieşte îndelung, zile şi nopţi, ba poate şi săptămâni, până ce a înţeles tâlcul vorbelor moşneagului. Când îl înţelege, i se luminează chipul.

Ia copila cea mai mărişoară de mână şi porneşte cu ea spre casa popii.

— Iată fata! zice Pătru. Am venit ca s-o tocmesc slujitoare. E bună, vrednică şi ascultătoare.

— Cât ceri pentru ea?

— Nu mult...

— Cât?

— Trei galbeni pe an, straie şi mâncare. Numai că zece galbeni – simbria pentru, trei ani şi mai mult – îi vreau înainte…

Râde popia în barbă. Are livadă cu pomi şi stupi cu albine, are ţarină de arat, vite de-ngrijit, cânepă de împletit, covoare de ţesut şi câte şi mai câte. Cine să le facă? Vin oamenii din sat şi îşi dau fetele slujitoare la el, cu simbrie mică. Au în casa popii mămăligă să se hrănească. I-a venit acum rândul şi lui i Pătru. Pesemne că e la strâmtoare!

— Bine. Îţi primesc copila! zice popa. Ţi-o primesc să mă slujească, cu un galben pe an. Zece galbeni, pe zece ani. Aşa ţi-oi da şi banii înainte, dacă-mi scrii zapis.

Stă Pătru şi se gândeşte. Frumos mai îmbrobodeşte popa omul, când îl ştie c-a dat de greu! Da' n-ai ce-i face. Popa are galbenii, el hotărăşte.

— Să fie şi zece galbeni pe zece ani, dacă n-am altminteri încotro, se învoieşte Păftiru. Numai că în zapis să fie scris că, de-oi avea vreodată zece galbeni, să-mi pot răscumpăra copila.

Râde popa de se cutremură casa:

— De unde ai să ai, măi omule, tu vreodată zece galbeni de prisos? Curg zdrenţele de pe tine şi ţi-e burta lipită de şira spinării! Bine, scriu şi asta în? zapis dacă vrei…

Moaie popa pana de gâscă în călimară şi scrie învoiala pe zapis. Desface lada cu galbeni şi îi dă în mână lui Pătru simbriia copilei pe zece ani. Îi numără galbenii şi întreabă:

— Îţi dai copila ca să te-apucii de vreun negoţ?

— Ba de negoţ nu m-oi apuca! Da' uite umblă zvonul cu ursoaica din pădure…

— Cu ursoaica cenuşie, care vieţuieşte pe-aci prin munţi, zice-se de sute de ani?

— Chiar de ea, şopteşte tainic Pătru. Se spune că are o pălărie fermecată, pe care de vrei s-o dobândeşti, îi duci ursoaicei din pădure o oală cu miere şi un ulcior cu apă ne-

nceputǎ… Îi pui jumătate din galbeni în oala eu miere, jumătate în ulciorul cu apă. Spui un descântec, pe care l-am aflat… După aceea, ursoaica îţi dă pălăria. O scuturi când-vrei şi curg din ea galbeni eu nemiluita… Scapă şi săracul Pătru de sărăcie…

Rămâne popa cu gura căscată, privind lung în urma lui Pătru, care merge fudul, cu zece galbeni în şerpar, drept pe drumul spre pădure…

Trece o zi, trec două; au trecut şi trei. De trei zile întruna –, Pătru mănâncă, b-ea şi se veseleşte cu – copiii. Mănâncă pită de grâu, pită de făină albă cernută şi cu clisă – cu slănină de râmător lată de-o palmă. Întind masă miare, pe ştergare albe, în faţa colibei, şi imănâncă toţi – pe săturate. Crâşmarul însuşi le aduce mâncarea la colibă.

Nu mai vine Pătru să lucreze la stăpânul pădurii. Trimite numai vorbă că – o să-şi plătească datoria, o să plătească şi birul şi o să-şi răscumpere copila din slujba popii. Dintr-odată are numai treabă să bea şi să mănânce, ce n-a putut o viaţă întreagă. A venit lângă coliibă şi stă. până.1 pădurii; a venit şi popa. Satu-ntreg a aflat taina. A şoptit-o popa la fiecare.

De fiecare dată când soarbe sau înghite, Pătru spune: „Ce-imi pasă? Că pălăria mea plăteşte!”

Pe urmă porunceşte:

— Crâşmare! Socoteala…

— Un galben costă totul! zice crâşmarul, şi se pleacă, de parcă-n faţa sa ar fi chiar groful, venit de pe domeniu, ca să petreacă aci în faţa colibei lui Pătru.

— Un galben, cheltuială pe mâncare şi băutură, în trei zile? întreabă Pătru. Puţin.

Îşi scoate după aceea de pe cap pălăria. O scutură şi porunceşte:

— Plăteşte, pălărie!

Din pălărie cade un galben, neted pe feţe, zimţuit pe laturi. Stăpânul pădurii, popa şi crâşmarul se uită unul la altul şi nu le vine să creadă. „Adevărat că Pătru are pălăria fermecată! De-i lucrul acesta adevărat, apoi pe tot atât de adevărat e că va trebui s-o piardă”, se sfătuiesc între ei

bogătaşii.

În ziua următoare e târg. Pătru merge printre tarabele neguţătorilor, cumpără cofeturi, bomboane şi alte dulciuri de le împarte la copii, cumpără ştofe, pânzeturi şi alte multe. Îşi scutură pălăria şi-i porunceşte:

— Mai dă-mi un galben, pălărie!

Şi pălăria lasă să cadă din ea un galben de aur, rotund şi zimţuit, aşa cum sunt numai galbenii adunaţi în lada fără fund a popii.

Se du. e bogaţii la vrăjitoare:

— Ajută-ne să căpătăm noi pălăria fermecată! Să nu fie Pătru mai avut ca noi…

— Am să v-ajut, dacă vă deşertaţi aci pe masă pungile cu galbeni.

Au scos bogaţii pungile şi le-au deşertat pe masa vrăjitoarei. Când vede vrăjitoarea purcoiul – grămada mare de hani – în faţa ei, aprinde focul în vatră, atârnă deasupra un ceaun plin cu apă. Toarnă în apă cenuşă, pune şi trei cărbuni aprinşi şi începe să vrăjească.

Vrăjeşte ea multă vreme. La sfârşit mai ia puţină cenuşă şi o pune în pungile goale ale celor trei bogaţi.

— Duceţi-vă acum la coliba lui Pătru şi cereţi-i pălăria, spune baba. Făgăduiţi-i în schimbul ei alte avuţii, şi o să v-o dea.

Se coboară peste sat valul negru al înserării. Furişându-se prin întuneric, trei umbre, una lungă şi cocârjată, alta grasă şi îndesată şi una mică şi pricăjită, se îndreaptă către coliba lui Pătru. Privesc înăuntru, prin băşica de porc ce ţine loc de fereastră. În colibă, prâslea, copilul cel mic, îi cere lui Pătru un lucru de joacă.

Pătru îşi mângâie copilaşul pe părul zburlit şi trage cu ochiul la fereastră.

— O să-ţi dau şi jucărie, dragul tatii… Numai că dintr-odată să te joci c-un galben zimţuit!

Scutură din pălărie şi dă poruncă:

— Slobozeşte-mi încă un galben, pălărie!

Din pălărie cade iar un galben. Prâslea îl ia şi începe să-l arunce de-ia-dura pe jos. Ceilalţi copiii mai mărişori

sar şi ei:

— Dă-ne, tată, şi nouă galbeni să ne jucăm!

— Vă dă tata, vă dă la toţi… galbeni câţi oţi vrea… Şi Pătru ridică pălăria să-i dea poruncă…

În clipita aceea, tustrei, cei de-afară, năvălesc pe uşă înăuntru.

— Pălăria! Dă-ne mai bine nouă pălăria!

— Pălăria? se minunează omul. Pălăria fermecată, pe care o am de la ursoaica din pădure şi care-mi dă galbeni câţi îmi trebuie? Ce vreţi cu ea?

— Să mi-o dai mie… Ba mie!… Mie!…

— Să v-o dau vouă? V-oi da-o! Măcar că-i fermecată. Da’ voi ce-mi daţi în schimb?

— În schimb? zice stăpânul pădurii. Îţi iert pe dată toate datoriile, cu înscris la mână… Îţi dau şi pădurea. Te fac stăpân peste ea… Numai dă-mi mie pălăria fermecată!

— Îţi dăm şi noi! isar crâşmarul şi popa.

— D: acă-mi dai, bunăoară, mie pălăria – vorbeşte crâşmarul – cu înscris mă leg să-ţi dau, cirişicând, ce vrei din prăvălia mea, fără nicio plată. Iar pe deasupra îţi dăruiesc ogorul de pe vale!

— Eu, grăieşte popa, îţi dau ’napoi copila. Şi nu-ţi cer galbenii cu care te-am îndatorat. Îţi dau un car cu boi, un plug şi-un fierăstrău mare din pădure. Dă-mi mie pălăria, frate Pătrule. Mi-o dai?

— Să vedem! zice Patru şi pune pălăria pe masă. Pălăria este veche şi spartă în fund. Dar toţi trei bogaţii întind deodată mâna s-o ia.

— Staţi! mai spune Pătru. Nu ne-am înţeles cine s-o ia…

— Eu!… Ba eu… Ba, iertăciune, eu! stau gata de ceartă toţi trei.

— Am găsit! rosteşte liniştit Pătru. Să nu vă bateţi. Vă dau pălăria la toţi trei!…

— Cum adică? se miră bogaţii. La toţi?… Ei drăcie? Da’ cum aşa?

— Iaca bine!… Şi Pătru se apucă să-i lămurească, precum că, dacă-i dau cu înscris cele făgăduite, le dă şi el

pălăria. Le-o dă pe rând, la fiecare câte-o săptămână, să stoarcă dinlăuntru bani cât or pofti.

Se învoiesc? Ba vezi că nu! Aşa că scriu pe dată frumuşel zapisele. Pătru le împătureşte, le pune-n buzunar. Pe urmă întinde pălăria:

— Trageţi-o la sorţi. Cui se cuvine întâi!

Trage sorţii şi liese întâi stăpânul pădurii.

Cum se repede uliul la puiul de găină, aşa prinde stăpânul pădurii pălăria – şi fugi, şi fugi! Fuge de-i sfârâie călcâiele. Să nu piardă nicio clipită; să stoarcă din pălărie cât mi-ai mulţi bani.

Cum ajunge acasă, porunceşte să i se pregătească un hambar. Intră în hambar. Aprinde o feştilă cu unsoare şi goneşte pe toţi dimprejurul său. Nimeni nu trebuie să vadă câţi bani va aduna el în noaptea aceasta. Pentru că, fără îndoială, nu se va odihni nicio clipită. Va stoarce, va stoarce şi iar va stoarce bani de aur. Stăpânului pădurii îi lucesc ochii ca unui motan flămând. Prin cap îi trec gânduri necurate. Poate va face într-un fel ca pălăria fermecată să rămâie numai a lui, să n-o mai dea nici popii, nici crâşmarului – şi mai puţin încă, lui Pătru. Cu gândurile acestea priveşte la pălărie. Da’ oare de ce-o fi atât de ponosită? Şi cumplit mai seamănă cu pălăria pe care o ştie la Pătru de când l-a pomenit! N-o fi a lui? Aş! Asta nu se poate! L-a văzut doar bine cum o scutura-n colibă şi din ea curgeau bani după poruncă…

Scutură şi el pălăria. Nimic. O mai scutură odată. Şi încă odată. Nimic şi iar nimic. Ce să fie? A! Trebuie să-i poruncească. Strigă:

— Pălărie fermecată, vreau bani de aur!… Bani mulţi vreau!!! Dă-mi!… Bani! Bani!…

Bogatul smuceşte pălăria, se roagă de ea, răcneşte, o aruncă jos., o calcă în picioare. Nimic. Nimic şi iar nimic. Pălăria fermecată stă nemişcată ca orice pălărie şi din ea nu curge decât praful.

Întreaga noapte se chinuie bogatul cu pălăria. Se chinuie şi în zileie următoare. Poate că tot îşi va veni în fire pălăria f Sau s-o deprinde în casa lui şi-o începe să dea

bani, aşa cum dă lui Pătru. Trece întreaga săptămână… Niciun folos n-are stăpânul pădurii. Iar la sfârşitul săptămânii trebuie să ia pălăriia crâşmarul. Acesta-l tot zoreşte:

— Hai zor, hai zor, că bani îmi trebuie şi mie!

— Nu-mi dă niciun ban pustia de pălărie! se jură stăpânul pădurii. Nu ştiu ce i-a făcut Pătru… Am pierdut pădurea. Şi niciun ban n-am câştigat. Vai de mine şi de mine! Da’ mă voi duce la Pătru, şi lâsă dacă nu ţi-o place! …

— He, he – gândeşte crâşmarul – stăpânul pădurii minte. Minte pentru că nu vrea să iaf Ju câţi bani a scos din pălărie.

Apucă degrabă pălăria şi pleacă acasă.

Stăpânul pădurii, supărat cum nu se mai poate, prinde în mână un toiag şi o porneşte întins spre coliba lui Pătru.

„Am să-l ciomăgesc, cum o făceam când îi eram stăpân!” îşi face el pe drum socoteala.

Numai că socoteala de-acasă nu se potriveşte cu cea din iârg.

La coliba lui Pătru nu-i decât prâslea. Stă pe laviţă şi roade dintr-o bucată de pită şi una de slană.

Se încruntă la el stăpânul pădurii:

— Unde sunt ăilalţi, prâsleo?

— Suntlia pădure cu tata să aducă lemne! rosteşte prâslea şi mestecă liniştit din slană.

— Haide şi mă du la ei, să mă răfuiesc cu Pătru şi să-i mângâi cu toiagul ăsta.

— Să te duc, dar să te ţii după mine, că fug ciarn iute, zice prâslea, gândindu-selia ce-l învăţase tată-său, la plecare.

Prinde apoi uşurel, pe nesimţite, de după uşă un iepure, pe care-l aveia ascuns acolo. Îl vâră sub lăibăraş.

— Hă, hă, hă, râde stăpânul pădurii. Să mă ţin după tine, zici? Mi-e că te-oi călca în ciubote, dacă n-oi merge, ştii, colea, mai cu temei.

— Aşa? se miră prâslea. Să te vedem!

Şi, tot cum îl învăţase Pătru să facă, dacă va veni stăpânul pădurii la colibă, dă prâslea drumul lui urechilă cu lăibăraşul pe el, pe coastă în deal. Iar copilul se ascunde între buruieni şi de-acolo strigă:

— Ţinte! Ţinte după mine…

Vede bogatul iepuraşul şi crede că-i prâslea. O ia la fugă după el. Fuge pe coastă şi cade. Îşi agaţă hainele-n tufişuri. Se zdreleşte. Suflă greu. Şi nu mai poate… Scapă piciorul la vale. Şi strigă, strigă din toate puterile:

— Stai! Stai uşor! Stai, prâsleo, ce fugi aşa? ţipă bogatul după iepuraşul oare-aleiargă, aleargă ca vântul, până nu se mai vede decât clătinarea uşoară ia ierbii prin care-a trecut.

A pornit bogatul, hărtănit, zgâriat, lovit şi fără toiag înapoi spre casă.

Gândeşte în sinea lui: „Dacă atât de sprinten este prâslea, cumplit trebuie că mai este Patru. Cumplit rău, zău aşa!”

În vremea asta, crâşrnarul începuse şi el lucrul cu pălăria fermecată. Încuiat în prăvălie, la lumina unei feştile, scutură pălăria, o scutură întruna, bolborosind cuvintele de vrajă. Şi nimic. Întocmai ca la stăpânul pădurii, pălăria nu vrea să zvârle niciun ban. Îi vorbeşte frumos, strigă. Zadarnic. Pălăria rămâne neclintită, zi de zi, întreaga săptămână. El se înveninează şi popa îi dă mereu târcoale pe la ferestre, căutând să vadă ce face crâşmaruil. Şi i se pare popii că prea încet trec zilele; trec prea încet, până va putea şi el să pună stăpânire pe pălărie.

Da’ iacătă, veni şi ziua când putu să ceară crâşmarului pălăria. În toată noaptea ceea aproape că nici nu închisese ochii popa. Şi ori de câte ori prindea să aţipească cât de puţin, visa de-ndată numai munţi înalţi de aur. Munţii aveau păduri de aur pe ei. Atâta că de fiecare dată i se prăvăleau în cap. De frică, se deştepta numaidecât, baltă de sudoare. Şi nu-i venea inima la loc, decât când se vedea în patul lui moale, cu saltele de puf şi

auzea, mai încolo, în patul celălalt, sforăitul gros al preotesei.

35

Când răsări întâia geană cenuşie de lumină, popa se sculă uşurel din pat, îşi puse anteriul şi potcapul şi plecă la casa crâşmarului. În prăvălie, crâşrnarul.ro. şu la obraz de oboseală.

3*

cu ochii umflaţi de nesomn, răguşit de atâta zbieret, scutură întruna pălăria. O scutură şi zice, abia trăgându-şi sufletul de oboseală:

— Dă-mi bani, pălărie!... Dă-mi aur!... Dă-mi!... Să nu fie Pătru mai bogat ca mine! Nu! Dă-mi bani! Dă-mi!

Nimica nu cade din pălărie; dar crâşmarul o tot scutură, tot nu-i vine s-o lase.

Popa ştie pe crâşmar de înşelător şi mincinos fără pereche. Socoteşte că şi asta nu-i decât o păcăleală. Smulge repede pălăria din mâna crâşmarului şi o ia la fugă pe uliţa satului, ca să ajungă acasă mai degrabă.

Crâşmarul, cătrănit, apucă din şopron o furcă şi porneşte mânios către coliba lui Pătru.

În colibă – nimeni; în dosul colibei, copilul cel mijlociu vântură nişte secară.

— Unde-i Pătru, să-l străpung cu furca? zice crâşmarul holbând ochii nedormiţi.

— Tata-i cu fraţii la vale pe ogor, să culeagă secara! răspunde mijlociul.

— Haide şi mă du la el! îl îmboldeşte crâşmarul cu furca. Că de unde nu... ia să vezi ce-ai să păţeşti.

— Eu te duc! se învoieşte copilul, după cum îl învăţase Pătru la plecare ce să spună şi cum să facă, dacă va veni crâşmarul cu mânie la colibă. Numai că... urmează el – nu ştiu drumul decât de-a dreptul pe coastă, până la ogor. Şi nu ştiu dacă ţi-o fi la îndemână.

— Ba că o să fie mai vrednic un boţ cu ochi ca tine, decât mine, coşcogea crâşmarul! Haide şi porneşte!... Hai!

O ia înainte mijlociul lui Pătru şi după el crâşmarul. Ajung acolo unde se prăvale coasta până la câmpie.

— Pe-aici o luăm! arată mijlociul şi, fără să bage de seamă crâşmarul, dă brânci unui pietroi mare, ce fusese anume aşezat de Pătru pe marginea râpei, alăturea unui brad. Copilul se ascunde apoi într-o scorbură şi ţipă de acolo cât îl lasă gura:

— Ţinte după mine! Ţin –, te!…

Când aude zgomotul, se uită crâşmarul şi vede printre copaci roistogolindu-se bolovanul la vale. Crede că-i copilul. De teamă că-i pierde urma, îşi dă şi el drumul pe coastă. Şi rostogol, răstogol, când în cap, când în picioare, când pe faţă, când pe spate… A scăpat şi furca. Şi se tot duce la vale, strigând ca muşcat de lup:

— Stai, măi băiete, mai încet şi mă ajută şi pe mine! Nu fugi aşa de repede…

Abia, abia se poate opri crâşmarul între nişte brăduţi tineri, că de ajungea până jos, poate una cu bolovanul se făca.

Aşa se urcă din nou ipe coastă şi o porneşte spre casă, cugetând în sinea lui:

— Dacă un drac de copil i-aşa de tare, aleargă aşa de iute şi fără teamă pe coastă, la vale, printre copaci, apoi cum o fi Pătru? Mai bine că nu l-am găsit, să m-apuc cu el, că cine ştie cum is-alegea. Aşa, oi afla eu altă cale ca să-l răpun…

Acuma, cel mai fericit dintre toţi, tot popa este. Are pălăria. Se duce în grabă mare şi se-ncale în paraclis. Scutură şi blestemă. Şi nimica alta nu izbuteşte, decât s-o ferfeniţească şi mai rău.

Aşa trece săptămâna. Trece fără niciun folos. Şi ipopa trebuie să dea înapoi pălăriia. Mâniat de nu se mai vede, ia o coasă din tindă şi o porneşte spre coliba lui Pătru.

În faţa colibei, pe malul pârâului, stă băiatul cel mare al lui Pătru şi prinde cu plasa peşte.

— Unde-i tată-tău, copile? răcneşte încruntat popa.

Băiatul răspunde cuviinciols:

— La păşune, cu fraţii, ea să-şi pască boii.

— Am venit ca să mă socotesc cu el! adaugă popa,

ameninţând copilul cu coasa. Să mă duci îndată unde se găseşte!

— Să te duc, dacă-i aşa porunca! încuviinţează băiatul cel mare.

— Hai! Ia-o-nainte! Şi eu te urmez! Da’ să mergi întins, că mi-i degrab.

— Uite – zice copilul – m-a înţepat un spin în talpă. Nu pot să alerg. Da’ am să mă sui pe plută. Şi pluta o pun pe apă. Nu rămâne decât să-mi ţii urma…

— Bun! mormăie popa, tot mai înfuriat.

Copilul pune pe apă pluta. Pe plută aşază un păpuşoi de lemn învelit cu paie, semănând cu un băiat flenduros. Păpuşoiul a fost anume pregătit de Patru din timp şi pus acolo bine, într-un loc ferit pe ţărm, pentru când va veni popa – la colibă. Îi dă drumul plutei, se piteşte după nişte tufe şi strigă.

— Vină după mine, vină, c-am pornit!

Porneşte pluta pe iapa de munte, mai iute ca săgeata. Pe plută vede popa păpuşoiul de lemn şi crede că-i copilul. O ia la fugă şi fuge, şi fuge după plută. Numai că ici e malul înalt şi colea-i mititel. Iar dincoace, nişte gropi. Se-mpiedică popa în anteriu şi… bâldâbie! cade în apă. pierdut şi coasa. Pluta s-a dus; şi popa din apă tot mai ţipă:

— Mai stai, măi băiete 1 Mai stai, ca să te ajung, să mergem împreună… Stai, măi, că mi-a în pierdut şi coasa! Stai! Stai, tu n-auzi?

O asemenea ruşine n-au mai păţit bogaţii de când se ştiu. Ba se aude că Patru nu se mulţumeşte că are atâtea avuţii de la stăpânul pădurii, de la crâşmar şi de la popă. Şi nu le ţine numai pentru el. El cheamă toţi nevoiaşii. Le dă lemne din pădure, şi secară de pe ogor, le dă şi lapte de la vaci. Asta le întrece pe toate…

— Să ne adunăm tustrei! zic bogaţii. Să ne sfătuim… Trebuie să ieşim la un capăt cu pàrdalnicul de Pătru şi să-i venim de hac.

Se strâng pe înserat la vrăjitoare: popa, crâşmarul şi stăpânul pădurii. Fierbe baba buruieni în căldarea neagră şi aruncă-peste ele cenuşă.

Şi, iată că, pe cale, trece Pătru. Se-ntoarce de la muncă.

Pun mâna pe ce-apucă fiecare şi-i ies în cale.

— Să ne dai-nap oi ce ne-ai luat, şi iacătă-ţi pălăria! ţipă toţi olp unul. De unde nu, la judecată în faţa birăului... Să te osândească; să ne fii rob pe veci!

Se uită Pătru la cei trei, fluieră a mirare şi zice râzând-r

— Da' nu eu, ci voi m-aţi irugat să vă dau pălăria. Mi-aţi dat înscris de bunăvoie. Şi-apoi de ce v-aţi mâniat? Ori, poate nu v-a dat pălăria galbeni?

— Cam nu ne-a dat! zice stăpânul pădurii. Da' ştii cumva vreun leac să ne dea galbenii făgăduiţi? Că de unde nu, o să păţeşti buclucul...

— Cum să nu ştiu? răspunde Pătru. Că am uitat să vă spun... Ca să dea galbeni pălăria...

— Să ne dea galbeni? Ce tot spui? se înviorează popa şi crâşmarul.

— Ia vino colea la o parte! se bucură lacom şi stăpânul pădurii. Şi spune! Spune repede ce ştii!

Pătru surâde şiret în barbă şi începe să le spună celor trei ce ştie el de la ursoaica cenuşie din pădure, care-i dăduse pălăria fermecată:

— Când trece pălăria fermecată dek un om la altul, îi învaţă el, trebuie dusă mai înainte la ursoaică în pădure, ca să-i dea puteri de stăpân nou... Trebuie să mergeţi sus, tocmai acolo pe unde umblă ursoaica cu puii ei, la zmeuriş. Acolo, dacă vreţi să aveţi pălăria, trebuie să strigaţi tare: „Noi vrem puteri de stăpân nou!” Şi dacă se înfurie ursoaica şi mormăie, nu trebuie să vă se & i-aţi. Ba dimpotrivă, atunci abia să vă repeziţi fiecare să smulgeţi câte-un smoc din părul puilor de urs. Părul să-l luaţi acasă, să-i daţi foc şi să afumaţi cu el pălăria. Numai atuncea pălăria dă bănet, bănet de nu mai aveţi ce face cu el... Aşa cum mi-a dat mie!...

O, ce mai bucurie acum ipe cei trei nesăţioşi de avuţii!

Îşi iau merinde pentru drum şi fără să mai piardă

nicio clipă, în toiul nopţii, cu făclia în mâini, încep să urce ispre K-meuriş! Drumul este greu şi bogaţii nedeprinşi cu oboseala. Merg ce merg, luminând pădurea cu faclele, silindu-se ca să ajungă cât mai repede la zmeuriş. Merg şi se sfătuiesc între ei cum să-l piardă pe Pătru, după ce se vor întoarce din munte, de la ursoaică. Aşa ca să le rămână numai lor pălăria fermecată. Mai merg ce merg şi deodată din tufişuri se aude un mormăit. Ursoaica, trezită din somn, iese înaintea oaspeţilor.

— Ursoaica, măi! rosteşte înfundat popa. Să strigăm! …

— Vrem puteri de stăpân nou! răcnesc cu toţii.

Ei, şi unde se înfurie ursoaica de atâta zgomot în împărăţia ei!… Cu puii după ea, se repede către nepoftiţi. În loc <s-o ia la sănătoasa, cei trei, cuprinşi de lăcomia lor de galbeni, văzând că se apropie ursuleţii, încep să le Ismulgă smocuri de păr. Ursoaica crede că vor să-i omoare puii. Şi începe să-i ia îrn braţe unul, câte unul: pe stăpânul pădurii, pe popă şi pe crâşmar. La început, aceştia socotesc că-i glumă. Şi-abia când simt că le pârâie oasele, înţeleg… Numai că prea târziu… 1

Aşa au pierit cei trei bogaţi, nesăţioşi de avuţii.

Nimănui nu i-a părut rău după ei…

Iar săracii s-au adunat în jurul lui Pătru şi l-au întrebat:

— Povesteşte-ne şi nouă cum ai izbândit? Şi ce momeală ai folosit? Că bogaţii sunt tari… Sunt tari şi puternici…

Şi Pătru a povelstit. A povestit tot. Că pălăria n-a fost fermecată. Că Pătru însuşi slobozea galbenii prin fundul ei… Şi galbenii au fost momeala… iar cei bogaţi s-au prins, ca peştele cel lacom în undiţa măiastră a pescarului.

Au ascultat oamenii din sat povestea lui Pătru. Şi cel mai bătrân dintre ei a adăugat, aşa ca să se ţie minte, pentru totdeauna să se ţie minte o vorbă din bătrânii:

— Că toată pasărea pe limba ei piere; şi cei nesăţioşi prin lăcomia lor…

Iar Pătru a răm.as de-atunci să vieţuiască mesupărat

de nimeini. A tăiat copaci, a semănat ogor şi a păscut vite, trăind în pace cu, copiii lui – de n-o mai fi trăind cumva şi astăzi, mulţumit şi fericit, în satul acela depărtat de crişeni.

7

SEARA A TREIA

FLUIERAŞ; RFLUIERAŞ!

Î

M

are este puterea cântecului. Puternic este acela clare cântă pentru binele oamenilor. Aşa a fost Andrii…

Despre el se povesteşte că s-a născut la curtea unui grof, ia unui boier pe care-l chema Ianăş.

Departe, foarte departe, pe malul Someşului argintiu, este şi astăzi o poiană minunată, la poalele unei movile înalte de piatră. Pe locul unde se află acum movila, se ridica pe timpuri palatul grofului Ianăş. Iar jos, unde e poiana, erau curţile întinse ale palatului şi cocioabele slugilor.

Se spune că nu mai era în tot cuprinsul munţilor palat ca al lui Ianăş. Din marmură albă era zidit şi avea încăperi nenumărate, cu pereţii de cleştar şi duşumelele împodobite cu covoare de preţ.

Zi şi noapte, în palatul acesta se dădeau ospeţe şi cântau muzici. Şi se povesteşte că însuşi împăratul, atunci când nu se ducea la războaie, tot în palatul acesta venea să se odihnească ori să-şi alunge plictiseala.

Muzicile cântau, groful şi cu oaspeţii săi petreceau; numai din tainiţele de piatră de sub palat se auzeau întruna gemete dureroase şi zăngănit de lanţuri. Zăngăneau lanţurile robilor grofului Ianăş. Unii erau prinşi de război; alţii, ţărănime pedepsită că nu-şi putea plăti birul. Aci, în temniţa grofului, se năşteau mulţi copii. Aci s-a născut şi Andrii.

S-a născut într-o noapte rece şi „ploioasă de toamnă. Când el a dat primul ţipăt, maic-ă-sa şi-a dat ultimul suspin. Darea pe care n-o plătise ea, a rămas s-o plătească copilul cu munca lui, când va fi mare.

Copilul a crescut cum a putut, printre slugi.

Curând a intrat argăţel, să ducă gâştele la păscut pe malul Someşului, să nu mănânce pâinea grofului de pomană şi să plătească darea pentru care maică-sa zăcuse în temniţă.

Ziua păştea Andrii gâştele pe malul Someşului, cel veşnic zbuciumat. Ducea gâştele pe malul apei, unde este iarba mai grasă, şi el se lungea în buruiene ascultând zumzetul albinelor, şopotul frunzelor şi murmurul apei. Noaptea se culca în coteţul păsărilor. Se culca dar nu putea dormi. Auzea sunetele fluierelor şi al ceterelor din palat. Auzea pe grof şi pe cei trei feciori ai săi râzând şi desfătându-se cu oaspeţii. Mai auzea şi sunetul lanţurilor – gemetele osândiţilor din temniţa de piatră. Şi-n inima lui creştea o mânie fără seamăn împotriva celor de sus, din încăperile poleite şi împodobite; o milă şi o dragoste nemărginită pentru cei zăvorâţi dedeteubt, în tainiţele umede şi reci.

„De ce nu-şi rup lanţurile cei de jos? De ce nu pedepsesc pentru răutatea lui pe grof? se întreba Andini în mintea lui de copil, lăcrămând încetişor. Şi dorea, dorea fierbinte să găsească un mijloc ca să poată rupe el lăcăţele, zăvoarele şi lanţurile. Dar cum? El era mic şi puterile lui erau slabe. Cum? Cum?

Aşa se frământa Andrii şi abia când se apropia revărsatul zorilor aţipea. Aşa trecea şi viaţa lui la curtea grofului Ianăş, ca apa Someşului trecea, când liniştită, când tulbure şi răscolită din adânc.

Ianăş avea trei feciori. Grozav se mai mândrea cu ei. Nu ştia cum să-i mai desfete. Pentru ei adusese din ţări străine meşteri iscusiţi, care-i învăţase meşteşugul cântărilor alese. La mese mari, feciorii săi cântau din fluiere şi cetere de aur. Cântau şi groful se fudulea faţă de oaspeţii săi, mângâindu-şi pântecul cu mulţumire şi sorbind întruna din potirul cu vinars.

Da’ nimănui nu-i plăcea mai mult să cânte, ca lui Andrii, cu toate că era numai un argăţel la curtea grofului Ianăş. Şi avea un glas plăcut băiatul. Uneori da capul pe

spate şi cânta. Atât de frumos cânta, că oamenii care-l auzeau, slugi din curtea lui Ianăş, lăsau lucrul din mână şi oftau. Femeile oftau şi plângeau.

El asculta viersul păsărilor; şi începuse să-l înţeleagă. Apoi fluiera, fluiera ca sturzul sau ca alte zburătoare. Ori cânta din frunză. Cânta de se îndoiau ramurile copacilor de jale: Atâta jale adunase în suflet copilul, din viaţa lui chinuită şi amărâtă!

Un lucru ar mai fi vrut băiatul. Să aibă un fluier – aşa cum au feciorii grofului – să cânte din fluier. Nimic nu cântă mai frumos decât un fluier!

1 Ici, hei, da' fluierele acelea sunt făcute de meşterii cei mari din cetatea împărătească. Cine se poate asemăna cu meşterii cei mari?

Îşi porneşte Andrii gâştele pe malul apei şi visează. Oare cum or fi lucrând meşterii cei mari?

Se duce apoilia moş bătrân – baciul de la oi şi îl întreabă cum să-şi poată face un fluier măiestrit.

Îi arată moşul cum se face un fluier:

— Uite-aşa, şi-aşa. Tai lemnul, scobeşti găurele cu fierul încinis… până ce cântă. Na! Uite-l, e gata! Poţi să cânţi cu el.

— Îţi mulţumesc, moş bătrâne, zice Andrii. Da' vreau şi singur, de mâna mea, să fac un fluieraş. Vreau să cânt cu el osândiţilor din temniţă, pe la zăbrele…

I se umezesc baciului ochii şi rosteşte rar:

— Fă-ţi, Ibăiete, un fluieriaş şi cântă din el. Cântă – şi cântarea ta curată de copil chinuit va mişca sufletele oamenilor şi ei vor sfărma lanţurile, lăcăţele şi zăvoarele din temniţa întunecată… Cântă!…

— Am să pot sfărma lianţuri, lăcate şi zăvo; are, moş bătrâne? se miră Andrii. Cu cântecul unui fluieraş? Atuneeia cântecul este ceea ce caut – cu el pot ajuta pe osândiţi.

I-arată moşul cu mâna, băiatului, munţii înalţi şi înzăpeziţi din zarea albăstrie:

— Îi vezi? Sunt mari şi puternicii. Dar din bătrâni se povesteşte că şi munţii pot! îi mişcaţi cu cântecul… Cu

cântecul cântat din inimă fierbinte.

Îi mulţumeşte Andrii lui moş bătrân – baciul delia oi pentru sfaturi şi ajutor. Se întoarce la gâştele lui pe malul Someşului. Şi se-apucă de taie o crenguţă, taie două, taie trei – taie nouăzeci şi trei. Le scobeşte şi arde găurele cu cârligul încins pe cărbuni. Toate se duc pe Someş în jos. Câte nu s-or fi dus, fluieraşe fără viers?

Taie iar Andrii: o crenguţă, două, trei – taie nouăzeci şi trei. Şi iată că fluienaşul prinde viers.

Trec zile şi trec nopţi. Tot mai dulce e viersul Umeraşului. Se duce vestea despre fluieraş şi măiestria copilului. Şi Andrii cântă. Cântă dimineţile, când scânteiază soarele în Sorfleş, ca mii şi mii de pietricele nestemate; cântă şi nopţile, când luna învăluie palatul într-o lumină tristă şi argintie.

Se duce la păscut cu gâştele şi cântă. Strigă gâscanul cel bătrân:

— Ga, ga! Nici sturzul nu cântă mai frumos…

Ţipă în cor gâştele, plutind uşor pe apă:

— Ga, ga, ga! Să ascultăm! Ce frumos cântă Andrii! Ga, ga, ga. Să ascultăm…

Noaptea, îşi pune băiatul fluierul la gură şi cântă. Ce cântă? Nu ştie să spună nici el. Cântă inima lui, nu el. Se duce lângă zăbrelele temniţei şi fluieră uşurel. Cântecul lui parcă alină. Gemetele de durere ale celor închişi încetează. Deodată cântecul începe să crească, aşa cum cresc apele Someşului după ploi mari. Fluierul parcă vorbeşte; parcă strigă şi cheamă. Din temniţă se aude zăngănit de lanţuri şi trosnituri. Se aud glasuri de oameni care răspund cântecului…

Dimineaţa vine paznicul temniţii, chior, cu barbă cenuşie, şchiopătând dintr-un picior şi cu o legătură de chei la brâu. Spune grofului că noaptea s-a auzit un cântec ciudat, un cântec de fluier.

— Au Ifost feciorii mei care se desfătau! râde Ianăş.

Se pleacă paznicul până la pământ în faţa stăpânului şi adaugă:

— Aşa ar fi, dacă robii auzind fluierul nu s-ar fi mişcat

şi nu ar fi încercat să-şi rupă chiar lanţurile, lăcăţele şi zăvoarele.

Sare Ianăş ca ars:

— Să se pună lanţuri, lăcate şi zăvoare noi, mai tari şi mai groase! Şi la noapte, am să trimit eu pe unul dintre feciorii mei să vază, să cerceteze.

Cheamă groful după aceea pe fiul său cel mare şi-i porunceşte:

— La noapte cobori în grădina palatului, lângă temniţa de piatră, şi acolo veghezi. Veghezi să nu dea careva ajutor celor întemniţaţi. Pe urmă vii şi-mi spui ce-ai văzut.

— Am înţeles, tătucă! se învoieşte feciorul. Nu te teme, că de-o fi cineva care s-ajute pe întemniţaţi, cu mine şi-a găsit naşul.

Aşchia nu cade departe de trunchi, şi feciorii lui Ianăş erau asemenea lui. Feciorul cel mare a lăsat să se coboare seara, s-a îmbrăcat într-o cămaşă ponosită, peste straiele de grof şi s-a coborât în grădină. Cerul era spuzit de stele şi în copaci cântau privighetori. Florile răspândeau un miros îmbătător. Numai din temniţă se auzea vaierul surd al gemetelor celor osândiţi şi sunetul greu al lanţurilor.

Fiul lui Ianăş se ascunde după trunchiul unui stejar rămuros şi aşteaptă în tăcere.

Deodată, prin văzduh trece un sunet dulce, plin de durere, un sunet asta cum se aude uneori vântul oftând printre crengile copacilor înainte de începerea furtunii. O clipă a fost liniştea cea mai deplină.

Încetase şi ciripitul privighetorilor.

Feciorul de grolf priveşte în sus, spre frunzişul întunecat al stejarului, după al cărui trunchi se ascunsese. Nu se mişca nicio frunză. Nicio adiere nu sufla. Şi totuşi, pe la urechea lui trec sunete domoale, ca ale vântului. Pe urmă vântul se preschimbă în furtună şi se aud şuvoaiele repezi ale pâraielor când vin umflate primăvara şi se revarsă-n Someş.

Cu fluierul la gură Andrii cântă lângă gratiile

temniţii. Feciorul de grof îşi simte picioarele înţepenite. Niciun pas nu mai poate să facă. Ar vrea să strige argăţelului să înceteze şi gura îi este încleştată.

Iar fluierul băiatului cântă tot mai frumos, tot mai amar şi mai pliin de mânie. În viersul lui parcă vorbeşte lumea toată; vântul năvalnic şi râul; animalele, păsările; şi toate, toate dorinţele de libertate ale oamenilor săraci şi asupriţi.

Dintr-odată se aud zgomote puternice. Zăngănit de lanţuri...

Andrii înţelege. Îl năpădeşte bucuria. Râde cu voioşie şi ia fluierul de la gură. În clipita aceea vraja se rupe.

— Să vie oştenii! Să vie! ţipă cu teamă din temniţă paznicul cel chior. Îşi rup osândiţii lanţurile.

Feciorul de grof poate şi el să-şi mişte picioarele. Îşi poate dezlega limba. Aruncându-şi de pe el cămaşa ponosită se repede spre argăţel:

— A! Pui de lele! Le cânţi osândiţilor ca să-i aţâţi să-şi rupă lanţurile. Să: mi dai pe dată fluierul acela blestem, at!...

— E fluierul meu! L-am făcut cu mâinile mele! se împotriveşte Andrii, cu îndrăzneală, feciorului de grof. Şi nu ţi-l dau.

— Ai să mi-l dai! – şi feciorul cel mare al grofului încearcă să smulgă fluierul lui Andrii, strigând: Eşti robul nostru, şi ce-i al tău, i-al nostru.

Se luptă Andrii. Se luptă multă vreme şi îl trânteşte în ţărână pe puiul de grof. Dar sar oştenii de pază. Feciorul grofulufi apucă o suliţă, Îi străpunge cu ea braţul lui Andrii, îi răpeşte fluierul şi fuge spre palat.

La palat au venit oaspeţi. Însăşi prinţul asfinţitului a venit în ospeţiiia grofului. În cinstea lui cântă din cetere măiestrii cântăreţi din lumea ’ntreagă, cântă şi cei doi feciori mai mici ai grofului.

În sala de ospeţe intră şi fiul cel mare, cu ifluieraşul lui Andrii în mână.

— Aim să cânt şi eu în cinstea prinţului. Mi-am făurit pentru prilejul acesta un fluier minunat...

Groful face un semn muzicanţilor să tacă. Feciorul cel mare pune fluierul la gură. Un sunet – primul sunet – iese din fluierul lui Andrii. Un sunet dulce şi fără asemănare. Cântă feciorul de grof şi cei de faţă sunt în uimire. Însuşi prinţul asfinţitului îşi dăruieşte inelul cel mai de preţ, drept mulţumire pentru cântec, feciorului de grolf.

Da’ iată, vine paznicul lipsit de-un ochi, cu legătura de chei la brâu; îşi loveşte capul de lespezi şi se plânge grofului:

— A sumat din nou fluierul cel fără de pereche!… A sunat; şi gura mi-a amuţit; picioarele mi-au rămas fără putere.

— Ha, ha, ha! râde groful. A fost feciorul meu cel mare, cu fluierul său cel nou măiestrit.

— Aşa ar fi, zice paznicul, dacă robii nu s-ar fi mişcat din nou. Bia unii şi-au rupt chiar lanţurile. Lanţurile cele noi…

Izbeşte grolful cu cârja de fier în pământ de supărare; izbeşte cu călcâiul ciubotii pe paznic şi grăieşte cu glas de tunet:

— Nevrednic a fost feciorul meu cel mare ca să vegheze, dacă nu a dovedit pe făptaşul care aţâţă pe osândiţi.

Iar feciorul cel mare tace şi nu mărturiseşte nimic, de teamă să nu se afle că fluierul din mâna sa este fluierul lui Andrii, este fluierul cu care se fălea.

— De-acum ’nainte, seară de seară, va veghea la porţile temniţii feciorul meu cel mijlociu. Ziua va dormi şi noaptea va veghea! hotărăşte lanăş.

Din jâlţul său se ridică mijlociul şi îngenunchind pe lespezi, scoţându-şi pălăria împodobită cu pene de cocor, rosteşte ţanţoş, pirivindu-şi peste umăr frăţânele mai mare:

— În mine te poţi încrede, tată. Că nimeni n-o să cuteze să se apropie de porţile temniţei, câtă virame voi veghea eu.

Rămas fără fluieraşul său iubit, împuns de suliţă,

Andrii începu să plângă. Plânse el multă vreme; plânse până ce, văzând că plânsul nu-i ajută cu numic, îşi şterse lacrimile şi rămase aşa, privind pe gânduri albastrul cerului înstelat.

Se hotărî să-şi facă alt fluier.

În dimineaţa următoare se apucă de lucru. Lucră, se chinui, scobi găurele şi le arse cu cârligul înroşit în foc. Lucră unul, două, trei; lucră nouăzeci şi trei. Până ce izbândi. Al doilea fluier era şi mai măiestrit decât cel dintâi. Niciodată pe lume un fluier nu avusese sunetele atât de clare şi nu cântase mai frumos.

Timpul trecea. Feciorul cel mare al grofului se mândrea cum nu se mai poate de fluierul său cel nou răpit lui Andrii. Iar mijlociul veghea seară de seară la iporţile temniţei. Veghea şi nimic nu se întâmpla. Seară de seară îmbrăca o cămaşă ponosită peste haina de grof şi se ascundea după trunchiul unui stejar rămuros. Şi nimic nu se petrecea. Numai robii îşi zăngăneau lanţurile şi gemeau cu durere, în timp ce în grădină cântau printre ramurile copacilor privighetori şi în sala cea mare şi frumos împodobită a palatului, oaspeţii petreceau şi se desfătau cu muzicanţi din ţări îndepărtate, cu băuturi şi cu mâncări alese.

— Eu până când am să stau laici? se gândea atunci cuprins de plictiseală feciorul mijlociu. Pesemne că totul n-a fost decât o născocire a paznicului cel chior şi nebun! Ia mai bine să mă culc în iarba asta moale din grădină, decât să aştept întâmplări ce nu se vor petrece niciodată.

Şi de la o vreme feciorul de grolf luase obiceiul să se culce nopţile în iarbă, dormind liniştit până-n zori.

Numai că într-o seară, când abia se culcase mijlociul şi se pregătea să se întoarcă pe partea cealaltă în iarbă, aude mai întâi o şoaptă. Un şuier dulce, ca un zvon îndepărtat, învăluie grădinr. Privighetorile au tăcut. Ar vrea să se mişte mijlociul lui lanăş, dar picioarele îi sunt parcă legate; ar vrea să vorbească, dar limba îi este fără putere.

Cântecul creşte. Fluieraşul cheamă. Fluieraşul

vorbeşte. Glasuri puternice se ridică din temniţă. Pe osândiţi îi cheamă fluieraşul şi ei răspund. Se aud trosnituri de sub zidurile de piatră. Rup lanţurile şi desfac zăvoarele osândiţfi.

Andrii înţelege şi de bucurie începe să râdă. Lasă fluieraşul de la gură şi vraja se rupe.

Ţipă paznicul din temniţă, cerând ajutor de la oşteni.

Sare de jos din iarbă şi mijlociul lui lanăş, încercând să apuce fluieraşul din mâna lui Andrii.

Se lui ptă ei, se luptă vreme îndelungată, până ce Andrii îl frânteşte la pământ pe fiul de grof. Dar iată sar nişte oşteni de

pază. Mijlociul apucă o sabie de la un oştean, îl loveşte pe Andrii peste mână, îi smulge fluieraşul şi intră degrabă în palat.

Aci, se găsea în ospeţie prinţul răsăritului. În sala cea mare, la masă-ntinsă, prinţul Ianăş, fiul său cel mic şi ceilalţi oaspeţi ascultau cum cânta din fluier feciorul cel mare – din fluierul răpit lui Andrii.

Vede mijlociul cum se minunează toată lumea de cântecul frăţâne-său mai mare şi începe să-l roadă necazul. Când încetează cântecul, mijlociul face semn că vrea şi el să grăiască:

— Cât am stat de pază la poarta temniţei, spune el, am făurit şi eu un fluier. Cred că-i mai măiestru decât ialfratelui meu. Şi-am venit să vă cânt. Să cinstesc şi eu pe prinţul răsăritului cu cântarea mea.

— Să auzim! rostesc într-un cuvânt prinţul, groful şi toţi oaspeţii. Să auzim.

Cântă mijlociul şi nu se mai aude nici răsuflarea celor din sală. Într-atâta este fluierul de măiestru.

Prinţul îşi ia lanţul de aur împodobit cu nestemate de la gât şi îl dă ca răsplată cântăreţului. Oaspeţii închină cupele pline cu vinars. Oştenii trâmbiţaşi ai grofului sună din trâmbiţele lor lungi. Feciorul cel mijlociu se fuduleşte şi ia loc în jâlţ. Când, şchiopătând, eu cheile zdrăngănind la brâu, năvăleşte paznicul cel chior. Se trânteşte la

pământ şi sărută ciubota grofului.

— Măria ta, se plânge el, iar a cântat fluierul acela nemaiauzit... Iar...

— Nu te speria, bătrâne! hohoteşte lanăş. Feciorul meu cel mijlociu şi-a făurit un fluier nou, care-l întrece în măiestrie pe al frăţânelui său mai mare. El a cântat...

— Aşa ar fi, zice paznicul, dacă auzindu-l unii osândiţi nu ar fi rupt şi lanţurile, şi zăvoarele...

Se ridică groful din jâlţ. Izbeşte >ou pumnul în masă. Se varsă talgerele cu bucate şi cupele cu vinars.

— Doi feciori am trimis până acum, şi amândoi n-au fost de inieio ispravă. Să plece acum şi al treilfea. Şi să nu se-ntoarcă până nu dovedeşte pe făptaş.

Îngenunche feciorul cel mic şi-şi scoate pălăria împodobită cu pene de vultur.

— N-ai grijă, tată! spune el fălos. Ce n-au putut face ceilalţi doi fraţi ai mei, voi face eu!...

Îşi pune feciorul cel mic peste haină o cămaşă ponosită şi pleacă să vegheze.

Veghează o zi, veghează două, trei, veghează o săptămână, o lună. Veghează fără odihnă.

În timpul acesta Andrii se îndârjeşte şi mai rău. Nu mai plânge ca prima oară. Nici; nu aşteaptă să-şi vindece rana de sabie şi începe lucrul. Măiestreşte, măiestreşte şi izbuteşte să-şi facă un fluier care le-ntrece cu mult pe cele făurite mai înainte.

Îşi face fluieraşul, şi într-o seară se apropie iar de porţile temniţei. Începe să cânte. Feciorul cel mic al grofului rămâne ca şi fraţii săi vrăjit, fără să se mai poată mişca. Numai din temniţă se aud osândiţii, care sfiarmă lianţuri, zăvoiare şi lăsate. De bucurie râde Andrii. la fluieraşul delia gură. Şi-atâta e destul ca paznicul, desprins din vraja cântecului, să cheme oştenii de ajutor; iar feciorul cel mic al grofului să se repeadă la el.

Se luptă Andrii cu feciorul cel mic al grofului, se luptă mai mult decât cu ceilalţi doi, dar până la unm-a tot îl învinge, îi pune Andrii duşmanului său genunchiul pe piept; lucru care-nseamnă, după legea luptei drepte, că

acel de jos trebuie să se socotească învins. Dar sar oştenii de pază, îl răstoarnă pe Andrii. Feciorul cel mic prinde un buzdugan, îl izbeşte pe argăţel în frunte şi-i răpeşte fluieraşul. Apoi dă poruncă să-l lege fedeleş în curmeie şi să-l aducă în sala de ospeţe, la picioarele lui Ianăş.

În sala cea mare erau acum doi oaspeţi: prinţul de miazăzi şi prinţul de miazănoapte.

Oştenii aruncă pe Andrii pe lespezi şi feciorul cel mic pune ciubota pe el. Cu mâna arată sus fluieraşul şi zice plin de îngâmfare:

— Iată pe-acel care făcea fluieraşe măiestrite, al căror cântec aţâţa pe osândiţi să rupă lanţuri, zăvoare şi lăcate. Şi cele două fluieraşe de la fraţii mei cei mari sunt făurite tot de argăţelul acesta, de Andrii, şi nu de fraţii mei. Să spună ei, dacă nu-i aşa...

Cei doi feciori mi-ai mari îşi pleiacă ruşinaţi capetele. Groful îi fulgeră cu privirea. Vrea să le spună cuvinte de ocară. Dar pe uşă năvăleşte paznicul, smulgându-şi barba cenuşie gata să povestească noile întâmplări d: n temniţă.

lanăş îl vede; îi face un semn cu mâna, arătându-i pe făptaş legat la picioarele sale şi-apoi porunceşte măreţ:

— Să fie luat argăţelul Andrii, să fie dus în pădure, legat de un copac şi lăsat să-l mănânce fiarele sălbatice. Aşa să plătească pentru că a cutezat să-şi facă fluiere măiestre şi cu viersul lor să îndemne pe robi să se răzvrătească.

Oştenii şi paznicul împlinesc porunca în râsul celor de faţă. Iar groful, luându-şi feciorul cel mic, îi cere să desfete cu fluieraşul lui Andrii pe cei doi oaspeţi de seamă: prinţul de miazăzi şi prinţul de miazănoapte. Feciorul cântă şi, după cântec, prinţii îl răsplătesc pe cântăreţ, unul cu o podoabă pentru pălărie, celălalt cu o pafta pentru brâu.

Petrecerea era încă în toi, când Andrii s-a trezit din amorţeala în care căzuse după lovitura de buzdugan.

S-a trezit şi: se vede legat de un copac, pradă fiarelor sălbatice. În pădure se zăresc sticlind ochii lupilor, se aude mormăitul urşilor. Andrii îşi simte moartea aproape.

Ştie Andrii că îl vor sfâşia fiarele şi pentru că nu mai are fluieraşul începe să cânte din gură. Atât cântă argăţelul de duios, că se moaie şi inima fiarelor. Se apropie lupii de Andrii şi îi rod legăturile; vin lângă el şi urşii de rup cu labele curmeiele. E liber acum flăcăul şi merge cântând prin pădure, urmat de fiare. La marginea pădurii e coliba lui moş bătrân – baciul de la stână. Intră în colibă Andrii şi povesteşte moşneagului câte le-a pătimit: cum a cântat întâia oară şi au rupt osândiţii din Lanţuri; a cântat a doua oară şi au spart zăvoare; a cântat şi a treia oară şi au sfărâmat lăcate. Dar s-a bucurat, a râs şi, luând fluierul de la gură, s-a risipit vraja cântecului. Şi a fost învins.

Ascultă baciul în tăcere povestea. Ascultă o vreme şi spune:

— Nu trebuie să te bucuri, flăcăule, nicicând înainte de biruinţă deplină… Oşteanul mai întâi risipeşte cu totul duşmanul şi pe urmă lasă arma la hodină.

Înţelege Andrii tâlcul vorbelor moşneagului, numai că le înţelege prea târziu.

Se scoală baciul de pe laviţa pe care sta. Ia dintr-un colţ o bardă, dintr-altul un toiag. Mai ia şi un cojoc întors, ciobănesc, umple o straiţă – o traistă de lână aspră de oaie – cu merinde pentru drum şi le dă pe toate băiatului.

— Lată, acestea ţi le dau pentru drum. Mergi în lume şi caută-ţi alt noroc. Cu viersul tău îl vei afla.

— Norocul meu, zice băiatul, îl voi găsi numai dacă-mi voi putea făuri un alt fluieraş, un fluieraş pe care să nu mai mi-l poată lua nimeni, cu care e răzvrătesc robii care, rupându-şi Lanţuri, zăvoare şi lăcate, să nimicească puterea grofului şi a celorlalţi asemenea lui.

S-a luminat chipul moşneagului.

— Atât am vrut s-aud! rosteşte el. Uite, e un loc pe lume, unde-ţi vei putea făuri un fluieraş, din care dac-ai să cânţi, o să se-andă peste imunţi, păduri, ape şi cetăţi. E locul acela tocmai sus, unde-i izvorul Someşului. Niciun om n-a pătruns încă până colo. E drumul greu. Pădurea-i deasă ca un zid. Numai pe Someş în sus, de poţi pluti. Şi trebuie să treci de o cădere cumplită de ape, de cumpăna ploilor şi

a zăpezilor.

— Trec peste orice piedică! îl încredinţează Andrii pe moşneag. Numai să-mi pot face fluieraşul…

— Sus, acolo, urmează bătrânul, este un copac ce nu are pereche pe lume. Copacul are rădăcini, trunchi şi frunze numai şi numai de argint. Este copacul zânelor. Din el să-ţi faci tu fluieraşul. Şi-apoi să cânţi! Dacă vei izbuti să faci fluieralşul, zânele îţi vor da pace, dar dacă nu vei izbuti, te var azvârli în jos, pe apa Someşului.

Mulţumeşte iară Andrii lui moş bătrân – baciul de la oi pentru sfat; ia barda, toiagul, cojociil şi traista cu merinde; şi pleacă.

Ajunge la ţărmul Someşului şi se apucă să-şi cioplească din trunchiuri de brad o plută. Îşi ciopleşte şi două ţăpoaie. Puse pluta pe apă şi începe să o împingă în susul râului, proptind ţăpoaiele de fund şi de pietrele din mal.

Greu e de plutit în sus pe Someş. Greu. Da’ mare e dorinţa lui Andrii să biruie totul în cale. Pluteşte, pluteşte fără oprire; pluteşte tot mai greu, până ce ajunge la căderea de ape. De sus, de pe stâncile înalte, apa cade în şuvoaie grele şi reci ca gheaţa. Abi; a se zăresc sus de tot stâncile de pe oare cade apa ce-ar fi zdrobit pe-oricine ce s-ar fi avântat sub şuvoiul său.

Ocoleşte flăcăul locul unde cade şuvoiul de apă şi începe să-şi sape în stâncă trepte, lovind cu barda în piatră.

Îşi face trepte, se urcă; îşi împleteşte curmeie din coajă de copaci şi face o frânghie; de frânghie leagă pluta şi o trage în sus, până ce ajunge pe firul apei.

Începe să plutească mai departe proptind din greu ţăpoaiele. Pluteşte ce pluteşte şi deodată vede că începe să plouă. De ce merge mai în susul apei, de-aceea plouă mai cu putere. Pasămite, ajunsese la cumpăna ploilor.

Aci, cădea din văzduh ploaia atât de repede şi atât de multă, încât pe acela care-l prindea, îl reteza în bucăţi-bucăţele, ca nişte cuţite.

Andrii vede primejdia. Se opreşte locului. Taie copaci.

Îi ciopleşte, munceşte îndelung şi îşi face deasupra plutei o căsoaie cu acoperiş şi cu şanţ, pe care se scurge apa şi ploaia nu îl vatămă cu nimica.

Aşa trece el de cumpăna ploilor şi pluteşte mai departe.

Tot mai; greu, mai greu pluteşte Andrii. Ba încă, de la o vreme, pe apă încep să vină bucăţi de gheaţă; întâi mai mici, pe urmă mai mari; până ce apa îngheaţă cu totul. Începe şi un frig, un viscol, cum nu mai văzuse niciodată Andrii „pe la poalele munţilor.

Aci era cumpăna zăpezilor.

Ce să facă? Se înveleşte în cojocul de la baci. Pune mâna pe toporişcă şi face nişte tălpici de sanie plutei. Împinge cu ţăpoaiele sania şi porneşte mai departe. După ce trecu cu bine şi cumpăna zăpezilor, vremea cea urâtă se muie şi apa începu din nou să fifs limpede. Andrii dă jos căsoaia, scoate tălpicile; şi face iar sania plută. Apoi pluteşte tot înainte, încet, încet, dar fără să se oprească.

De când plecase trecuseră săptămâni – ba luni şi luni de zile. Şi sus, la izvorul Someşului, nu mai ajungea. Când, dintr-odată aude un ciripit de păsărele şi un fluierat vesel. Sunt sturzii, fluieraşii munţilor, care se veselesc, pentru că vine primăvara.

Mai pluteşte Andrii, da’ nu prea mult; şi în faţa lui răsiare copiacul zânelor, cu totul şi totul de argint, drept şi falnic, copac fără soţ pe lume, cu rădăcinile vârâte în izvorul Someşului şi cu coroana tocmai în înaltul cerului.

Andrii rămâne multă vreme în nemişcare, pentru că nu mai văzuse aşa ceva. Pe aici nu călcase încă piciorul omului şi nici animalele şi păsările nu cunoşteau pe oameni.

Răsărea soarele şi poleise totul în jur. Pentru întâia oară de când e ipe lume, băiatul răsuflă mulţumit. Numai că multă vreme nu are de pierdut. Ştie prea bine pentru ce a venit. Cu toporişca taie ramuri potrivit de groase; începe să le scobească. Scobeşte una, scobeşte două, scobeşte trei, scobeşte nouăzeci şi trei.

Multe crenguţe de argint plutesc în jos pe apa

limpede a Someşului; multe, multe fluieraşe îşi făcu flăcăul. Trecu un an, ba şi mai mulţi poate – că nu sta nimeni să măsoare timpul.

Munceşte din greu Andrii. Noaptea îi apar în vis zânele şi îl întreabă:

— Mai ai mult de lucru, flăcăule, până să termini de făurit fluieraşul? Dacă nu vei izbuti să-l faci până-n cea dintâi noapte cu lună plină, te-om azvârli în jos pe Someş; şi-ai să pieri!

În somn le răspunde Andrii:

— Mai am de lucru… Am… Că fluieraşul pe care îl voi face n-are să aibă soţ pe lume, ca şi copacul de argint clin care e făcut. Mai aşteptaţi. În curând va fi gata… Şi iar munceşte. Da’ fluieraş cum doreşte el nu poate dintr-odată face. Şi, până în noaptea cea dintâi cu lună plină, mult nu mai este. Munceşte. Măiestreşte. În cele din fffmă izbuteşte. Fluieraşul este gata. Este cum l-a dorit, din argint alb şi strălucitor. Are un sunet, care poate închipui tot ce se află pe pământ. În viersul fluieraşului se poate cuprinde totul: de la mişcarea aproape neştiută a ierbii care creşte, până la viscolele iernii şi până la glasurile de veselie sau de durere ale oamenilor.

Şi începe Andrii să cânte!

Sălbăticiunile din pădure aud viersul fluierului; şi una câte una se apropie de băiat. Vântul suflă încet şi pe aripile sale nevăzute poartă cântecul – cântec de mâhnire şi de revoltă împotriva grofului Ianăş şi a tuturor boierilor. Sturzii duc şi ei în vale vestea despre melodia fermecată a fluieraşului. Iar moş bătrânul – baciul de la oi ce cunoaşte graiul sturzilor, aude vestea şi o spune mai departe slugilor grofului Ianăş. De-aici zboară cu iuţeala fulgerului în întreaga împărăţie.

Se făliseră grozav până acum, feciorii grofului Ianăş, cu fluieraşele făcute de Andrii. Cântaseră cu ele chiar şi la curtea împăratului, minunând pe toţi.

Da’ iată, se aude că argăţelul lor, Andrii, păzitorul gâştelor, a făurit un fluier din copacul de argint al zânelor de la izvorul Someşului. Nimeni nu mai are pe pământ un

asemenea fluier.

Într-adevăr. În serile liniştite, când sufla vântul încetinel, pe aripile lui vine cântecul fermecat al fluieraşului lui Andrii.

Melodia lui ciudată Mioară inimile oamenilor asupriţi, îl face pe grof să se cutremure de-o tainică ameninţare.

Peste tot, la curţile domnilor mari, ale grofilor, şi până la curtea împăratului, nu se mai vorbeşte decât de fluierul lui Andrii.

Feciorii grofului sunt nebuni de ură împotriva fostului lor argăţel. Ca un fum li se risipeşte toată faima pe care şi-o făcuseră cu fluierele smulse mai înainte lui Andrii. Şi nu mai au linişte feciorii lui Ianăş. Nu au altă dorinţă decât să pună mâna pe fluierul acesta fără asemănare pe pământ.

Într-o bună zi, feciorul cel mare se înfăţişă grofului şi îl rugă:

— Lasă-mă, la fă, să-mi spăl ruşinea, că l-am avut în mână pe Andrii şi nu l-am făcut să piară. Acuma cântecul fostului nostru argăţel vine pe aripile vântului. Aţâţă pe osândiţi şi seamănă răzmeriţă între supuşi. Pentru asta, vreau să plec pe Someş în sus, să-i smulg lui Andrii fluieratul de argint şi lui să-i iau viaţa.

Îi place lui lanăş planul feciorului său şi se veseleşte. Îşi freacă mâinile de mulţumire şi dă poruncă să se pregătească o plută bună pentru feciorul cel mare. îi mai dă trei oameni de credinţă, cu armele cuvenite şi după ce îl însoţi până la malul apei îi lăsă să se urce pe plută şi să pornească pe Someş în sus.

Plutesc cei patru călători, plutesc până ce ajung la căderea de ape.

Vede feciorul cel mare şuvoiul cel greu şi rece ca gheaţa, se-nspăimântă; şi înfruntând din nou ruşinea în faţa tătânesău, hotărî să facă iute calea-ntoarsă.

Mai trece un timp. Nu mai este acum slujitor care să nu asculte pe înserat, când suflă vântul dinspre înălţimi, cântecele lui Andrii. Vântul suflă şi pe aripile lui aduce sunetele argintii ale fluieraşului.

— Nu mai e mult, spun supuşii lui Ianăş, şi va trebui să ne răsculăm. Să desfacem temniţa, iar pe grof şi pe feciorii săi să-i nimicim.

Îngrijorare mare domneşte în palat. Îngrijorare domneşte şi în alte palia te de grofi. Da-ntr-o zi, îşi face curaj feciorul cel mijlociu.

— Lasă-mă, tată, să-mi spăl ruşinea, ce l-am avut în mână pe Andrii şi nu l-am făcut să piară! zice şi el, înfăţişându-se lui Ianăş. Să-mi dai numai o seamă de oameni de credinţă, care să mă însoţească; să-mi dai şi meşteri pricepuţi care să mă ajute să trec greutăţile drumului.

Îi pregăteşte groful, feciorului cel mijlociu, toate după cum i le ceruse. Îi dă şi şapte oameni, în afară de meşteri pricepuţi; şi cu toţii pornesc cu plutele în sus pe Someş.

Ajung la căderea de ape, şi meşterii clădesc scări de lemn pe marginile şuvoiului, de se urcă slugile grofului. Numai aşa pot să treacă mai departe. Şi iarăşi plutesc în sus pe Someş, până ce ajung la cumpăna ploilor.

Se înspăimântă aci feciorul mijlociu de ploile cele fără oprire şi hotărăşte ca, înfruntând ruşinea în faţa tătâne-său, ca şi fratele său mai mare, să plece înapoi la curte.

Plouat vine înapoi feciorul de grof; plouaţi vin şi soţii săi. De necaz, Ianăş se încuie în palat şi multă vreme nu mai vru să vadă pe nimeni.

Şi iară trece vremea, trece iute, dar tot mai tulburată. Cântecele lui Andrii tulbură pe oamenii săraci. Slugile lui Ianăş îşi iau arme şi fug în păduri. Este primejdie mare la curtea grofului. Primejdie încă nemaicunoscută.

— De ce nu am eu feciori îndrăzneţi? rosteşte adesea groful. Sau de ce nu mai sunt eu tânăr ca ei? Doi s-au dus să-l răpună pe Andrii şi amândoi s-au întors tot cu ruşine…

Feciorul cel mic aude vorbele acestea şi într-o bună zi îşi luă inima-n dinţi, se înfăţişă tatălui său şi îl rugă să-l lase să plece. Dar îi ceru să-i dea meşteri, care să-l ajute să

treacă prin cumpăna ploilor; şi mulţi, cât mai mulţi oameni de credinţă.

care să-l însoţească până ce va izbuti să smulgă fluieraşul fermecat lui Andrii. Iar pe Andrii să-l taie în bucăţele şi să-l arunce hrană peştilor din Someş.

Împlineşte Ianăş toate voile feciorului său cfel mic.

Pleacă şi el.

Mulţi vin acum împotriva lui Andrii; mulţi şi însoţiţi de meşteri. După ce trec de căderea de ape, pornesc şi spre cumpăna ploilor. Meşterii fac nişte streşini de lemn, ca să ocrotească pe drumeţi de puterea cea cumplită a ploii. Apoi plutesc pe cât este cu putinţă de repede şi izbutesc să treacă.

După cale îndelungată, iacătă şi cumpăna zăpezilor.

— Aici nu mai avem ce face! murmură meşterii, care nu voiau să mai slujească pe feciorul cel mic împotriva lui Andrii. Nu mai avem ce face şi trebuie să ne întoarcem la casele noastre, ca să nu pierim prin locurile acestea.

Feciorul cel mic al lui Ianăş se înspăimântă şi fără să mai ţină seama de ruşinea de a se înfăţişa tătâne-său la palat, hotărî să facă în grabă drumul înapoi.

Negru de supărare este acum la obraz groful cel mândru. Nimica nu izbândesc feciorii săi. Şi-n vremea aceasta, vara trece-n ţinutul Someşului şi se apropie toamna. Frunzele începuseră să se îngălbenească şi să cadă. Iar vântul zburdalnic suflă tot mai adesea, ocoleşte cotloanele munţilor, străbate în văi şi-n satele sărace, urcă pe culmi, ajunge şi-n târguri. Şi vântul aduce din ce în ce mai tare cântecele de durere şi răzbunare ale lui Andrii. La curtea împăratului, prin palatele grofilor şi ale domnilor, îngrijorarea este tot mai mare. Cântecele pe care le aduce vântul aţâţă pe slujitori să nu mai asculte poruncile stăpânilor. Cântecele se aud, şi viscolul răzvrătirii bate tot mai puternic, tot mai puternic.

Groful Ianăş hotărăşte atunci, ca el însuşi să plece şi să-l piardă pe fostul argăţel. Iar fluieraşul să-l sfărâme şi să-l arunce în jos pe Someş.

Îşi ia deci groful slujitori – o armată întreagă. Îşi ia şi

meşteri pricepuţi, care, să-l treacă prin toate greutăţile. Şi, împreună cu cei trei feciori ai săi, plecă la drum.

Pornesc. Ajung la căderea de ape şi meşterii iscusiţi îi ajută să treacă. Trec şi de cumpăna ploilor. Ajung şi la cumpăna zăpezilor. Meşterii fac sănii. Slugile se înhamă la ele. Scot veşmintele călduroase şi îmbracă pe groi şi pe feciorii săi. Şi iacătă-i trecuţi şi de primejdia aceasta, ajunşi iară la apele limpezi din apropiere de izvor.

Sunt istoviţi, dar ura grofului şi a feciorilor săi îi mână înainte. Căci vântul le aduce întruna cântecele lui Andrii şi le poartă înainte, spre vale, în satele şi cetăţile pline de săraci şi urgisiţi.

Plutesc, plutesc până ce râul ajunge atât de mic, că trebuie să umble cu piciorul. Nu trece mult şi în calea lor se înalţă copacul zânelor, cel cu totul şi cu totul din argint; care îşi avea rădăcinile în izvorul Someşului şi fruntea în mijlocul norilor.

La poalele copacului doarme Andrii, care se făcuse acum un flăcău frumos, înalt şi drept ca un brad, cu plete negre şi ochi scânteietori.

Lângă el ţine fluieraşul de argint.

— Staţi! porunceşte groful. Pregătiţi curmeielele ca să-l legăm. Îl vom lua cu noi în vale, îl vom judeca şi în râsul oamenilor îl vom arunca pe Someş în jos, împreună cu fluieraşul lui.

— Îl legăm noi, tată! se reped într-un glas cei trei feciori.

— Bun! se învoieşte Iianăş. Legaţi-l. Da’ vedeţi să nu-l scăpaţi.

Din copaci, sturzii aud sfatul duşmănos al lui Ianăş cu feciorii săi. Încep să fluiere şi să ciripească.

— Phii! Phi! Phi!… Gip-cirip! fluieră sturzii. Scoală-te, Andrii, că au venit să te răpună!

Doarme greu Andrii. Mai au numai câţiva paşi feciorii grofului. Sturzii încep să-l ciupească pe flăcău. El tot nu se trezeşte. Aduc atunci în ciocuri apă şi-l stropesc. Băiatul se deşteaptă. Da’ tot în clipa aceea se năpustesc peste el cei trei feciorii de grof, Cel mia re îi cuprinde mâinile, cel

mijlociu picioarele şi cel mic capul. Scot curmeiele şi încep să-l lege.

Cum era culcat la pământ, Andrii nu poate să facă alta decât să se răsucească. Şi cu gura prinde căpătâiul fluieraşului.

Sună odată şi se auziră parcă trâmbiţe. Mai sună odată, şi glasul fluierului fu atât de puternic, că pădurea se cutremură, munţii se clătinară şi apa Someşului îşi ieşi din matcă. Sună şi-a treia oară – şi groful Ianăş, feciorii săi şi toţi oştenii, înzăuaţi şi grei de arme, căzură jos de spaimă. Andrii se ridică, se înoordă şi rupse curmeiele. Este iar liber.

În timpul acesta la curţile lui Ianăş se întâmplase mare tulburare. De îndată ce se pornise groful, feciorii şi oştirea în sus, ca să-l răpună pe Andrii, începuse răzmeriţă.

Cântecele flăcăului chemau pe robi să-şi rupă lanţurile. Paznicul cel chior nu mai avea nicio putere.

Lanţurile, zăvoarele şi lăcăţele fuseseră rupte. Săracii, slugile şi robii luaseră” arme.

Erau mulţi, ca frunza şi iarba.

— Au plecat groful, feciorii săi şi oştenii cu arme împotriva cântecului! spuneau ei. Au plecat ca să ucidă pe cel care ne cheamă la luptă. Să mergem noi să-l scăpăm. Să mergem noi împotriva grofului!…

Cu topoare şi cu coase pornesc săracii. Pe malul Someşului merg. Cu topoarele fac potecă între copaci şi cu coasele netezesc drumul.

Drumul este greu. Tot mai greu. Dar ce poate sta în calea mulţimii îndârjite? Trec şi de cumpăna ploilor. Trec şi de cumpăna zăpezilor. Ajung din urmă oastea grofului.

Deodată se aude sunetul puternic al fluierului.

— E Andrii care ne cheamă! spun ei. Să ne grăbim.

Pe munte, în faţa copacului de argint, groful îşi venise în fire.

— Ridicaţi armele! porunceşte el oştenilor. Şi tu, Andrii, 1 să-mi dai fluieraşul pe care-l ai în mână.

În ochii lui Andrii scapără ca într-un pârjol mare

scânteile răzbunării. Privirea lui îi arde şi îi străpunge pe grof şi pe feciorii lui, ca nişte săgeţi. Cântecul lui îi face să se cutremure de groază. Din fluier, ca şi din ochii lui Andrii, ies parcă şuvoaie de ioc. În cântecul său răsună zăngănitul lanţurilor din palatul grofului şi gemetele osândiţilor, plânsul mamelor care-şi nasc copiii în temniţa de piatră, deasupra cărora, în camere împodobite, dănţuiesc şi se desfată grofii şi oaspeţii lor.

Nu mai pot îndura privirea şi cântecul lui Andrii, nici groful, mici feciorii săi. Şi-n vremea aceasta se apropie mai tare, tot mai tare, oastea cea mare de robi, slugi şi săraci.

Au îngheţat de teamă groful şi feciorii săi. Nu mai au decât o nădejde: oştenii.

Ianăş face Isemn de bătălie oamenilor săi; semn ca să se lupte cu mulţimea de răzvrătiţi.

— Sunt desculţi şi n-au arme! strigă el. Nu mă lăsaţi, oşteni, şi în aur vă voi îmbrăca, cu aur vă voi răsplăti.

— Fluieraş, fluieraş, spune şi Andrii, cântă tu tot ce oamenii aceştia simt împotriva grofului, dar nu pot să rostească. Învaţă-i tu ce trebuie să facă!

Fluieraşul cântă. Cântecul se face furtunos. Şi robii năvălesc în frunte cu Andrii. Năvălesc peste oastea grofului. În aşchii se sfărâmă oastea cea făloasă. Fuge oastea grofului. Fuge – şi-şi lasă, stăpânii.

Se* roagă stăpânii cei cruzi de milă. Zadarnic se roagă de milă.

Prind săracii pe grof şi pe feciorii săi, îi leagă fedeleş şi, după cuvântul lui Andrii, îi suie pe-o plută. Pun pluta pe apă şi îi dau drumul. Pleacă pluta la vale pe Someş. Şi s-a dus, cine ştie unde s-o fi dus! Niciunul nu s-a mai întors ca să povestească!

A rămas palatul grofului de izbelişte. Pietrele s-au risipit. Vântul le-a ros şi le-a acoperit cu pământ. Timpul a trecut cu roata peste locurile acelea părăsite; a schimbat palatul cel vestit într-o movilă de piatră, curţile cele mândre într-o poiană.

Iară Andrii – despre Andrii se povesteşte că a plecat în lume cu fluieratul lui de-argint, cântând peste tot locul

cântece despre dreptate. Ba unii spun c-ar mai trăi şi astăzi – nu se ştie unde. Şi cântecele lui se-aud, le poartă vântul pe aripi, când bate primăvara mai ales, din răsărit către asfinţit.

— Aşa se spune… Aşa se povesteşte…

SEARA A PATRA

FRAŢII CRIŞ

Neşterse rămân faptele celor viteji şi îndrăzneţi. Neuitate rămân numele lor.

Şi-i adevărat. Căci nu este bătrân, din ţinutul munţilor, care să nu cunoască povestea fraţilor Criş.

Ei au trăit de mult. Cine ştie pe când or fi trăit! Într-o colibă de brad locuiau, împreună cu mama lor – văduva Criş – acolo sus de tot, în creierii munţilor; acolo, unde

5.67

vârfurile ascuţite ale stâncilor sfâşie puful alb al norilor celor veşnic călători.

Acolo locuiau ei, muncind din greu ca să-şi poată agoniisi hrana şi îmbrăcămintea pentru tuspatru; dar trăind numai în cinste şi cu dreptate – aşa cum îşi învăţa văduva în fiecare zi feciorii.

Şi unul mai viteaz ca celălalt erau feciorii văduvei Criş. Pe cel dintâi îl chema Alb; şi asta pentru că pieliţa obrazului său era netedă şi albă ca zăpada când cade pentru întâia oară, la începutul iernii, pe creştetele munţilor. Al doilea purta numele de Negru. Obrazul său era oacheş şi ochii întunecaţi ca noaptea când cerul este acoperit de nori. Iar cel de-al treilea se numea Repede; şi asta pentru că firea lui era furtunoasă cum sunt zilele din mijlocul iernii, când viscolele răstoarnă trunchiurile uriaşe ale brazilor şi le azvârle la vale ca pe nişte fire uşoare de paie.

Meşteşugul lor era vânătoarea. Dimineaţa îşi luau tustrei arcurile cu săgeţi, pe spinare, o bărdiţă la şerpar şi o tolbă pe spinare, ca să aibă în ce pune ori agăţa vânatul. Plecau apoi fiecare pe alt drum. Colindau codrii deşi ca

peria, se luptau cu fiarele şi pe înserat se întorceau la colibă. În vale, la câmpie, nu se coborau decât arareori, ca să schimbe niscai blănuri de fiare, cu bucate ce se fac acolo, grâu pentru pâine sau mei pentru mămăligă.

Erau oameni ai munţilor, semeţi şi puternici. Îşi iubeau viaţa lor aspră de munteni. Ba încă, trăind numai prin codri şi pe stânci, învăţaseră eu vremea limba sălbăticiunilor: Repede – mai mult, pe-a lupilor, Negru – pe-a urşilor, iar Alb – pe-a căprioarelor.

Aşa îşi duceau ei zilele şi adesea spuneau că niciodată nu şi-ar schimba viaţa lor de munteni, oricât belşug s-ar găsi acolo pe vale.

Aşa spuneau... Dar iată că de la o vreme feciorii începură *68*

să aibă altfel de deprinderi. Şi cel dintâi, Alb, a fost ace] care a făcut schimbarea.

Se ooborâse odată cu o legătură din piei de mistreţ, să le dea pe bucate. Acolo, în câmpie, se oprise la o fântână din care o fată scotea apă cu găleata. I-a cerut flăcăul să bea. Fata a ridicat găleata şi l-a îmbiat. Iar Alb, Alb a simţit că i se pierde, răsuflarea.

Avea şi fata pieliţa obrazului albă ca a lui. Dar coadele de păr subţire ca mătasea îi erau negre ca ale fratelui său, Negru. Şi ochii îi avea scânteietori că ai lui Repede. Trupul, îmbrăcat în cămaşă subţire din pânză de in îi era mlădios ca o creangă de mesteacăn; iar glasul, când a rostit: „Ia de bea, voinice!”, a răsunat mai dulce decât coardele subţiri ale ceterei şi decât cântecul privighetorilor. Cu mâinile îi întindea vasul plin ochi cu apă rece. Alb a sorbit din apă, şi nu ştia ce e cu el. A mulţumit fetei. Şi a plecat mai departe. Numai gânduli-a rămas acolo, la fântâna umbrită, sub mesteceni, lângă o căsuţă mică şi albă.

A plecat Alb, dar s-a întors. S-a întors odată şi-apoi mereu. A început să se ooboare tot mai» des pe vale, la fata cu ochi negri şi cu părul ca mătasea, care-l vrăjise.

O iubea. Şi fata – fata lui Novac, voinicul, spaima boierilor şi-a celor răi din toată câmpia – îl prinsese şi ea

drag.

Fraţii lui Alb s-au luat de gânduri. Flăcăul slăbea văzând cu ochii, şi atuncea când vorbea, rostea lucruri ciudate. Înainte se mândrea, spunând că nu va părăsi niciodată ţinutul măreţ al munţilor. Acum se arăta deodată dornic să se statornicească în câmpie.

Li se părea fără înţeles fraţilor lui Alb că frăţânele cel mare, în loc să se ducă la vânătoare, pleacă întruna spre câmpie şi acolo întârzie din ce în ce mai mult.

— Ce să fie? şi-au spus ei. Mai bine să-i luăm urma când pleacă. Să vedem. N-o fi vrăjit? Să vedem!

Aşa au şi făcut.

În dimineaţa cealaltă, Alb îşi aruncă ţundra pe umeri şi porni la drum. Nu avea flăcăul cu el nici arcul, semn că nu mergea la vânat; nu avea nici blănuri să le schimbe, ca să ia pe e! e bucate.

Fraţii, ceilalţi doi, îşi făcură semn şi se luară după el. Mergea Alb fără grijă. Mergeau fraţii lui pe urme, ca vulpea după vânat.

Jos în câmpie a ajuns, s-a oprit la fântână. Şi curând a venit fata. Au văzut-o Negru şi Repede pe Florica. Aşa o chema pe fiatla viteazului Novac. Au văzut-o, pe loc le-a căzut şi lor dragă.

Din ziua aceea au început să se coboare din munte la câmpie Laolaltă. Se coborau toţi înaţii la fântâna din câmpie. Că la toţi le era dragă şi fiecare dintre ei ar fi vrut-o de neviastă.

Mama lor, văduva Criş, văzuse că s-a întâmplat ceva cu copiii ei. Toată ziua la câmpie şi vânatul îl lăsau în rostul său. Veneau câteodată zile când nu aveau ce pune pe masă. Niciunul dintre fraţi nu se îndura, să se mai ducă la vânătoare; se adunau la fântână, în jurul fetii lui Novac.

Da' care copil îşi poate ascunde până la urmă taina inimii sub ochii îngrijaţi ai mamii? A aflat curând văduva lui Criş taina şi le-a spus:

— Iată, dragii mamii, ce vă învăţ eu să faceţi…

— Spune, mamă! au rostit flăcăii, toţi într-un glas.

— Mai întâi, vreau să ştiu – ţineţi voi unul la altul?

— Ca la ochii din cap, marnă!

— Bun. Atâta vream să ştiu: dacă dragostea pentru Florica nu v-a stricat dragostea frăţească dintre voi!... Şi-acuma să vă spun. Aici numai Florica trebuie să hotărască. Voi sunteţi toţi voinici şi frumoşi. Da' ea numai pe unul îl poate iubi şi pe acela să-l ia de bărbat. Iar ceilalţi să-i fiţi fraţi!

— Ne-ai învăţat bine, mamă! au grăit flăcăii. Bine ne-ai învăţat. Noi nu ştiam ce să facem. Din pricina asta nici n-am mai fost pe vale. Voiam să hotărâm... Da' tu ne-ai învăţat bine.

Chiar mâinie-n zori vom pleca spre câmpie şi o vom întreba pe Florica... Să ne spună ea pe cine-l are mai – drag dintre noi? Care i-o fi mai drag, acela să-i fie soţ. Ceilalţi îi vom rămâne fraţi buni şi o vom iubi ca pe o soră...

Abia aşteptară flăcăii să se lumineze de ziuă. Se spălară cu apă rece din izvoraşul care curgea susurând pe lângă pereţii colibei lor. Îşi puseră toporişti la brâu, ceva merinde în straiţe şi plecară.

Merseră din zori şi până spre amiază. Merseră cale îndelungată. Şi iată că, în depărtare, începe să se vadă câmpia. Numai că tot dintr-acolo vin – aduse de vânt – trâmbe de fum înecăcios. Se văd trâmbe de fum şi case aprinse. Ce-i cu casele aprinse? Grăbesc pasul flăcăii, cu inimile strânse de teamă. Ce să fie?

Tot dintr-acolo, vântul aduce strigăte înăbuşite. Ce fel de strigăte sunt acelea? Grăbesc pasul flăcăii. Şi în calea lor întâlnesc o femeie cu un copil la sân. E despletită, ou hainele sfâşiate, pierită de foame şi de spaimă. Dau flăcăii din merindele lor femeii. Îi d, au şi apă să bea. Şi ea le povesteşte:

— ...Peste câmpie au năvălit nişte uriaşi, Trei uriaşi cumpliţi. Au mai venit şi altă dată uriaşii aceştia. Au venit când răsărea luna plină. Dar atunci era Novac... I-a înfrânt viteazul Novac!...

— Şi-acum n-a mai fost Novac? se miră flăcăii.

— Nu. Novac se veselea. Fata lui, Florica, tocmai îl

vestise că se va-nsoţi eu unul din feciorii văduvei Gris, ce locuieşte în creierii munţilor. Novac s-a bucurat că va avea lângă el un braţ de voinic tânăr, alături de care să lupte împotriva uriaşilor, şi oare să-i ia locul când o îmbătrâni. De bucurie, a uitat că este în noaptea aceea lună plină. A băut şi un ciubăr de vin, sau poate două… S-a veselit peste măsură Novac. Şi au venit uriaşii pe când dormea şi l-au tăiat. Gasa i-au ars-o. Şi pe Florica au luat-o în robie.

Aud cuvintele acestea feciorii văduvei Criş. Şi cuvintele le străpung inimile, ca tăişurile cuţitelor; îi ard ca focul. Cu toporul, să-i fi tăiat, sau cu focul să-i fi ars şi sânge n-ar fi curs din vinele lor. Atât erau de îndureraţi şi atât amar aveau în inimile lor cei trei fraţi.

Vin copii şi vin bătrâni delia câmpie. Au încins uriaşii în vâlvătaia focului case, vite şi pătule. Au pierit bucatele, au secat izvoarele. Povestesc cu durere bătrânii:

— Prin farmece vrăjitoreşti au luat uriaşii mana holdelor, a vitelor şi-a oilor. S-a dus roada şi hrana pentru totdeauna. Au scormonit prin vrăji şi tainiţele pământului. I-au luat pământului avuţiile şi le-au zăvorât în împărăţia lor, în trei munţi de piatră. Într-un munte au ascuns aurul, într-altul – fierul şi într-altul – arama. Munţii i-au zăvorât sub nişte lăcate atât de mari, că nicio putere omenească nu le mai poate sfărma.

— Tăceţi, bătrânilor, tăceţi! Nu mai povestiţi! spun fraţii, zdrobiţi de durere. Ori mai bine, sfătuiţi-ne ce să facem? Şi cum să v-ajutăm?

— Nu mai e nimic de făcut! murmură cu glasuri stinse bătrânii. Câmpia e a uriaşilor. Şi a lor va rămâne. Avuţiile de aur, fier şi aramă din tainiţele pământului sunt zăvorâte în munţii de piatră, sub lăcăţele cele mari. Şi numai nişte flăcăi, curaţi la inimi şi voinici l. a trup, care-ar răpune pe uriaşi, ar putea apoi cu topoare vrăjite să spargă lăcăţele. Dar feciorii aceia care-ar sfărma lăcăţele s-ar preface pe loc în ape curgătoare. Şi unde sunt feciorii, care singuri, de bunăvoie, şi-ar risipi tinereţea, şi pentru binele oamenilor s-ar preface în ape curgătoare? Unde? Ba astfel de feciori, care să poată înfrânge pe uriaşi, nici nu

ştim să fie pe lume. Novac era bătrân. Da' numai el putea ca să se lupte cu uriaşii. El, numai el. Şi noi plecăm acolo sus în munţi. Acolo vom rămâne…

— Acolo vom rămâne! Ne vom face sate noi îşi acolo vom rămâne! suspinau fugarii şi priveau cu jale spre câmpie şi spre satele arse.

Tot mai mulţi, tot mai mulţi erau fugari. Şi tot mai negre de fumul vetrelor arse erau fetele lor.

— Noi ce vom fa, ce? zise Alb.

— Vom pleca s-o scăpăm din ghiarele uriaşilor pe Florica! răspunseră într-un glas ceilalţi doi. Şi să ne luptăm cu uriaşii!

— Aşa m-am gândit şi eu. Să lăsăm deci durerea la o parte şi să plecăm la luptă! spuse Alb.

Grăind aceste cuvinte, cei trei fraţi arătară câmpenilor calea către ascunzişurile din munte; şi ei plecară înainte spre vale.

De ce mergeau, de aceea întâlneau mai mulţi oameni care fugeau în sus, ca să se ascundă de pustiirea uriaşilor. Oamenii le povesteau iară, cum l-au tăiat uriaşii pe Novac prin somn şi cum s-a luptat Florica atunci când au luat-o în robie. Da' ce putea să facă ea, o sărmană fată, împotriva unei asemenea puteri ca aceea a uriaşilor?

Ajuniseră flăcăii în câmpie. În calea lor nu erau decât pârjol, laorămi şi durere. Casele erau arse scrum, fântânile nu mai dădeau apă, vitele nu mai aveau hrană, holdele erau seci şi oamenii mureau de foame şi de sete. În zare se vedea cerul purpuriu, din pricină că ardeau pădurile.

Către zarea aceea înroşită de foc merseră, tot merseră înainte cei trei flăcăi; pentru că ei ştiau că într-acolo s-au dus uriaşii. Merseră, merseră şi iacătă că de la o vreme nu se mai zăriră focurile; ba începură" să se vadă case încă nearse şi oameni teferi. Numai că oamenii aceştia erau plini de spaimă. Ei povesteau precum că uriaşii s-au dus în munţii lor, acolo unde ascund bogăţiile oamenilor. Mulţumiţi de atâtea câte-au săvârşit, ei petrec câteva zile; apoi se culcă şi dorm, până când este iară lună plină. Atunci pornesc din nou şi pustiesc totul în cale.

Acum uriaşii sunt în împărăţia lor şi petrec. Până aici se aud răcnetele şi chiotele lor. Până aici se aud săriturile lor, joaca lor care cutremură pământul.

Şi într-adevăr, de departe se auzeau chiotele uriaşilor; întocmai ca atunci când se apropie o ploaie mare în miezul verii şi când tunetele zguduie împrejurimea se auzea joaca lor, care cutremura întreg pământul.

— IVai de noi! se jeluiau oamenii. V: ai de noi! După ce-şi vor termina petrecerea, uriaşii se vor culca şi vor dormi până ce va fi iar lună plină. Atunci se vor deştepta şi vor începe din nou pârjolul. Nouă ne vine rândul… Ce ne vom face?… Vai şi amar de noi, de femeile şi de copiii noştri!

— M\ataţi-ne nouă calea către munţii uriaşilor! spuseră cei trei fiţi. Ne vom duce noi să ne luptăm cu uriaşii!…

— Să vă luptaţi cu uriaşii?… se minunau oamenii. Da' cine se poate, lupta cu uriaşii?… A fost unul singur: Novac, care se lua cu ei la trântă. Dar l-au omorât pe Novac şi pe fata lui au luat-o roabă. De-acum înainte suntem sortiţi pieirii!

— Să nu aveţi nicio teamă. Noi ne vom lupta cu ei şi-i vom răpune! ziceau cu tărie fraţii, Arătaţi-ne cialea încotro să pornim!…

Când au văzut câmpenii atâta hotărâre la ce. i trei feciori ai văduvei Criş, le-au arătat calea. Feciorii au mulţumit şi cum vreme de pierdut cu vorbe nu aveau, au plecat înainte. Iar câmpenii priveau în urma lor cum se duceau la moarte. Bătrânii îşi clătinau capetele a jale. Şi multe femei îi şi plângeau ca pe şterşi dintre vii. Numai feciorii mergeau şi mergeau, tot cu mai multă îndârjire.

Trecuse timp de când plecaseră. Şi se grăbeau să ajungă în împărăţia din munţii uriaşilor, înainte de a se face lună plină. Numai că drumul era lung, iia. r pasul omenesc mic. E drumul greu şi lung. Dar merg feciorii înainte fără oprire.

Trecură ei de tot ţinutul câmpenesc şi începură să urce către munţii uriaşilor. Merg ei, merg voiniceşte, şi

iată, văd în calea lor o păstoriţă bătrână de vaci – o muntariţă – aşa cum i se spune prin locurile acelea.

Feciorii îi deteră bătrânei ziua bună după cuviinţă. Şi Alb, ca fiind mai mare între fraţi, o rugă:

— Măicuţă, eşti bătrână, i-ai văzut multe şi ştii multe. Iacă, noi ne ducem să ne luptăm cu uriaşii. Nu poţi cumva să ne lajuţi cu vreun sfat, ca să-i răpunem şi să scăpăm lumea de ei?

— Ba pot! răspunse bătrâna. Am să vă sfătuiesc şi am să v-ajut ca să răpuneţi pe uriaşi. Da’ pentru asta trebuie să-mi aduceţi o oală cu lapte muls de la împărăteasa lupilor… Şi asta, dragii babei, este o treabă cu mari primejdii.

— O să-nfruntăm orice primejdii, dacă de asta e nevoie! cuvântă Negru.

— Şi-ţi vom aduce laptele de la împărăteasa lupilor! rosti cu hotărâre şi Repede.

Eee! Lesne de spus, da’ greu de făcut! Ca să aducă laptele cerut de muntariţă, trebuiau să intre feciorii văduvei în întunecimea unui codru adânc. Acolo sălăşluia împărăteasa lupilor. Avea pui împărătească şi-i alăpta. Iar lupii, străjile ei, o păzeau ca ochii din cap. O păzeau fiarele, pe viaţă şi pe moarte.

Stătură mai întâi flăcăii şi chibzuiră. Cum să pătrundă ei printre străjile lupilor, ca să ajungă până la împărăteasă?

— Alt lucru mai bun nu-i, îşi dete Negru cu părerea, decât să îmbrăcăm piei de lup. Ne vom preface şi noi în fiare şi vom intra în pădure.

Alb fu şi el de aceeaşi părere; şi Repede la fel.

Ca să facă lucrul acesta le trebuiau blănuri de lupi. Feciorii erau vânători destoinici; aşa că degrabă vânară trei lupi, într-un loc unde veneau fiarele la apă. Le luară blănurile şi le potriviră pe trupurile lor.

Se pregătiră apoi să intre în pădure.

Era o noapte adâncă şi neagră ca păcura. îmbrăcară fraţii pieile de fiare şi aşteptară un timp. Dinspre pădure se auzea urletul lupilor care erau de strajă la împărăteasa

lor. Fraţii se înţeleseră şi porniră şi ei într-acolo, sărind şi schelălăind, ca şi cum ar fi fost nişte fiare fugărite de vânători. Da-l lăsară pe Repede înainte. Îl lăsară pe Repede „pentru că el era acel care ştia mai bine limba lupilor.

Alergară fraţii prin pădure, făcând pe lupii, până ce le ieşiră în cale primele străji. Erau nişte iiare mari, cu colţii cât nişte pumnale şi cu ochii roşii arzători.

Schelălăind, flăcăii ocoliră străjile şi Repede lestrigă:

— Ieşiţi mai în faţă la pândă. Pentru că în pădure sunt furişaţi nişte vânători, care vor să ajungă la împărăteasa noastră şi să-i ia blana!

Auzind străjile una ca asta, lăsară în voia lor pe cei trei lupi, care nu erau alţii decât fraţii Criş. Urlând de se zguduiau bolţile pădurii, străjile o luară la fugă spre marginea pădurii, să iasă înaintea vânătorilor. Iar la urletele lor începu să se adune tot poporul lupilor din pădure, ca să întâmpine primejdia.

Aşa că în culcuşul ei nu mai rămase decât singură împărăteasa.

Fraţii o luară la fugă într-acolo.

Lupoaica împărăteasă sta într-o peşteră împodobită cu blănuri, oase şi coarne de la animale vânate de lupi. În faţa ei, pe un aşternut de frunze verzi, stăteau hălci de carne crudă, din care putea mânca oricând avea poftă. Într-o tidvă de cal avea apă ca să bea când îi era sete.

Acum lupoaica sta tolănită pe blănuri şi puii sugeau din ţâţele ei, mârâind de plăcere.

Auzind zgomote, împărăteasa lăsă puii la o parte şi sări la intrarea peşterii. Repede, care era cel mai puternic dintre toţi fraţii, se luă cu ea la luptă. Urlă lupoaica, chemă într-ajutor, dar paznicii ei erau departe. Repede o trânti jos, ţinând-o nemişcată. Şi Negru mulse laptele lupoaicei într-o ploscă pe care o ţinea la îndemână Alb.

Lupoaica urla, puii schelălăiau de teamă. Dar fraţii îşi luaseră laptele trebuincios.

Mergând pe căi ocolite, izbutiră apoi să iasă din pădure şi să ajungă la coliba bătrânei, tocmai la ceasul

când începuseră să se reverse zorile.

În colibă, bătrâna aprinsese un foc mare din nişte buruieni uscate de pădure, care aveau un miros iute şi aţâţător. Pe focul acesta puse să fiarbă laptele muls de la împărăteasa lupilor. Când dete în clocot, presără înăuntru cenuşă din buruienile arse, pe care fiersese laptele. Umplu la loc plosca băieţilor şi, cu glasul tremurat, le spuse:

— Sunteţi nişte flăcăi voinici şi neînfricaţi. Şi pentru că sunteţi aşa, am să vă ajut ca să vă puteţi lupta cu uriaşii şi să-i nimiciţi. Uite, din laptele muls de voi de la împărăteasa lupilor v-am făcut o băutură minunată. O picătură din ea dacă sorbiţi, vă taie foamea; de mai sorbiţi două picături, vă taie setea; şi de sorbiţi trei picături, căpătaţi atâta putere, că nimeni nu vă mai poate sta-mpotrivă.

Feciorii îi mulţumiră bătrânei pentru băutură. Ea le arătă drumul cel mai scurt către împărăţia uriaşilor şi porniră mai departe.

De ce mergeau flăcăii, de aceea codrul era mai des. Numai din loc în loc era câte un luminiş mare.

Luminişurile acestea erau cu totul ciudate. Părea că din văzduh s-au prăvălit peste locurile acestea nişte bolovani uriaşi; pentru că-n jur copacii erau striviţi şi nu mai creştea niciun fel de buruiană.

Iară departe de tot se auzeau parcă trunchiuri şi stânci rostogolindu-se pe munte, luând totul în calea lor.

Ce să fie? Tocmai când se întrebau fraţii şi nu găseau dezlegare la cele care se petreceau, ajunseră la coliba unui fierar. Cu barosul pe nicovală, fierarul făurea un topor de fier. Fraţii întrebară pe fierar ce-i cu luminişurile acelea în care copacii-s striviţi şi ce sunt zgomotele care se aud în depărtare?

— Pe aici au trecut, uriaşii, răspunse fierarul, şi luminişurile sunt locurile pe unde au călcat. Zgomotele care se aud nu sunt altceva decât sforăiturile uriaşilor. Au petrecut, şi acuma dorm… Dar se vor trezi curând, când va fi lună plină şi vor începe din nou să pustiască. Pentru asta fac aci, pe nicovală, topoare; ca săle, dau voinicilor care se

vor lupta cu uriaşii când vor năvăli…

— Dă-ne nouă topoarele pe care le-ai făcut şi arată-ne drumul pe unde s-o luăm, ca să ne putem lupta cu uriaşii! se rugară flăcăii.

Meşterul îi cântări din ochi pe flăcăi şi văzându-i atât de puternici, le spuse:

— V-aş face unelte şi mai bune de luptă, dacă aţi putea voi să-mi aduceţi de la împăratul urşilor toiagul lui de aramă, ciubotele de fier şi coroana de aur… Şi v-aş învăţa pe urmă cum să biruiţi pe uriaşi!

— O să ţi le-aducem! ziseră flăcăii. Numai să ne-nveţi cum să-i biruim! i

— Bun! grăi fierarul. Aşteptaţi-mă aci până mă duc în pădure şi-o să vă învăţ ce să faceţi.

Se duse fierarul în pădure şi făcu din răşină de brad un fagure, la fel cu fagurii de miere. Dete fagurele flăcăilor şi-i învăţă să se ducă la împăratul urşilor. Să-i spună că au, auzit de măreţia lui şi vin să-i aducă un dar. Să-i dea apoi fagurele de răşină şi să-l lase să mănânce. Ba să îndemne şi pe ceilalţi urşi să guste din el. După aceea – nimic mai lesne decât să-i ia împăratului toiagul, ciubotele, şi coroana.

Luară feciorii văduvei Criş în mâini fagurele cel galben şi frumos de răşină şi plecară în întunecimea codrului, unde-şi avea sălaşul împăratul urşilor.

Pe un scaun făcut dintr-o scorbură mare, împodobită cu muşchi, sta împăratul urşilor, sta înconjurat de urşi, unii mai bătrâni, alţii mai tineri: cei tineri fiind mai mult oşteni de pază l-ai împăratului.

— Ce vreţi voi şi cine sunteţi? întrebă împăratul urşilor, mormăind supărat. Cine v-a dat învoire să călcaţi în împărăţia mea? O să plătiţi îndrăzneala asta cu capul.

Auzind cuvintele acestea, urşii cei bătrâni mormăiră şi ei ameninţători. Iar cei tineri deschiseră braţele, ca să cuprindă pe cei trei flăcăi, să le sfărâme oasele.

Negru, care cunoştea cel mai bine limba urşilor, făcu o plecăciune în faţa împăratului:

— Am venit aci, măria ta, ca să ne închinăm, pentru

că peste toată lumea s-a întins faima puterii tale!

— Hram! Hram! Hmm! mormăi împăratul şi după el urşii ceilalţi. Ce mi-aţi adus în dar ca să vă pot crede?

— Ţi-am adus un fagure de miere, cum nici n-ai mai mâncat măria ta! grăi Negru. Este făcut de împărăteasa albinelor. De aceea pare a avea un gust cam neobişnuit. Numai după ce-l mănânci vezi că asemenea fagure bun nu mai poate fi nicăieri.

— Bine. Să-l gustăm. Şi de n-o fi precum spui, aci o să vă rămână oasele la tustrei.

Negru îi întinse împăratului fagurele. Fără să mai aştepte nicio poftire, împăratul îşi înfipse ghiarele; vârî şi botul, şi începu să muşte cu lăcomie. Numai că vedeţi voi, răşina începu numaidecât să încleie botul şi ghiarele împăratului, împăratul vru să mormăie şi să spună ceva urşilor din jur. Dete şi din labe. Dar de încleiat ce era, nu putu să rostească nimic. Urşii crezură că împăratul îi pofteşte şi pe ei la masă. Şi fără să mai aştepte poftirea de două ori, năvăliră pe fagure, cu boturile şi ghiarele. Da’ care cum apuca cu ghiara, sau muşca cu botul, rămânea pe loc încleiat şi fără nicio putere.

Când fură cu toţii încleiaţi în răşina din fagure, fraţii

79

Îi luară împăratului toiagul de aramă, ciubotele de fier cu care era încălţat şi coroana de au-i de pe cap.

Se întoarseră feciorii la coliba fierarului. Alături de colibă, fierarul aprinsese un foc mare. Deasupra focului ardeau cu flacără roşie brazii de la care luase răşina.

Puse apoi în foc toiagul de aramă şi-l topi. Bătându-l cu barosul pe nicovală, făcu din el un topor, pe care-l dete lui Repede. Topi şi ciubotele de fier, de le făcu un topor pentru Negru. În cele din urmă topi şi coroana de aur, din care făcu un topor pentru Alb.

Pe urmă fierarul le arătă feciorilor trei vârfuri de munte, pe care se înălţa o cetate… Acolo se găseau uriaşii şi fraţii trebuiau să se grăbească. Peste trei nopţi va fi lună plină şi uriaşii îşi vor aprinde din nou făcliile, ca să pustiască aşezările câmpenilor.

Ca să biruie pe uriaşi trebuie să le stingă mai întâi făcliile. Trebuie să lupte din greu. Topoarele au putere fermecată. Dacă flăcăii vor izbuti să taie în două cu topoarele flăcările făcliilor, acestea se vor stinge şi uriaşii vor putea fi uşor biruiţi.

După ce învăţară tot ce aveau de făcut, cei trei fraţi mulţumiră pentru învăţătură şi ajutor fierarului; şi plecară mai departe.

Trecură două zile şi două nopţi, în care timp fraţii merseră întruna, fără oprire. În cea de a treia zi ajunseră în faţa unei văi adânci, la poalele celor trei munţi. Pe culmile celor trei munţi se sprijinea cetatea uriaşilor. Flăcăii erau trudiţi. Ca să prindă puteri, se gândiră ca să se odihnească puţin. Pământul în jur era ars. Numai în fundul văii creştea un trandafir cu flori roşii ce răspândeau o mireasmă ameţitoare.

— Ce-aţi zice, întrebă Alb pe fraţii, săi, dacă ne-a în culca să ne odihnim, lângă trandafirul acela, cu parfum atât de plăcut din fundul văii?

— Ce să zicem altceva, deteră fraţii răspuns, decât că foarte bine te-ai gândit!

Se duseră deci şi se culcară sub crengile trandafirului, care înflorea în fundul văii. Cum erau obosiţi frânţi, de atâta cale, adormiră numaidecât. Vântul sufla încetişor şi dormind, feciorii văduvei Criş începură să viseze. Frunzele trandafirului se mişcau sub suflarea vântului, şi foşnetele lor păreau şoaptele dulci ale unei copile. În vis, fiecăruia dintre cei trei băieţi le apăru Florica. Zâmbea, dar era slabă şi palidă la obraz.

Foşnetele frunzelor trandafirului se preschimbară era şoapte, iar şoaptele în cuvinte.

— M-au luat roabă, uriaşii! şoptea fata. M-au răpit. Unul: m-a vrut chiar de soţie. Dar fata lui Novac nu putea fi soţie – roabă a unui uriaş. În seara nunţii, ca să scap, m-am azvârlit în prăpastie. În locul unde-am căzut, din sângele meu „a crescut trandafirul. Voi să mă răzbunaţi. Să vă luptaţi cu uriaşii şi să-i zdrobiţi.

S-au deşteptat din somn flăcăii. Nu se mai auzea

decât sopotul frunzelor, sub suflarea domoală a vântului. Iar florile trandafirului împrăştiau o mireasmă ameţitoare.

— Fraţilor, rosti Repede, am visat-o pe Florica…

— Şi eu la fel şi eu! ziseră ceilalţi doi.

— Atunci voi ştiţi ce avem de făcut? grăi Alb. Ne vom răfui cu uriaşii, ne vom răfui pentru toate fărădelegile lor…

Fraţii se ridicară şi începură urcuşul spre cetatea cea mare. Munţii pe care era zidită cetatea uriaşilor erau drepţi ca pereţii. Feciorii săpâră trepte în stâncă şi se urcară.

Se apropia seara. Venea prima noapte cu lună plină. În seara asta uriaşii se deşteptau şi aprindeau făcliile cu care aveau să pârjolească iar pământul. O margine a lunii începuse să şi apară. Până atunci se auziseră sforăiturile uriaşilor care dormeau. Acum nu se mai auzea nimic.

Deodată se porni un vânt năprasnic. Se deşteptau din somn uriaşii şi căscau.

Din depărtări răsuna slab vaierul mulţimilor – mai cu seamă al femeilor şi copiilor – care ştiau că în noaptea asta se porneşte din nou urgia uriaşilor.

Au ajuns feciorii la poalele cetăţii. Din cetatea aşezată pe creştetele celor trei munţi ies uriaşii cu făclii mari în mâini. Pe cer a răsărit luna plină, mare şi parcă însângerată. Uriaşii izbesc câte două stânci una de alta. Din izbitura stâncilor ţâşnesc scântei, care aprind făcliile. Flăcările lor roşii se ridică până în înaltul cerului. Din pricina flăcărilor nu se mai vede nici talgerul roşu al lunii pe cer, nici ţintele de aur ale stelelor.

Uriaşii s-au aşezat jos, ca să se sfătuiască între ei, de unde vor începe pârjolul. În clipita aceea, din locul unde se găseau, fraţii Criş îşi fac semn. Cu topoarele fermecate „primite de la fierar, sar asupra flăcărilor. Lovesc cu tăişurile. Şi flăcările se taie în două, de parcă ar fi fost nişte fiinţe vii. Jumătatea de sus a flăcărilor sare în obrazul uriaşilor. Îi arde şi îi orbeşte. Jumătatea de jos se chirceşte, se zvârcoleşte pe capătul făcliei, tot mai mică, până ce se stinge. Uriaşii urlă de durere. Cu mâinile caută în jur să

prindă pe flăcăi.

Începe lupta. Se luptă flăcăii, fiecare cu câte un uriaş, întreaga noapte se luptă. Izbesc cu topoarele fermecate pe uriaşi. Şi uriaşii încep să-şi piardă puterile. Dar nici feciorii nu mai sunt la fel de tari ca la-nceputul nopţii. Foamea îi sleieşte. Deodata-şi aminteşte Repede de băutura din laptele lupoaicei, pregătită de muntariţă.

— Să sorbim, fraţilor! zice el.

Fiecare sorbi din ploscă numai câte o picătură, şi foamea le trecu.

Lupta-ncepu şi mai năprasnică. Se bătură iar din zori şi. până la amiază. Acum începu să-i ardă setea.

— Să mai sorbim lapte, fraţilor! strigă Negru.

După ce – mai sorbiră câte două picături, se răcoresc, de parcă fiecare ar fi băut câte-o doniţă întreagă de apă proaspătă de la izvor.

Şi lupta-ncepe iară. Mai cumplită.

Uriaşii se luptă cu turbare, simţind cum lor li se pierd puterile, pe când flăcăilor le rămân mereu aceleaşi.

Se luptă; se luptă de la amiază până-n seară.

— Să mai sorbim din băutura noastră, fraţilor! spune şi Alb.

Beau fraţii fiecare câte trei picături şi simt în vine ceva ca un foc; topoarele din mâini li se par fulgi.

Îşi încordează fiecare puterile şi lovesc din ce în ce mai tare pe uriaşi.

— Cruţaţi-ne, flăcăilor, viaţa şi vă vom umple de avuţii! ţipă uriaşii.

— Nu vă cruţăm! răspund flăcăii. Nici voi n-aţi cruţat-o pe Florica, nici pe viteazul Novac. Pe niciun om din câmpie, ce v-a căzut în mâini nu l-aţi cruţat!

Se reped feciorii văduvei Griş cu mai multă străşnicie; lovesc cu topoarele făurile de fierar. Trosnesc oasele uriaşilor sub topoarele flăcăilor, ca stâncile sfărâmate de dălţile şi ciocanele băieşilor.

— Fie-vă milă, flăcăilor, se mai roagă uriaşii, că toată arama, fierul şi aurul din tainiţele noastre ale voastre vor fi…

— Nu ne e milă! răspund flăcăii. Nici vouă nu v-a fost milă să luaţi toate avuţiile oamenilor, să le luaţi mana holdelor, a vitelor şi-a oilor, să le secaţi izvoarele. Acum pieriţi pentru fărădelegile voastre.

Ca nişte vulturi de munte se reped flăcăii cu topoarele, pentru ultima dată, şi uriaşii se prăbuşesc cu un urlet ce face să se cutremure pământul până departe, hăt, cine ştie unde!

Au aflat oamenii vestea cea mare. Ca un şuvoi au în

6* 83

ceput să se coboare la vale, spre vetrele arse, doritori să şi le ridice iară.

Zadarnic s-au bucurat.

Avuţiile lor: arama, fierul şi aurul, împreună cu mana holdelor, a vitelor, oilor şi cu apa izvoarelor, rămăseseră zăvorâte în tainiţele de piatră, în cei trei munţi de piatră. Lăcăţele de la porţile lor numai uriaşii le puteau desface. Şi uriaşii pieriseră.

— Fraţilor, şi-a amintit atunci Alb, voi ştiţi că nişte feciori viteji pot sfărâma lăcăţele munţilor, cu topoare fermecate, dacă de bunăvoie primesc să se preschimbe în ape curgătoare, pentru binele oamenilor.

— Ştim! au grăit Negru şi Repede cu însufleţire. Să fim noi aceia; şi să aducem iară belşugul pe pământ, făcând să curgă apa secată de uriaşi, rodind pământul şi dând înapoi oamenilor avuţiile lor de aramă, fier şi aur.

Rostind aceste cuvinte, tustrei fraţii au ridicat în sus topoarele: Repede pe cel de-aramă, Negru pe cel de fier şi Alb pe cel de aur.

A izbit Repede cu putere lăcatul celei dintâi tainiţe. S-a auzit un tunet. Flăcăul s-a prefăcut într-o apă limpede şi furtunoasă. Apa s-a azvârlit asupra zidului tainiţei de piatră, l-a sfărâmat într-o clipită.

A lovit şi Negru lăcatul celuilalt munte. Iată-l, şi pe el, că se preschimbă într-o apă întunecată şi apa prăbuşeşte zidul de piatră al celei de-a doua tainiţe.

Ultimul lăcat îl sfărâmă Alb. Iar apa în care se preschimbă şi el pe dată sfărâmă zidul celei din urmă

tainiţe.

Întreaga avuţie ascunsă de uriaşi a fost dezvăluită.

Cetatea uriaşilor s-a prăbuşit atunci şi ea într-un uruit îngrozitor. S-a risipit cetatea blestemată şi pietrele ei le-auluat cele trei ape spumegânde.

Trei râuri trec. Aleargă iute. Aleargă şi străbat munţii plini de aramă, fier, iaur şi alte bogăţii subpământene. Sunt cele trei Crişuri: Crişul Repede, Crişul Negru şi Grişul Alb.

Dau mană. holdelor şi vitelor cele trei Crişuri. Dau bogăţie oamenilor din munte şi câmpie. Dau viaţă… Şi asta e, povestea lor!

SEARA A CINCEA

V

rednic nu este decât acela ce nu se lasă copleşit de nevoi, ci pe toate le-ndură, le-nvinge şi le trece, până ce ajunge la un liman.

Aşa, se povesteşte că, pe undeva, la poalele Muncelului sau Berbecelului, pe unde sunt acuma numai stânci arse – de soare şi înnegrite de ploaie, să fi fost cândva un sat mocănesc.

Trăiau oamenii în satul acela cum puteau. Nici mai bine, nici mai rău ca în alte sate. Cum da primăvara, duceau oile şi vitele în poie-ne, le păşteau, le mulgeau şi le luau lâna. Femeile făceau din lână scoarţe şi straie; din lapte brânză şi urdă. Iarna se strângeau în colibe şi aduceau vitele lân căsoaiele de lemn şi oile sub perdelele de cetină. Aşa treceau zilele una după alta. Până ce, într-o zi, iau trecut nişte călători prin satul acela. Cine să fi fost călătorii aceia, n-a ştiut nimeni! Numai că după ce-au plecat ei, a început o molimă. Dintâi a secerat molima pe unul, apoi pe altul. N-a trecut mult şi jumătate de sat ia secerat; apoi pe toţi oamenii din sat i-a secerat molima. Pe toţi, afară de un mocănaş. Un băietan pe care-l chema Ilie.

Când a văzut Ilie că a rămas singur în sat, la început a plâns, s-a jeluit, a blestemat. Până la urmă a văzut că toate-s degeaba. S-a gândit, a chibzuit. Şi cum erau încă mulţi oameni neîngropaţi, ca să nu-i mănânce fiarele şi

păsările, a scăpărat amnarul, a dat foc la o claie de fân. Vântul bătea şi împrăştia fânul aprins. Toate casele s-au aprins. Tot satul a ars – până n-a rămas decât cenuşă.

Îşi puse atunci băiatul amnarul în şerpar. Îşi luă şi un cârlig ciobănesc. Îşi încălţă opincile. Îşi puse pe cap căciula şi în spinare burca – cojocul imocănesc. Apoi porni încotro l-au dus picioarele.

Merse, merse, când răbdând de foame, când suferind de sete, până ce ajunse pe malul unui râu. O luă de-a lungul râului, şi întâlni un lac. Bău apă din lac şi se culcă ipe – marginea lui, sub un desiş de fagi.

Se însera. Deodată băiatul aude un ţipăt, ca un glas de femeie.

— Sări, Ilie, şi mă scapă!

Se uită Ilie în jur, şi – ce vede? Pe marginea lacului, un porumbel alb căzuse în ghiarele unui vultur pleşuv. Şi vulturul flămând se pregătea să sfâşie porumbelul.

Scoate băiatul în grabă cârligul lui ciobănesc şi se repede la vulturul pleşuv. Vulturul – când vede, lasă porumbelul şi sare la Ilie, cu ghearele desfăcute, cu penele întinse, cu pliscul lui yde oţel gata să-l izbească.

Se luptă mocănaşul cu vulturul. Se lovesc unul pe altul: vulturul cu ciocul de oţel, Ilie cu cârligul ciobănesc. Până la urmă vulturul se dă bătut! Sare odată în sus. Mai sare odată şi pe aci îşi ia zborul!

Ridică Ilie de jos porumbelul, îl spală de sânge, îi lipeşte ianile cu lutişor şi-i aşază binişor în burca lui, la căldură. Atunci porumbelul se dă peste cap. Şi în faţa flăcăului apăru o femeie înaltă, albă, cu ochi verzi, adânci ca lacul, şi păr băla, i până-n călcâie. În păr ea poartă flori de nufăr şi – trupul îi este învăluit în văluri lungi şi străvezii.

— Sunt zâna lacului. Sunt zână bună! zice ea. Şi cel care mă sfâşia nu era un vultur, ci un vrăjitor. De necaz că n-am vrut să-i fiu soţie, vrăjitorul mi-a răpit copila, pe Lăcrămioara cea frumoasă. Mi-a prefăcut copilia în sloi de gheaţă şi a ascuns-o într-o peşteră adâncă. M-am dus acum să-l rog să-mi dea înapoi pe Lăcrămioara; şi el a vrut să mă

răpună. Tu m-ai scăpat. Îţi mulţumesc!

La început, Ilie rămase mut, fără să poată scoate grai din gură. Când îşi veni în fire întrebă:

— Şi unde zici că a ascuns vrăjitorul pe fata ta, frumoasa Lăcrămioară? Unde e ea acum?

Un nor întunecat trecu pe chipul blând al zânei.

— Încolo! spuse ea şi arătă cu mâna. Încolo, printre culmile ele piatră ale munţilor Bihorului! Acolo este peştera cumplită. Se cheamă Scărişoara – peştera de gheaţă. În peştera aceea, locuită de nişte zâne rele, al căror paznic este vrăjitorul, acolo se găseşte fata mea, dulcea Lăcrămioară. Şi câtă vreme va trăi vrăjitorul, Lăcrămioara mea va fi numai un sloi de gheaţă…

— Eu, zână bună, spuse Ilie, pe nimeni nu mai am… Sunt singur şi cutreier Uimea, căutând un sat cu oameni de ispravă în care săm-aşez. Acum însă vreau să mă lupt cu vrăjitorul şi să o sciap pe Lăcrămioara, pe fata ta cea frumoasă; din ghearele lui!

— Scapă-mi-o! se bucură zâna. Şi de îmi voi avea din nou copila, soţia ta va fi, flăcău voinic şi plin de inimă ce eşti. Luptă-te cu vrăjitorul şi eu te voi ajuta, când vei fi în nevoie!

Spunând cuvintele acestea, zâna mângâie cu dragoste de mamă obrazul lui Ilie. Se depărtă apoi plutind o vreme uşor deasupra lacului şi se scufundă în el. În urma ei, peste apele limpezi ale lacului nu mai rămase decât o ceaţă verzuie.

Îşi puse iară Ilie cârligul sub şerpar, burca pe spinare şi plecă. Merse, şi iarăşi merse, tot către munţii cei înalţi ai Arieşului. Pe drum, îl întreba pe fiecare:

— Nu ştiţi cumva?… Nu ştiţi pe unde se găseşte peştera aceea ladâncă, Scărişoara – peştera de gheaţă?

Şi oamenii care ştiau câte ceva îl îndrumau. Drumul se scurta. Şi Ilie ajungea tot mai aproape de peşteră. De la o vreme drumul pe culmi era tot mai greu. Urca, urca mereu. Iar alăturea cu el urca şi toamna. Vara trecuse. Trecu şi toamna – şi veni iarna. Acuma, pas de mai umblă prin munţii cei înalţi pe timp de iarnă. Într-una din zile, pe

când mergea el; aşa, pe-un viscol cumplit, ajunse într-un sat. Era ultimul sat înainte de a ajunge la Scărişoara.

— Pe unde e drumul spre peşteră? întreabă el pe un sătean.

— Chiar pe aici! răspunde omul. Numai că nu te-oi sfătui să mergi mai departe. Zăpada e cât brazii de-naltă. Şi-i moale. Te cufunzi în ea şi pieri.

Cercetă Ilie cu ochii drumul mai departe şi văzu că omul are dreptate. Se gândi să poposească atunci o bucată de vreme într-o casă, undeva. Văzu în faţa lui o poartă mai arătoasă. Bătu în poartă ieşi un oim, buzat, urât şi cu o căutătură spanchie:

— Pe cine cauţi?

— Nu caut pe nimeni! răspuns CTlyij Da' merg către Scărişoara, peştera zânelor rele păzite „de văewrăjitor. Vreau ca să scap de-acolo o copilă. Şi drumu-i lung Tşi calea grea. M-au sfătuit oamenii să poposesc o vreme pe-aici. Şi-aş munci bucuros, să-mi pot dobândi câte ceva de-ale gurii şi un loc pentru hodină. Pe urmă, cum s-o putea, vreau să merg mai departe!...

— Dacă-i aşa, păi eu ţi-s omul! zise buzatul. Lucru am destul... Pân-nu s-o topi zăpada, tot nu răzbeşti prin munţi, la peştera zânelor. Aşa, eu te hrănesc şi te îmbrac. Simbrie nu-ţi plătesc... Şi cum s-o face primăvară, îţi iei calea mai departe...

Se miră Ilie, da-nţelege cine-i omul.

— Nu dai nicio simbrie pentru cât voi munci?

— Nu! spune tare buzatul.

— Mă învoiesc şi-i aşa! zice Ilie care îşi făcu degrabă o socoteală în cap. Numai un lucru am să te rog. Pe mine să nu mă faci niciodată mincinos. Şi de m-oi face vreodată, să-mi dai atunci, ce n-ai acum... Aşa mă tocmesc pentru toată iarna!

— Fără simbrie?

— Fără!

— Da' să nu te fac mincinos?

— Să nu mă faci. Altminteri, să-mi dai atunci, ce n-ai acum!...

— Păi asta-i lesne! se veseleşte buzatul. Atuncea haide să facem zapis la birău. Să nu zici pe-urmă că nu-i aşa.

— Ha idem!

Pornesc împreună la birău. Pe drum, buzatu-l întreabă pe flăcău:

— Pe tine cum te cheamă?

— Ilie.

— Bine, măi Ilie. Pe mine mă cheamă Inimărea.

Merg împreună mai departe la birău. Scriu zapisul. Purv pecetea şi se-ntore acasă, slugă şi stăpân.

S-a tocmit Ilie pentru toată iarna. Şi-ncepe să-l pună bogatul la muncă. Zi şi noapte. Fără odihnă. Fără simbrie. Cu imâncare pe ce-o fi, şi odihnă un s-o nimeri. Sparge lemne, adu apă, dă la vite, drege şopronul, fugi încoace, fugi încolo… Nu stă nicio clipită, cât îi ziua de mare, bietul. Şi pe vreme de iarnă viforoasă – nu aşa oricum!

Într-o zi, începe stăpânul să şi răcnească. Într-alta-l cheamă şi-i spune:

— Am poftă de brânză, măi Ilie. Să te duci de vale la târla de oi, să-mi aduci două puţini din brânza cea mai grasă. Da’ să nu risipeşti cumva vreo bucăţică. Altminteri e irău.

— Cum să merg, stăpâne, cu două puţini prin cele troiene? întreabă Ilie. Numai zmeu, să fiu, ca să răzbesc.

— Treaba ta! se-ncruntă Inimărea. Să pleci! De nu, mă duc pe dată la birău, să te lege-n curmeie, ca pe tâlhari, că-mi calci zapisul…

— Dacă-i aşa, lasă stăpâne că ţi-o coc eu! se gândeşte băiatul. Osămă duc, că n-am încotro. Da’ am să-ţi plătesc cu vârf şi îndesat.

Plecă Ilie la târlă. Se înecă prin troienele de zăpadă. Se adăposti cum putu de viforniţă, sub burca lui cea veche. Da’ ajunse! Luă de la târlă două puţini cu brânză grasă de oi, pline ochi; şi-o porni pe calea întoarsă, încovoiat de greutate.

Ce fusese drumul greu la vale, da’ ce era acum, la deal, cu atâta povară în spinare! Când urca, pas cu pas, ipe

suişurile de munte, ba aluneca el, ba putinile din spinare. Era ger de crăpau pietrele, da’ Ilie era lac de sudoare. Şi cum sta un pic să se odihnească, îngheţa sudoarea pe el, de se făcea sloi.

Urcă Ilie; urcă şi se gândeşte numai cum să-l pedepsească pe bogat pentru irăutatea lui. După caznă multă, ajunge la drumul care da spre casa bogatului.

Cum merge el aşa pe drutm, vede în cale o imogâldteaţă trântită în zăpadă. Era inimos Ilie. Aşa că puse degrabă putinile jos şi se repezi să dea ajutor.

În zăpadă era o femeie, p ridică Ilie, o scutură şi, când îşi veni femeia în fire, o întrebă cine este şi unde îşi are coliba?

— Sunt o biată văduvă! răspunse femeia. Bărbatul meu a fost argat la Inimărea. Când tăia odată lemne la pădure, a căzut peste el un buştean şi a murit. Ara rămas singură, cu o casă de copii. Şi ei mititeii cer pâine. Gerul e tot mai tare. Aşa, m-am dus la Inimărea, să-mi dea simbria ce i se cuvenea bărbatului meu înainte de moarte. N-a vrut bogatul. L-am rugat atunci, să-mi dea măcar o îmbucătură pentru copii, ori nişte tărâţe din care dă la porci. Inimărea nici n-a vrut s-audă. M-a bătut şi a pus câinii pe mine. Am plecat, şi de slăbiciune n-am putut să mai merg; măcar că am coliba, colea, la câţiva paşi. Am căzut în zăpadă şi dacă nu mă ridicai, aicea mă prăpădeam.

„Aşa ţi-e va să zică purtarea cu toţi argaţii, stăpâne Inimărea? îşi zise în sinea lui flăcăul. Ei lasă, că-ţi fac eu una, şi dacă nu ţi-o place, să nu-mi spui mie pe nume!”

Sprijini apoi femeia ca să ajungă până la colibă. Aduse acolo şi putinile eu brânză pe care le purtase în spate atâta cale din porunca stăpânului. Le aşeză în mijlocul casei şi spuse femeii:

— Mănâncă toată brânza asta, sănătoasă, laolaltă cu copiii!

Atât erau de flămânzi cu toţii, că pe dată desfăcură o puţină şi începură să mănânce. Tiii… ce se mai bucurau copiii, mâncând din birânza grasă, de parcă se băteau calicii la gura lor Văduvei nu-i venea să creadă. De unde?

Cum? Şi cine e flăcăul ăsta, ce, s-a milostivit de e, a şi de copii?

— Sunt un mocănaş! zise Ilie., şi sunt tot o slugă a lui Inimărea. Brânza asta este din putinile lui. Da' el ţi-e dator încă simbria bărbatului. În loc de simbrie îţi dau eu brânza asta.

Femeia se îngrozi şi începu să plângă:

— Să nu păţeşti vreun rău, flăcăule. Mai bine ia putinile şi du-le stăpânului. Şi eu oi vedea cum m-oi descurca.

— Păstrează putinile şi hrăneşte-ţi copiii! zise Ilie. Cât despre Inimărea, lasă-l pe seama mea, că l-oi pedepsi eu cum se cuvine.

Rostind cuvintele acestea, flăcăul îşi puse căciula pe cap şi fluierând, cu mâinile în buzunare, plecă mai departe pe drum. Curând ajunse şi intră în ograda stăpânului.

Bogatul privea pe fereastră. Când îl văzu pe flăcău cu mâinile goale, începu să strige la el1:

— Trântore, unde mi-ai fost până acuma? Nu te-ai dus să iei brânza de la târlă, cum ţi-am poruncit?

— Ba m-am dus, stăpâne! începu să povestească Ilie. Numai să vezi. Când urcam coasta din pădure, cu putinile la spinare... mi-a ieşit în cale o căprioară. „Un' te duci?" mă întreabă căprioara. Zic: „Mă duc cu putinile astea la stăpânul meu, Inimărea, că are mămăliga aproape gata şi nu-i mai lipseşte doar brânza!" Da' căprioara de colo: „Ce-mi tot îndrugi mie verzi şi uscate? Mai întâi, că stăpân-tu are o datorie la mine, că mi-a vânat astă vară un pui şi mi l-a jupuit". Aşa-i, stăpâne? I-ai jupuit căprioarei un pui astă vară?

Se mânie Inimărea şi se face vânăt la obraz:

— I-a în jupuit, şi ce dacă i-am jupuit? O să-ţi dau ţie socoteală? Şi ce-mi tot spui acolo la prostii? Cum era să-ţi vorbească ţie aşa căprioara?

— Stai, stăpâne! făcu Ilie semn cu mâna. Stai că n-am isprăvit. Aşa i-am spus şi eu căprioarei. Zic: „Ce datorie? Că stăpânul meu nu-şi plăteşte nici slugile. Nu dă nici măcar o bucată de pâine la o văduvă sărmană cu copii...

Da’ mi-te să plătească o datorie la o căprioară, pentru un pui de-al ei, acolo...” Eeei, şi unde văd că se răsteşte căprioara la mine: „Eu nu sunt sluga lui Inimărea!” zice ea. Mie să-mi dai pe dată brânza s-o mănânc”. Eu i-am mai spus: „Nu pot să ţi-o dau, că-i a stăpânului”. Da’ ea mi-a strigat tare: „Dă-mi brânza, că de unde nu, acum te înghit şi pe tine!” Când am auzit că vrea să mă mănânce căprioara, i-am dat putinile. Zău, stăpâne! Ia gândeşte, puteam s-o las să mă mănânce pentru nişte pustie de brânză? Iar căprioara, ce crezi c-a făcu, t? A luat putinile subţioară şi-a ple –, cât cu ele.

Lui Inimărea îi venea să cadă din picioare de atâta necaz. Ridică pumnii în sus şi răcni din răsputeri:

— Minţi!

— Alei, stăpâne! zise Ilie. Atunci întoarcem vorba. Ne-am – înţeles ca niciodată să nu-mi spui mincinos.

— Păi dacă minţi!

— Oi minţi, n-oi minţi, noi aşa ne-am înţeles. Scrie şi la zapis. Pe mine mineii să nu mă iaci...

— Îţi sunt stăpân şi spun ce vreau!

— Dacă-i pe aceia, să-mi dai după tocmeală, stăpâne – că ştii că eu simbrie n-am!... Să-mi dai... ce n-aveai încă, atunci când ne-am tocmit, da’ acuma ai!...

Intră Inimărea la bănuială:

— Ce n-aveam atunci şi acuma am?

— Păi... de-atunci şi până-acum, s-au născut: în staul la oi, şase mieluţi; la vaci, vreo trei viţei; în grajdul cailor, un mânz... Astea-s ale mele după zapis...

Simte Inimărea că-şi pierde minţile de atâta supărare.

— Nu-ţi dau nimic! se împotriveşte el şi vrea să plece încolo.

— Să mergem dară la birău! cere flăcăul.

N-are. Inimăie-JÂncotro şi merge cu băiatul la birău. Îi arată birăului za, pisul. Acolo scrie limpede: dacă l-o face vreodată Inimărea pe Ilie. mincinos, să dea stăpânul slugii ce-a dobândit între timp. E nevoit să se supună. Inimărea „îi dă lui Ilie mieluţii, viţeii şi mânzul. Îi dă şi-l blestemă.

Lasă că o să se răzbune el pe băiat.

Ei, şi mai trece iar o vreme. Munceşte Ilie de se speteşte. Inimărea nu uită. Tot mai multă treabă îi pune pe umeri, tot mai puţin îi dă să mănânce.

— Îl omor! zicea bogatul nevestei sale. Pentru viţeluşele, mieluţii şi mânzul ăla, îi dau atâta treabă, că-l omor... Să se sature...

Într-o zi îl ia Inimărea pe Ilie la târg. Stăpânul călare, sluga pe jos. Cumpără Inimărea un sac mare cu mei şi i-l pune băiatului în spinare.

— Să-l dulci acasă. Cât mai degrabă. Că eu o iau înainte călare.

— Cum, stăpâne? îmi dai sacul în spinare şi mă laşi pe jos? apoi vrei să merg şi repede?...

— Dacă nu iaci întocmai, cum ajung în sat, mă duc la birău. Mă plâng că ai călcat zapisul. Şi mai mă slugăreşti un an fără simbrie.

Sacul greu, munţii înalţi... Trei munţi erau de trecut de la târg până acasă. Vremea tot rea... Da' ce putea face bietul Ilie? Por unea-i poruncă. Se uită la stăpân, cum se depărta de-a călare, legănându-se în şea, până ce nu-l mai văzu. Pe urmă înşfăcă dolofanul de sac la spinare şi o luă agale, pe jos, peste munte, prin zăpadă şi vânt, zicându-şi

— Lasă, stăpâne, oi găsi eu vreun mijloc, ca să-ţi mai fac una, să mă pomeneşti!...

Trecu1 Ilie doi munţi, şi mai avea unul. Deodată auzi din pădure un plânset jalnic de copii. Văzu şi nişte urme proaspete prin zăpadă. Se luă după ele şi ajunse l: a o colibă de pădurar. De-aci venea plânsul. Intră înăuntru. Acolo, ce să vezi? Doi copii plângeau pe o vatră în care se stinsese focul.

— Ce e cu voi, copii? De ce plângeţi atât de amarnic? întrebă Ilie.

Copiii se uitară la început speriaţi la flăcău. Dar văzând faţa lui plină de bunătate, începură să-i povestească pentru ce sunt atât de lamărâţi.

— Mamă nu mai avem demult! spuse copilul cel mare. Iar tratai nostru a fost pădurar la Iniimărea. Într-o zi

l-a trimis stăpânul în pădurea lupilor, ca să-i aducă o blană de lup. Acolo l-au sfâşiat fiarele.

— Acum noi am mâncat tot ce era în colibă – ce rămăsese de la tata. Nu mai avem nimic! zise şi copilul cel mic. Ne-am duce la bunica, în sat, la câmpie. Dar nu putem ajunge prin munte, acuma iarna. Trebuie să se facă primăvară mai întâi.

Auzind povestea copiilor, Ilie se duse repede în pădure şi le aduse lemne destule ca să aibă pentru cât mai ţine iarna. Ba le aprinse şi focul. Apoi puse sacul cu mei Pe masă. Le făcu şi o mămăligă. Şi îi sfătui:

— Uite, aveţi aci lemne şi mâncare, pân-or veni iar zile cu soare. Mâncaţi şi vă încălziţi. Şi cum o sosi primăvara, plecaţi la bunica în sat, la câmpie.

Se încălzi apoi şi-el puţin, mânca şi plecă mai departe, spre casa stăpânu-său.

Inimă reia, când îl văzu venind cu mâna goială, bănui că i-a făcut iară argatul vreo poznă.

— Ce-ai făcut cu meiul, nemernicule? scrâşni el printre dinţi.

Ilie îşi luă o mutră pocăită şi începu să spună:

— Păi să vezi, stăpâne! Veneam spre casă, după cum mi-ai poruncit! Ştii că drumul trece pe lângă pădurea lupilor. Când să trec de pădure, hop, un lup în cale. Mârâie, mârâie la mine: „Dă-mi sacul cu mei, băiatule, să-l mănânc!”

— Cum să mănânce, măi, lupul sacul cu mei? Unde s-a mai pomenit aşa ceva?

— Stai, stăpâne! Ai oleacă de răbdare! Mereu îmi tai vorba… Şi cum spuneam, sare lupul la mine şi zice: „Măi, stăpânu-tău are o datorie la mine, că mi-a dezblănit pe toamnă un frate!” Apoi îmi ia sacul din mână şi până a mă şterge la ochi a şi înghiţit tot meiul. Da’ să nu-ţi piară rău, stăpâne, că în; ai pros era dacă mă mânca pe mine. Aşa s-a dus numai meiul. Iar pe mine m-a pus lupul de i-am slujit: i-am tăiat nişte lemne şi i le-am duslia vizuină, ca să aibă cu ce face focul pân’ s-o desprimăvăra.

Inimărea nu-şi mi-ai poate ţine firea. Meiul lui!… Abia

aştepta să-l mănânce. Era un mei, cum e aurul din munte. Se face bogatul negru până în albul ochilor şi strigă de trei ori:

— Minţi, minţi, minţi!

— Dacă mint, stăpâne, zise Ilie, atunci să-mi dai după învoială hambarul cu bucate, ce l-ai luat azi săptămâna de la câmpeni!

Îi cade lui Inimărea curajul în opinci. Da' tot mai ţipă:

— Nu-ţi dau nimic!

— Ba ai să-mi dai, că altfel-mergem la birău. Să ne aducem aminte ce scrie în zapis. Că este pusă pe el şi pecete.

Nu are alta ce face Inimărea, decât să dea lui Ilie hambarul.

— Oh, oh! se juruie bogatul. Dau eu acuma bunătate de hambar, d-apoi nici ţie n-o să-ţi meargă bine, sărăcane!

Şi timpul trece iute. Fusese iarna-n toiul ei şi iată că e pe sfârşite. Atâta că la munte, tocmai pe la sfârşitul[1] iernii, e gerul mai mare. Lui Inimărea i s-au sfârşit lemnele-n ogradă. Cheamă pe Ilie şi-i porunceşte:

— Te duci degrabă la pădurea nouă, pe care tocmai am cumpărat-o – de la grof. Mi-aduci de-acolo lemne cu zece cai.

— Mă duc, stăpâne, zice Ilie, măcar că e pădurea departe, e ger de crapă pietrele şi mişună lupii.

Leagă după aceea Ilie caii în şir; căpăstrul calului din spate de coada calului din faţă. Şi pleacă la pădurea cea nouă a bogatului. Taie acolo copacii şi-i retează. Scurtăturile le despică. Le face apoi legături şi le prinde pe spinarea cailor în curmeie.

Viine Ilie pe drum la întoarcere. Greu e drumul. Îngheaţă răsuflarea în pieptul omului. Merge încet, încet, prin viscol. Începe să se cam însereze şi nu se vede bine. Din depărtare se aud urlând lupii. Când, iată un bătrân, cu haine numai zdrenţe, răzimat de un copac. Se apropie Ilie de bătrân şi-l vede că este tot îngheţat şi acoperit de ninsoare. Aşa îngheţat cum este, pare bătrânul un om de

zăpadă, din cei de care fac copiii iarna.

Scutură Ilie ninsoarea de pe bătrân. Îi freacă mâinile şi obrazul cu zăpadă. Îl dezmorţeşte. Şi după ce află cine este şi nude locuieşte bătrânul, îl suie pe spinarea unui cal şi-l duce în coliba unde-şi trecea bătrâneţele.

Fusese pasămite bătrânul acesta tot slugă la Inimărea. l-a lipsit acuma de puteri. Se rugase de Inimărea să-i dea o mană de crăci, să-şi încălzească oasele îngheţate, să nu se prăpădească. Da’ bogatul îl gonise eu câinii. Ca să-şi scape zilele s-a dus singur, fără voie, în pădure, să ia câteva uscături. Şi l-a pătruns acolo gerul; a îngheţat. De nu era Ilie să-l scape – acolo rămânea.

„Stăpâne, stăpâne, se gândeşte Ilie, multe rele ai mai făcut. Şi pentru toate ai să plăteşti! Dintr-odată însă în loc să-ţi aduc lemne ţie, am să le dau bătrânului…”

Şi pe cuvânt, descarcă Ilie toate lemnele şi le aduce la colibă. Îi face bătrânului un foc bun în vatră şi pleacă spre casa stăpânu-său.

Apăi când l-a văzut Inimărea pe Ilie, cu caii fără povară! Nici nu mai e de povestit. Ca fiara pe miel sta gata să-l înşface…

Da’ Ilie:

— Stai, stăpâne; ce te necăjeşti aşa? M-am întâlnit prin pădure cu nişte pustii de iepuri. Zicea unul, că i-ai vânat şi i-ai mâncat pe tată-său. C-ai datorie la ei. Şi zor nevoie, mi-au sărit pe cai şi mi-au iros lemnele până la unul…

— Minţi, ticălosule! ţipă Inimărea. Cum era să-ţi sară iepurii pe cai şi să-ţi mănânce lemnele?

— Aşa? Vasăzică, eu mint? se miră foarte Ilie. Mint eu? Bun…

— Minţi. Şi să pleci pe dată înapoi, la mine la pădure, să-mi aduci lemne, că îngheţ de frig în casă şi nu-s deprins!

Ilie se uită nedumerit la stăpân.

— În pădurea cui să plec? Parcă n-am auzit bine.

— La pădurea mea!… Pădurea pe care am cumpărat-

o mai deunăzi de la groful!…

— Păj dacă ai cumpărat-o de curând, şi mi-ai spus mie că mint – după tocmeală, pădurea e a mea! rosteşte băiatul apăsat.

— Nu e! Că-i a mea.

— Ba nu. Dacă mă faci mincinos, să-mi dai ce n-aveai încă atunci când m-am tocmit. Că am zapis! zice Ilie. Ştii că eu simbrie n-am. N-ai vrut să-mi dai. Iară pădurea e a mea, c-ai dobândit-o de curând, şi adineauri m-ai făcut pe mine mincinos. Iac-aşa!

Nu mai spune nimic bogatul. Nimic nu mai spune. Îi dă pădurea lui Ilie, că nu are alta ce face. D, a-n gândul lui fierbe şi se tot socoteşte, zi şi noapte se socoteşte. Se gândesc, şi el, şi nevasta, cum să facă, să răpună mocănaşul?

Se gândesc, şi până la urmă hotărăsc. Apoi îl cheamă într-o seară Inimărea pe Ilie şi-i spune cu blândeţe:

— Uite. Aveam şi eu o oaie cu lâna de aur. O ţineam ascunsă-n pod. Dar astă noapte au venit zânele cele rele de la Scărişoara şi mi-au furat-o. Ele au o turmă de oi cu lâna de aur şi mi-au luat oaia mea, ca s-o pună în turma lor. Tu să te duci în peştera lor şi să-mi aduci înapoi oaia.

— Ei, ei, stăpâne, zise Ilie, te-am slujit după zapis. Da’ acum vine primăvara şi vreau să fiu slobod… Mă duc la Scărişoara, că într-acolo mi-e drumul… Numai că alte treburi mă mână la peşteră. Ştii bine! Vreau să scap din mâna vrăjitorului copila zânei lacului, după făgăduială…

Se mohorăşte Inimărea şi îşi roteşte cu mânie ochii în cap:

— Ce ai tu cu zâna lacului, pe mine nu mă priveşte. Mie să-mi aduci mai întâi oaia. Dacă nu-mi asculţi porunca, mă duc la birău… Şi pe urmă, ce-ai să faci, nu ştiu şi nici nu vreau să aflu.

Pleacă Ilie capul. Zapisul e zapis. Dimineaţă-n zori trebuie să pornească. Se duce să se odihnească înainte de drum. Se culcă în grajd, pe paie, lângă vite. Deodată aude lângă el, în paie, un chiţăit de şoricel. Se uită şi vede un şoricel alb ca neaua.

— Stai liniştit şi nu te minuna, Ilie, chiţăi şoricelul şi se-azvârli odată peste cap.

În locul şoricelului – cel alb sta acuma zâna – însăşi zâna lacului: albă, cu păr bălai pămă-n călcâie, cu ochii verzi şi trupul înveşmântat în văluri lungii şi străvezii.

Zâna se apropie de Ilie, răspândind în jurul lui o mireasmă puternică de flori, de i se pare flăcăului că se găseşte dintr-odată într-o grădină înflorită.

Îl mângâie pe păr şi spune-ncel, cu glasul ca o muzică din cetere vrăjite:

— Am venit, Ilie, ea să-ţi ajut! Am aflat că te-a trimis Inimărea la peşteră. El n-a avut nicio oaie cu lână de aur. Ştie numai că zânele rele au în peşteră o turmă cu lâna de aur; dar omoară pe toţi cei care pătrund până la ele. Tu să nu te sperii. Ia-ţi cu tine cârligul de la oi, ia-ţi ceva merinde, şi înainte de a intra în peşteră, pregăteşte-ţi o legătură cu lemne şi o făclie. Apoi intră cu nădejde în peşteră. În drum ai să găseşti o floare de gheaţă. Rupe floarea; şi ce-o să fie, o să vezi pe urmă singur. Iar eu o să-ţi ajut.

N-apucă Ilie să răspundă nimica zânei şi ea bătu odată din palme, şi pieri pe nesimţite într-o ceaţă verzuie. Se mai auzi un chiţăit subţire de şoarece şi pe urmă nimic.

Dimineaţa-n zori, îşi pregăti Ilie totul cum îl învăţase zâna şi plecă.

Nu mai putea de veselie Inimărea. Nimeni nu s-a mai întors de la peştera zânelor. N-o să se mai întoarcă nici Ilie.

Iarna era pe sfârşite. Şi zilele călduroase veniseră mai timpuriu ca altă dată. Din sus, de pe creste, veneau şuvoaie cu coame învolburate de spumă pe spinare. Gâze cu aripi argintate luceau în soare. Se deştepta pădurea din somnul lung al iernii. Ilie se simţea şi el mai uşor. Opinca parcă alerga singură la vale. Mergea Ilie şi se gândea. Se gândea la zâna cea bună. Se gândea la Lăcrămioara cea frumoasă.

— Doar slujba asta s-o mai fac lui Inimărea, după zapis, îşi zicea el, şi plec înapoi s-o scap. pe Lăcrămioara.

Merge Ilie, merge. Întreabă pe unul, pe altul. Da’ drumul nu mai era lung şi într-o bună dimineaţă ajunge la peştera zânelor, la Scărişoara.

Este adâncă peştera de nu i se vede fundul. Ilie nu se uită la; asta. Îşi pregăteşte legătura de lemne şi făclia, apoi intră înăuntru şi porneşte spre adâncimile ei.

De ce cobora în peşteră, de-aia era tot mai întunecată. Flăcăul aprinde făclia şi începe să coboare, tot mai adânc, tot mai adânc când scoborând pe nişte trepte, când târându-se pe brânci.

Merse vreme îndelungată. Se chinui; ba lunecând, ba agăţându-se de colţurile de piatră, până ce deodată în faţa lui se deschise o încăpere mare, albă. Numai că bolta, pereţii şi podeaua încăperii în care intrase străluceau în lumina făcliei, ca mii şi mii de diamante. Pasămite, toată bolta, pereţii şi podeaua erau acoperite cu zăpadă.

Se uită Jlie în jur şi nu-i vine să creadă. Încăperea seamănă cu o sală mare, împărătească, în care se dau ospeţe. În fundul încăperii este o ieşire. Ilie mai priveşte odată în jur şi porneşte spre ieşire.

Menge iarăşi şi iar încep greutăţile. Peştera se afundă mereu şi se face tot mai întunecoasă. În drumul său Ilie întâlneşte felurite animale, cu înfăţişare de spaimă – făcute de zânele cele rele din zăpadă. Animalele sunt lupi, urşi, mistreţi, cu rânjete îngheţate. Se împiedică de ele, se loveşte, dar merge înainte, mereu neobosit şi neînfricat.

De la o vreme, peştera începe să se lărgească; şi dintr-odată se desfăcu într-altă încăpere. Încăperea aceasta avea pe boltă, pe pereţi şi pe duşumele numai polei lunecos şi sclipitor ca argintul. Ilie abia se ţine să nu lunece şi să cadă.

Se uită tot mai uimit flăcăul la minunăţiile pe care le întâlneşte în cale. Dar merge mai departe.

În fundul încăperii este o altă ieşire. Trece prin această ieşire şi merge mai departe. Coboară, coboară până ce ajunge sub nişte bolţi, care le întrec în frumuseţe pe toate cele dinainte. Bolţile acestea sunt atât de înalte, că abia se pot vedea., Ridică în sus făclia Ilie şi priveşte.

Bolţile pereţilor şi duşumelele scânteiau în îmbrăcămintea lor de gheaţă, parcă ar fi fost zidite din aur.

În mijlocul acestei încăperi, pe o tulpină înaltă, creşte o floare de gheaţă, ce seamănă cu o floare de nufăr.

Ilie îşi aminteşte pe dată de cuvintele zânei şi, aplecându-se, prinde tulpina de gheaţă a floarei. În clipa aceea floarea se preschimbă într-o femeie frumoasă învăluită în văluri, şi femeia aceasta nu era alta decât zâna lacului.

— Bine-ai venit, Ilie! spune ea. Şi iat-o pe Lăcrămioara mea, în învelişul ei de gheaţă.

Se uită flăcăul încotro i-iarată zâma şi într-adevăr în fundul încăperii vede o fată de gheaţă, înaltă de-un stânjen. Fata de gheaţă astupase drumul mai departe înspre adâncul peşterii.

— Asta-i fata mea, frumoasa Lăcrămioara! mai adaugă zâna şi din ochi încep să-i picure lacrămi de durere. Vrăjitorul a aşezat-o aici, ca să nu poată trece mai departe niciun om, care nu cunoaşte o anumită taină. Numai că eu am aflat această taină. Iată, dacă un flăcău voinic face un foc aci, la picioarele fetei mele, şi va lovi învelişul de gheaţă, de nouă ori câte nouă ori, Lăcrămioara mea va scăpa de subvrajă pentru câteva clipite. Va ieşi din învelişul ei de gheaţă şi va deschide drumul spre adâncul peşterii. Tu eşti flăcău şi îndrăzneţ. Fă ce ţi-am spus şi vei vedea!

Ascultă Ilie sfatul zânei şi puse mai întâi jos legătura cu lemne pe care o adusese. Potrivi lemnele aşa cum ştia el, mocăneşte, ca să se aprindă focul mai repede. Cu făclia le dădu foc şi le împinse la picioarele fetei de gheaţă. Gheaţa începu să se topească. Atunci Ilie, cu cârligul de la oi, începu să lovească în învelişul ei. Lovi de nouă ori câte nouă ori, şi deodată se auzi un zgomot, cum se întâmplă primăvara, atunci când se rup sloiurile de gheaţă de pe culmile munţilor şi o pornesc rostogolindu-se la vale. Învelişul de gheaţă se rupse în două şi din mijlocul lui ieşi o fată potrivită la stat, subţirică, cu părul negru, pieliţa feţii albă, şi frumoasă – frumoasă, cum nu îi mai fusese dat

lui Ilie să vadă niciodată vreo altă fată.

Când o văzu flăcăul rămase mut de uimire, căci nu ştia că poate fi pe lume o fată atât de frumoasă. Inima începu să-i bată repede, repede, şi simţi că fata i-a căzut nespus de dragă. Simţi că fără ea, nu va mai putea trăi de-acum înainte.

Mama îşi strânse la pieptul ei fiica. Se îmbrăţişară. Şi zâna îl arătă pe Ilie.

— Uite! îl vezi pe flăcăul acesta? El va veni să te scape. Acum l-a trimis stăpânul lui, Inimărea, să-i aducă o oaie cu lâna de aur, de-aci de pe tărâmul zânelor rele. Dar pe urmă va veni să se lupte cu vrăjitorul şi să-l răpună. Când va pieri vrăjitorul, numai atunci vei putea tu ieşi cu totul de sub vrajă.

Priveşte Lăcrămioara cea frumoasă la Ilie şi se înroşeşte la chip. Este mândru flăcăul la stat şi are ochi semeţi. Îi plăcu nespus de mult fetei, Ilie, şi dintr-odată se temu pentru viaţa lui.

— Mamă! spuse ea. Da’ acolo jos, pe tărâmul zânelor rele, vrăjitorul se găseşte preschimbat într-un vultur pleşuv. Dacă vine cineva în faţa lui, îi pune trei întrebări. Cine-i răspunde, poate trece spre pajiştile de argint ale zânelor, unde paşte turma de oi cu lâna de aur. Cine nu-i răspunde, e preschimbat pe loc de vrăjitor într-un sloi tare de gheaţă. Şi nu vreau să păţească una ca asta Ilie!…

Flăcăul ascultă şi nu se mai satură să laudă glasul cald al fetei.

— Să nu te duci mai departe, Ilie… Să nu te duci… îl roagă ea. Că nh ştiu dacă ai să poţi răspunde întrebărilor vrăjitorului. Şi mama nu poate să meargă mai adânc în peşteră. Ea nu poate fi lângă tine, ca să te ajute.

Îi e dragă lui Ilie fata. Atât îi e de dragă, că acum mai mult ea oricând este gata să plece mai departe, să înfrunte orice fel de primejdii.

— Am să mă duc totuşi, o încredinţează pe fată Ilie, i-am să mă duc! Mă voi gândii bine când m-o întreba vrăjitorul; şi am să-i răspund aşa cum se cuvine!… Nu te teme, Lăcrămioaro!

Clipele de răgaz trecură cu iuţeală. Fata trebui să intre din nou în învelişul ei de gheaţă. Numai că trecerea spre adâncul peşterii rămăsese deschisă.

Ilie. mai privi odată la Lăcrămioara, căreia acum parcă-i curgeau într-adevăr lacrămi, lacrămi ce îngheţau numaidecât pe obrazul ei alb şi rece. Îşi spuse că fie ce-o fi, el trebuie să treacă. Îşi luă rămas bun de la zână. Zâna, şi ea înlăcrămată, pieri într-o ceaţă verzuie şi Ilie pomi mai departe la drum.

Drumul prin peştera de gheaţă era acum tot mai anevoios. Trecea peste înălţimi, cădea în văi, ajungea cu picioarele în pâraie reci. Din pricina frigului mare ce domnea în peşteră îi îngheţau mădularele. Dar merse, merse tot înainte, până ce, după cale lungă, lungă, văzu în zare ceva ca o geană de lumină. Ajungea pe tărâmul zânelor.

De ce se apropia de intrarea pe celălalt tărâm, lumina era tot mai puternică. Când se apropie bine de tot, mocănaşul putu să vadă că nu era altceva decât strălucirea pajiştii de argint, pe care păşteau oile cu lâna de aur.

Intrarea asta o păzea vrăjitorul, preschimbat în vultur pleşuv. Vulturul pleşuv îi strigă:

— Ce cauţi pe-aici, Ilie?

Băiatul se opri. Puse jos legătura pe care o avea în spinare şi răspunse liniştit:

— M-a trimis stăpânul meu, Inimărea, după o oaie care s-a pierdut… Şi am venit să o caut…

— Ha, ha, ha! râse vrăjitorul. N-ai venit cumva după Lăcrămioara?

— Acuma am venit după oaia cea pierdută! grăi tot liniştit Ilie. Sunt legat prin zapis şi trebuie să împlinesc porunca stăpânului.

— Atunci am să-ţi pun trei întrebări. De vei răspunde, poţi trece să-ţi cauţi oaia… De nu, te fac sloi de gheaţă I

— Bine! se învoi flăcăul.

— Ascultă! zise vrăjitorul. Am o fată de săcui, şi-o atârn de plete-n cui… Ce e? Răspunde dacă poţi!

Se gândi Ilie şi începu să râdă:

— Ce este? Plosca este. La noi în sat o ştiu asta şi copiii.

Nu-i plăcu treaba asta vrăjitorului. Puse şi a doua întrebare:

— Am înc-o fată! Cine vine îi dă brânci! Ce este?

Se gândi iar Ilie, mai bine ca-ntâia oară, şi răspunse:

— Asta nu poate fi decât uşa.

— Uşa este. Mai îţi pun o întrebare şi dacă n-oi şti să-mi răspunzi, sloi de gheaţă te fac. Mai am o fată… Este o fată zdrenţuroasă… Da' stă cu groful la masă!

Se gândi acum Ilie bine de tot, şi dete iar răspuns:

— Ce poate fi alta decât varza?

— Varza este! mormăi vrăjitorul. Du-te şi caută-ţi oaia.

Atât îi trebui lui Ilie. Intră repede pe pajiştea de argint.

Mioarele cu lâna de aur păşteau liniştite. El înhaţă una mal grăsuţă, şi zbughi-o înapoi pe unde venise. Urcă, urcă tot drumul pe care-l coborâse. Urcuşul era tot mai greu şi oaia cu lâna de aur îl apăsa, aproape să-l doboare.

Ajunse în faţa Lăcrămioarei. Fata sta mută în învelişul ei de gheaţă. Numai lacrămile mari, care îi curseseră pe obraz şi îngheţaseră acolo, parcă se mai înmulţiseră. Ilie se opri. Cu toate că fata de gheaţă nu-l putea auzi, el tot îi spuse, punându-şi mâna po, inimă:

— N-ai să mai aştepţi mult, Lăcrămioară, şi am să vin! Am să vin şi am să răpun pe vrăjitor. Am să te scap, frumoasă Lăcrămioară!

În vremea asta, în sat la el, Inimărea petrecea cu nevasta şi cu prietenii, de bucurie că a pierit Ilie. Ştia el bine, că din peştera zânelor nu se mai întoarce nimeni.

Cum petrecea aşa, plin de veselie, aude o bătaie în fereastră. Când deschide uşa, cvne credeţi că era? Nimeni altul decât Ilie, cu o oaie pe spinare. Lui Inimărea să-i vie să cadă jos şi altceva nimic. Numai când văzu că oaia are lâna de aur, şi când îi povesti Ilie că este acolo o turmă întreagă de astfel de oi, îşi veni pe dată la loc în simţire. În ochi i se aprinde flacăra lăcomiei. În loc să-i mulţumească

flăcăului că i-a adus o oaie cu lâna de aur, după poruncă, Inimărea începe să-l certe:

— Ai găsit acolo o turmă întreagă şi n-ai adus decât o oaie? Vai de mine şi de mine, că nepricopsit mai eşti! Să mă duci pe mine-iaco Jo, ea să iau eu câte oi cu lâna de aur voi găsi!

— Mi-am făcut slujba! zice Ilie. Şi de-acum plec în drumul meu. Alte griji mai mari m-aşteaptă!

— Ba ai să mergi cu mine la peşteră. Că eşti legat cu zapis! spune bogatul. Şi cât n-a venit încă primăvara, eşti argatul meu. Ba vreau să-mi iau cu mine şi nevasta. Să ia şi ea de pe tărâmul zânelor măcar vreo două oi.

Ce putea să mai facă Ilie? Zapisul e zapis. Trebui să se supună. Numai în gând îşi spuse:

„Lasă jupâne Inimărea! Oi merge acum cu mine. Da' cred că de data asta ţi-oi veni de căpătâi. Ţi-ajunge câte răutăţi ai făcut şi tu, şi bunătatea de nevastă-ta!"

Pregăti apoi ce era de pregătit: haine călduroase, merinde şi porni înapoi spre peştera zânelor, cu stăpânu-său şi cu nevasta lui.

La peşteră luară legături de lemne şi făclii. După aceea începură să coboare. Inimărea era gras şi nu prea tinerel. Nevastă-isalia fel. Lnlăuntru frig. Drumul greu. Stăpânii nu erau deprinşi, nici cu unul, nici cu altul. Se îngrozeau de fie ce. Dihăniile de gheaţă îi băgau în sperieţi. Numai că tot mai puternică era lăcomia. Ba încă Ilie îi mai şi aţâţa.

— Să vezi, stăpâne, ce de oi – şi ce lână de aur pe ele! Pe toate să le iei...

— Pe toate le luăm! ziceau într-un glas Inimărea şi nevastă-sa. Niciuna nu lăsăm...

Şi le sclipeau ochii bogaţilor, când vorbeau de lâna de aur, ca ochii mâţelor noaptea când umblă după şoareci.

Aşa, vorbind, chinuindu-se din greu pe drumul din peşteră, ajunseră la încăperea de gheaţă. Fata de gheaţă era iar în dreptul trecerii spre adâncul peşterii. Dar Ilie aprinse focul şi lovi cu cârligul de la oi, de nouă ori câte nouă, până ce se desfăcu învelişul de gheaţă. Lăcrămioara

ieşi. Plângând cu lacrămi amare, începu să-l roage:

— Nu te duce!… Nu te mai duce, Ilie!… Vrăjitorul e şuvoi de mâniat pe tine. Zânele ştiu că a fost om pământean pe tărâmul lor. Şi vor să te prindă, să te azvârle în prăpastie! Nu te duce!

— Trebuie să mă duc! răspunse Ilie. Sunt argat la omul ăsta cu inimă mai rea decât a lupilor. Mi-a poruncit! Şi-apoi, eu pe tine vreau să te scap, Lăcrămioaro! De datia asta te voi scăpa aşa cum ţi-am făgăduit. Am să mă lupt cu vrăjitorul şi-l voi învinge.

— Atunci, zise fata, te mai învăţ ceva. Vrăjitorul o să-ţi pună iarăşi trei întrebări.

— Îi voi răspunde!

— Ei, dacă îi vei răspunde pentru a doua oară bine, o să-i plesnească o inimă. Dar vezi că el are două inimi. În asta îi stă puterea. Numai că de-i rămâne doar o inimă, poţi să te lupţi cu el şi să-l învingi.

Clipele de răgaz trecură iute. Fata trebui să intre iar în învelişul ei de gheaţă…

Ilie o privi îndelung, îndurerat. Dar cum stăpânii lui îl zoreau, porni din nou la drum.

Merseră, merseră mai departe. Şi drumul era parcă mai greu ca la început. Da' iată, că de la o vreme începură să se apropie de intrarea pe tărâmul celălalt. Aci era de pază vrăjitorul, cu înfăţişare de vultur pleşuv.

— Staţi, le strigă el. Răspundeţi mai întâi la întrebări, dacă vreţi să treceţi pe tărâmul zânelor.

Inimărea şi cu nevasta lui, auzind că le pune întrebări, trecură încetişor mai la spatele lui Ilie. Îl lăsară pe el în faţa vrăjitorului.

— Cât e dela răsărit până la apus? întrebă vrăjitorul.

Se gândi bine şi răspunse:

— Cale de o zi! Atât cât îi trebuie soarelui, de când răsare şi până asfinţeşte.

Se 'nerunţă vrăjitorul c-a ghicit Ilie. Întrebă iar:

— Da' cât e de la cer până la pământ?

Chibzui mai bine Ilie şi grăi:

— Tot atât cât e şi de la pământ la cer… Şi-apoi, nici

prea departe nu poate fi, că dacă tună sus, s-aude jos.

— Acum n-ai să ştii să-mi mai răspunzi! strigă vrăjitorul mâniat. Spune-mi! Ce se scurtează, când se lungeşte?

Rămase flăcăul o vreme pe gânduri. Chibzui bine de tot şi dădu răspunsul:

— Viaţa omului I

Când dete răspunsul acesta, se auzi ceva ca un trăsnet. O inimă a vrăjitorului plesnise. Din vultur pleşuv cum era, el luă înfăţişare de om. Ilie, aşa cum îl învăţase Lăcrămioara, sta gata de luptă. Se repezi flăcăul la vrăjitor şi începură lupta.

Se luptară de dimineaţă până la amiază şi de la amiază până pe-nserat. Odată îl aruncă vrăjitorul pe Ilie, de-l înfundă în pământ până la brâu. Apoi îl prinse bine Ilie pe vrăjitor, şi-l aruncă în pământ până la gât. Dar vrăjitorul sări iar afară şi se apucară de mijloc. Se frământară o vreme în loc şi deodată1 Ilie îl smuci pe vrăjitor şi îl izbi de-l băgă; trei stânjeni sub pământ. În locul unde s-a afundat el în pămâint a ţâşnit o apă neagră şi urât mirositoare, semn că acolo a pierit. Aşa s-a sfârşit cu vrăjitorul.

În timpul când Ilie se lupta cu vrăjitorul, Inimărea şi nevasta lui, nemaiputâindu-şi stăpâni lăcomia, pătrunseseră pe pajiştea de argint. Aici, pe pajiştea ce le lua ochii cu strălucirea ei, păştea turma de oi cu lână de aur. Fără să mai aştepte nimic, bogaţii încep să prindă oi şi să le pună-n spinare. Atâtea oi pun în spinare, până ce se cocoşează sub ele.

Oile se zbat în spinarea bogaţilor şi le scapă. Ei aleargă să le prindă iară. Şi timpul trece, trece. Ilie se luptă cu vrăjitorul şi bogaţii cu oile.

Când a plesnit inima vrăjitorului, au auzit zânele cele rele. Au auzit, şi mâniate foc au pornit spre pajiştea de argint.

Sunt înveşmântate zânele în văluri cenuşii şi au ochii crunţi. Vin în zbor. Şi iată, îi văd pe bogaţi cum le răpesc oile eu lâna de aur. Din zbor îi apucă zânele pe bogaţi şi îi

ridică în sus în văzduh. De-acolo îi azvârle în apa cea neagră şi cu miros urât, care izvorâse în locul unde pierise vrăjitorul.

Apoi zburând, porniră pentru totdeauna de pe tărâmul lor, din peştera Scărişoarei – clin peştera de gheaţă, acum fără paznic, în care o. amenii au putut pătrunde.

Atât i-a trebuit lui Ilie să vadă. În graba mare şi plin de dorul pentru Lăcrămioara, el a pornit pe calea-ntoarsă, către ieşirea peşterii.

În bolta de gheaţăâl aştepta Lăcrămioara. Fata şi băiatul s-au îmbrăţişat şi au ieşit afară din peşteră. Când au ieşit, afară venise primăvara. Muntele se împodobise cu verdeaţă. Şi sturzii – sturzii au vestit pe zâna lacului că fata ei, Lăcrămioara cea frumoasă, a scăpat din ghearele vrăjitorului.

Ilie a dăruit tot ce dobândise de la inimărea, slugilor pe care acesta le avusese în sat. Iar el, cu draga lui Lăcrămioara şi-au făcut o casă nouă” casă din lemn, mai sus ceva de gura peşterii – la locul ce se cheamă Scărişoara. Au întemeiat acolo un sat nou.

Aşa şi-au dobândit fericirea Ilie şi draga lui, Lăcrămioara.

A

...j y

SEARA A ŞASEA

POSAGA

S

e povesteşte că-n timpuri cu totul depărtate, copilele din munţi nu se lăsiau nicicând ademenite de cântece înşelătoare. Îşi ascultau numai îndemnul inimii şi preţuiau sfatul bătrânilor. Pe-atunci, în munţii Gilăului, sub creştetele-nalte, ca nişte turle de cetăţi părăsite, nu curgea încă râuleţul viforos ce se numeşte azi Posaga. Da’ tot în vremea ceea locuia în ţinutul acesta prăpăstios un om ce se chema Visalom. Şi el avea o fată pe care o striga chiar cu numele acesta de Posaga.

Era muntariţă fata lui Vi să lom, adică păstoriţă; şi cât e ziua de mare, din primăvară când da colţul ierbii şi până la sfârşitul toamnei, ducea Posaga tnioarele-n poiene. Tulinicul ei răsuna atunci dulce ca viersul păsărilor, şi prelung, de se auzea în toate satele de prin împrejurimi. Şi fata păştea mioare, ca şi alte fete din sat. Le păştea şi le îngrijea.

Seara se adunau muntariţele între ele. Ţeseau laolaltă câte ceva, se veseleau şi-şi povesteau de-ale lor. Venea şi Posaga. Fetele-o iubeau, pentru că ea ştia cânta mai frumos decât toate oelelaltbe.

Şi tare era mândră fata lui Visalom de cum ştia ea cânta. Atât era de mândră, că într-o seară spusese fetelor:

— Eu, dragile mele, nu mă voi mărita decât cu acel flăcău care va şti să cânte mai frumos ca mine. Cu nimeni altul!

Fetele râseseră:

— He, hei, dacă vei iubi tu pe careva, să vezi curm îl vei lua. Chiar dacă o cânta... ca ursul din pădure...

Nu-i plăcuseră fetei lui Visalom vorbele acestea. Mai ales „tă fetele râseseră de ea.

— Nu, nu! rostise ea iar, ambiţioasă. Eu nu mă voi însoţi decât cu un flăcău care va şti să cânte mai frumos decât mine. Cu altcineva cu nimeni. O să trăim şi-o să vedem!

Ei, trece vreme, vine vreme şi-i vine într-adevăr fetiivremea de măritiş.

Era frumoasă Posaga şi vrednică. Mulţi o doreau soţie, dar dintre toţi unul era cel mai vrednic şi mai voinic. Îl chema Vidru. Şi fata îl cam prinsese şi ea drag. Îl cam prinsese drag, dar ea spusese odată o vorbă şi se ţinea tare pe cuvântul dat.

Ca toţi de seama lui, Vidru se cobora sub pământ, în baie. Se cobora sub bolţile pe care le scobeau băieşii în stânci şi scotea de-acolo aur. Ca să-i dovedească dragostea pe care-o purta fetei, Vidru scotea din baie cele mai frumoase bucăţi de aur şi i le dăruia.

Era Vidru flăcău înalt ca bradul şi puternic. Da’ nu

ştia cânta. Ştia Vidru numai să şuiere, de hăuleau munţii, când pleca la vânătoare. Şi mai ştia să chiuie atunci când se prindea să joace danţurile bătrâneşti: ţarina sau abrudeana. Da’ de cântat cu viers nu ştia cânta…

Ştiau fetele că Vidru o are dragă pe Posaga, şi că Posaga îl are drag pe Vidru. De aceea, câte odată seara, când se adunau, chicoteau între ele şi o-ntrebau pe fata lui Visalom:

— Ei, Posagă, tot un flăcău ce-o şti să cânte mai bine decât tine o să iei? Că Vidru nu ştie decât să şuiere ori să chiuie. Ei?… Ei?

Era Posaga fată mândră de viersul ei din tulnic şi-ambiţioasă foc. Răspundea:

— O să trăim şi-o să vedem. Chiar dacă mi-ar frige inima de dragoste pentru un flăcău, eu tot nu mă voi mărita cu el, de nu va şti cânta mai bine decât mine.

Auzise Vidru de vorbele acestea pe care le tofe rostea Posaga şi-l; durea inima. Şi de ce-l durea mai tare, de aceea căuta să se arate tot mai vrednic în ochii Poşagăi, ca să-i câştige dragostea.

Se pripăşise pe muntele Mare o turmă de capre negre. Erau aşa de iuţi sălbăticiunile, că nimeni nu putuse să le vâneze. Într-o noapte s-a urcat Vidru tocmai acolo sus, înfruntând moartea la fiecare pas şi i-a adus fetei două ieduţe. Dimineaţa le-a găsit Posaga behăind speriate în ogradă, trăgând cu gâtul de funia cu care fuseseră legate.

Pe Balomireasa îşi făcuse cuib un şoim vestit. S-a căţărat Vidru între prăpăstii, acolo unde numai păsările ajung, şi s-a luptat cu şoimul. Când s-a deşteptat din somn Posaga, şoimul, era în cuşcă la fereastră şi izbea cu ciocul lui încovoiat în gratiile de lemn, gata-gata să le rupă.

Începuse să se coboare tristeţea în inima Posagăi. Îi părea şi rău de cuvântul dat, pentru că-i era drag Vidru. Dar era mândră de cântecul ei şi ambiţioasă ca să nu râdă fetele de ea. Şi iată, fusese primăvara, trecuse vara, venise toamna şi acum se apropiau viscolele iernii. Toate fetele de vârsta ei jucaseră la nunţi. Toate se aşezaseră pe la casele lor. Numai ea, cea mai harnică şi mai frumoasă, numai ea

rămăsese. Şi nu găsea un om, bărbat, care să cânte mai frumos decât ea, pe care să-l îndrăgească şi pe care să-l ia ca soţ. Vi să lom clătina capul albit de ani şi spunea:

— Se vestesc timpuri – grele, fata tatii. Aci în munte a pătruns cu putere un om rău, un om de credinţă al împăratului. Îl cheamă Corban. Primprejur, peste tot, a răpit până acum băile moţilor. Numai ale noastre au mai rămas…

— Şi ce-i cu asta, tată? întreba copila copleşită de amărăciune.

— Este, fata mea! şoptea încet bătrânul. Moţii vor îndura multe. Ca mâine vom pierde şi noi băile… Şi sunt bătrân. Ne-ar trebui în casă un braţ tânăr… Şi Vidru are braţul cel mai puternic…

Copilei îi părea atunci rău şi îi veneau în ochi lacrămi.

— L-am înfruntat atât ¿pe Vidru, tată, că iată nu mai vine. Se duce şi iarna, da’ Vidru nu mai vrea să vină…

În vremea asta, cu-adevărat, vremuri tot mai tulburi se coborau peste moţii ce îşi câştigau hrana, scoborând în băi, ca să adune aurul din măruntaiele muntelui. Corban, curteanul împăratului, răpea băile una după alta şi moţii trebuiau să adune aurul numai pentru el. Sub paza armelor împărăteşti trudeau acum şi Visalom, şi Vidru, şi toţi moţii din satele acelea, ca să-i adune avuţii de aur lui Corban.

Încolţea din nou iarba proaspătă a primăverii. Încolţea iarba; încolţea şi durerea. Posaga rătăcea prin munte şi cânta… Cânta suferinţele tot mai mari ale moţilor.

Într-un asfinţit de soare, iată că se coboară încet copila cu mioarele înspre izvor, înainte de a purcede spre casă. Ca nişte pânze negre o învăluiesc umbrele înserării.

Deodată, îi iese în faţă o femeie, cu păr mătăsos, lung până la călcâie, îmbrăcată într-un veşmânt împodobit cu flori şi frunze

MTzi. Pe chipul ei, bunătatea străluceşte ca o lumină. Se apropie. Nimic o mână albă şi subţire pe umărul copilei.

— Nu te speria! murmură ea. Sunt zâna cea bună a munţilor. Mie mi-s dragi muntenii şi-i ocrotesc. Pe tine te-

am auzit; uk” se a cântând din tulnic. Şi nimic nu-i este mai plăcut zânei munţilor decât cântecul din tulnic. Mai cântă, hai, mai cântă…

Zâna munţilor se aşază pe o stâncă, lângă izvorul ce murmura alături. În jurul ei e lumină ca ziua. Mioarele behăiesc uşor, cuminţi, îndesându-se una într-alta. Posaga duce tulnicul l; i gură şi suflă odată… Sunetul e la început numai ca fâşâitul \ autului prin iarbă, când se apropie ploaia, într-o zi caldă de vară. IV urmă, sunetul se face mai tare, sfâşietor, ca plânsul mamelor ce-şi jelesc feciorii înăbuşiţi sub pietre, în băile lui Corban.

Răsună glasul tulnicului mai tare, ca stâncile când se oră \ alese primăvara, sau ca glasurile întărâtate ale moţilor, când în aprind pe creste flăcările răzvrătirii. Tot mai tare, tot mai sfâşietor răsună glasul tulnicului. Ca de piatră este chipul Poşagăi, fata bătrânului Visalom, care iubeşte cântecul mai presus «le orice. Iar pe obrazul zânei munţilor picură lacrămi amare.

Când cântecul încetează, zâna munţilor îi întinde copilei lui Visalom o nuieluşă; o nuieluşă subţire, albă, cu o măciulie de aur la cap.

— Nuieluşa asta este fermecată! spune zâna munţilor. Cât [m² Corban va fi stăpân peste munţii aceştia, peste băile voastre de aur, ea o să v-arate vouă – tatălui tău şi celorllalţi moţi – unde se mai găseşte aur sub stânci. De-acolo să scoateţi aur fără ştirea lui Corban. Să nu fiţi nevoiţi să-i robiţi omului împărătesc. Numai tu să ai grijă, de nuieluşă, să nu o prăpădeşti! Să nu o prăpădeşti şi să mi-o dai înapoi când va pieri Corban!

Zâna batapoi cu degetul cel mic într-un brad. Bradul se deschide. Zâna intră înăuntru şi piere fără urmă. Posaga rămâne singură, numai cu nuieluşa în mână…

Cu nuieluşa zânei, aurul e din nou al moţilor. Ei lasă pustii băile pe care pusese stăpânire Corban. Adună aurul din locuri ferite, pe care le arată nuieluşa fermecată din mâna fetei lui ivisaloim.

Trimite Corban iscoade. Dar moţii le prind şi le izgonesc.

Are băi nenumărate Corban şi e atât de bogat, că pe mămăligă, când o mănâncă, el nu presară sare ca ceilalţi oameni, ci praf de aur. Da’ băile lui nu preţuesc niciun crăiţar fără munca moţilor. Are atâtea băi de aur Corban 1 Dar nimeni nu-i mai scoate afară aurul din băi.

Şi cum să rămâie el dintr-odată sărac, pentru că moţii nu se mai supun şi nu-i mai scot aurul din băi? Nu se poate asta.

Are Corban prieteşug cu vrăjitoarea din pădure, cu Hârca. Se duce la Hârca, în scorbura putregăită, unde baba locuieşte cu o bufniţă şi zece pisici turbate. Fierbe baba în cazanul ei buruieni otrăvite. În fumul lor, bolboroseşte nu ştiu ce, şi spune:

— Numai zâna munţilor! Numai să le de vină! I-a dat fetei lui Visalom nuieluşa fermecată; nuieluşa care arată moţilor unde este ascuns aurul…

Geme de mânie Corban:

— Blestemata! Blestemata!… Şi tu nu poţi face nimic, babo? Ce fel de prieteşug: îmi porţi? Fă vrăji, ceva, şi fă să prind eu nuieluşa! îmi trebne nuieluşa… Ca să pot stăpâni aurul, tot aurul…

Chicoteşte baba ascuţit:

— Numai un chip ar fi. Să iei tu de nevastă pe Posaga, fata lui Visalom. Dacă ai lua-o pe Posaga de nevastă, ai lua odată cu ea şi nuieluşa pe care i-a dat-o zâna. Dacă ai nuieluşa, ştii unde se găseşte aurul. Îl iei tot în stăpânire şi moţii nu mai au unde săpa. Vin în băile tale să-ţi robească. Hi, hi, hi. Ai şi moţii robi, ai şi aurul tot în stăpânire. Da’ pentru asta trebuie numaidecât să o iei pe Posaga de nevastă.

— Am s-o iau! se învoieşte Corban.

— Ai s-o iei? hohoteşte baba, parc-ar râcâi cu un toiag prin sticlă pisată. Cum s-o iei? Că e Posaga ca o floare de Mai. Şi tu… Priveşte-te pe tine!… şi baba îi întinse lui Corb an o doniţă cu apă să se privească în oglinda ei.

Se uită Corban şi-şi vede chipul urât, negru şi bubos; cu nasul ca pliscul de pasăre răpitoare, cu ochii crunţi.

Când merge parcă sare şi când grăieşte parcă ar croncănii. Se clatină unda lapei din doniţă şi Corban se vede mai urât decât e. De necaz stupeşte în apa doniţei.

Baba hohoteşte întruna şi cârâie ca o bufniţă:

— Fata lui ivisalom iubeşte cântecul. Da' e mândră şi ambiţioasă. A spus că n-o să se mărite decât cu un flăcău care va şti cânta mai frumos decât ea… Pentru asta nu s-a însoţit cu Vidru, voinicul munţilor. Că nu ştie cânta. Hi, hi, hi.

— Dă-mi mie o vrajă, babo, să pot cânta din tulnic, mai frumos decât ea! se-nveseleşte de nădejde Corban.

— Cu tulnicui? Asta „nu poţi, chicoteşte baba. Cu tulnicul cântă oamenii din munţi. Iar tu eşti din afară, un om împărătesc, venit să despoi pe munteni şi să le iei avuţiile lor strămoşeşti. Atât că, pentru prieteşugul pe care ţi-l port, tot am să fac ceva şi-am să-ţi fiu de folos.

Îl mângâie Hârca pe Corban, pe ţeasta ascuţită, acoperită cu păr negru, aspru ea ţepii de arici şi pe ghebul din spinare, şi îi arată ce va face pentru el. Îi va da mai întâi o băutură, care-l va face tânăr şi frumos. Asta numai în timpul zilei. Noaptea îşi va lua ia loc înfăţişarea lui cea urâtă. Numai că noaptea nu are cum să-l vadă nimeni, pentru că va sta ascuns. Băutura îi va schimba pe timpul zilei şi glasul. Atunci glasul lui va fi mângâietor şi plăcut la auz. Îi va da şi o ceteră vrăjită. Când va asculta f. aţa lui Visalom glasul ceterii, v: a veni la el cum vine mielul după mioară.

Dacă va izbuti să ia prin uneltirea asta pe Posaga de soţie, a lui va fi nuieluşa, al lui va fi tot aurul, ai lui vor fi toţi moţii. Să bea Corban degrabă fiertura şi să plece…

Bea cu sete Corban băutura vrăjită şi capătă înfăţişare de flăcău frumos şi tânăr, cu glasul limpede. Întinde mâna şi ia cetera vrăjită. Se uită în doniţa plină ochi cu apă şi râde mulţumit. Să iasă acum în întâmpinarea fetei lui Visalom.

În vremea aceea, Posaga îşi păştea mioarele într-o poiană smălţată cu flori. Îşi păştea mioarele şi privea pierdută în depărtările albastre. Zâmbea fata, privind la

zborul iute al şoimilor, care brăzdau cerul ca nişte săgeţi. De undeva., de departe, se auzeau glasurile vesele ale băieşitor din satul ei. Scoteau aurul dintr-un loc, pe care-l arătase nuieluşa fermecată, primită de la zână.

Când, iată că dintre brazi, ca o adiere uşoară, vine un zvon de oeteră. Zvonul se face cântec. Getena cântă atât de minunat, cum nu mai auzise încă Posaga. Inima fetei începe să bată mai cu grăbire. Şi dintre brazi iese un tânăr frumos. Are flăcăul ceteră în mâini şi un arc cu săgeţi pe spinare.

— Cine eşti, tânăr frumos, cu ceteră nemaiauzită? întreabă Posaga.

— Sunt un flăcău de aci, de peste munte! Mă cheamă Ion şi-s vânător. Coliba mea săracă i-aici de vale!…

— Şi de unde ştii cânta atât de bine?

— O zână, zâna munţilor mi-a dat această ceteră vrăjită! răspunde smerit Corban.

— Zâna ţi-ia dat-o?… Şi mie mli-a dat zâna munţilor o nuieluşă fermecată! se-nveseleşte fata.

Corban se arată cu totul mirat:

— Atunci tu eşti Posaga?

— Eu sunt! zice fata. De unde ştii?

— Zâna mi-a spus că ţi-a dat nuieluşa şi m-a învăţat să te caut pe aici prin poiene! rosteşte cu viclenie Corban. Ne-a dăruit la amândoi câte ceva! Pesemne, ne-a urzit să fim şi împreună…

„Posaga se roşeşte la obraz., dar în sinea ei se bucură.

— Pesemne… Da-nu vrei să mai cânţi, flăcăule, din cetera-ţi vrăjită?

— Ba da! Şi Corban cântă fetei.

Îi cântă, şi ea simte cum inima-i se moaie. Simte că de-o va cere de nevastă flăcăul acesta frumos, ea nu va spune nu.

Corban atât aşteaptă.

— Ai vrea să fii soţia mea, Posaga? întreabă ei pe fată.

— Aş vrea! îi dă răspunsul fata mândră a lui Visalom.

Cântecul tău l-a întrecut pe-al meu. Aşa mi-am şi făgăduit. Să iau de bărbat numai pe acela care va şti cânta mai bine decât mine!…

Numai Haiduc, câinele de la turmă al Posagăi, latră cu îndârjire şi nu dă voie lui Corban să se apropie de fată. Dar ea-l ceartă, îl goneşte şi pleacă împreună cu prefăcutul Ion.

Câinele se repede şi-l muşcă pe Corban.

Niciodată nu-l bătuse până atunci Posaga pe Haiduc. Acum îl loveşte şi-l leagă de un copac. Câinele rupe legătura şi iară se repede de-l muşcă pe Corban. Posaga, supărată, îl loveşte mai rău cu cârligul de la oi şi câinele credincios al fetei fuge spre casă, urlând, urlând întruna a jale şi prăpăd…

Nu-i place lui Visalom mirele pe care-l aduce copila. Nimeni nu-l cunoaşte. Pesemne că-i un om din afară, de prin străine locuri. Să nu fie iscoadă împărătească. Îi sunt ochii vicleni; şi, parcă înfometat, dezmiardă nuieluşa moţilor, dată de zână.

— Nu-mi place mirele tău, faită! zise bătrânul. Mai bine te însoţeai cu Vidru. E băieş vrednic, vânător cum nu e altul, te iubeşte mai presus de orice şi-l cunoaştem, că e moţ de-al nostru.

— Nu-mi place Vidru, că nu ştie cânta, rosteşte fata cu mândrie. Îl iubesc pe Ion, că are ceteră vrăjită. Pe el îl iau de bărbat.

Aude Vidru vestea şi fuge-n munte. Stă zi şi noapte; zile şi nopţi. Îşi făureşte, şi. ngur o ceteră. I-o aduce fetei lui Visalom:

— Pentru tine am făcut-o! îi spune el. Am să fac şi altele. Am să învăţ cânta. Nu te însoţi cu Ion, un om venit de cine ştie unde! Că nimeni nu te va iubi mai mult ca mine…

— Sărman – sărace! se-ngâmfă fata lui Visalom. Tu mă iubeşti, da’ cetera lui Ion e vrăjită. Şi niciodată n-ai să poţi cânta ca el.

S-au întâlnit în pragul casei lui Visalom Vidru şi Corban.

— Dă-te în lături, viclean înşelător! strigă Vidru.

— Ba, dă-te tu! ţipă Corban. Şi pieri din calea mea!

Se încleştează în luptă flăcăii. Se luptă, se luptă vreme îndelungată. Se luptă şi însetează amândoi.

— Dă-mi iapă! cere Vidru copilei.

— Dă-mi iapă! porunceşte Corbian.

Fata-i dă apă lui Corban şi-l iasă să înseteze pe Vidru.

Greşte-n Vidru acum mânia ca muntele. Ca muntele Mare s-a făcut mânia şi durerea lui Vidru. Îl cuprinde pe Corban odată cu putere, îl ridică în sus şi îl aruncă în ţărână. Ca un vierme se tăvăleşte Corban în ţărână.

— Acesta ţi-i mirele! Şi amarnic te-ai căi! grăieşte Vidru cu amărăciune fetei lui Visalom. Dar şi atunci, să ştii, că eu te voi iubi. Te voi iubi şi te voi ajuta!

Se tăvăleşte-mirele Posagăi în ţărână. Iar Posaga cea ambiţioasă plânge. Plânge cu suspine şi îl goneşte pe Vidru:

— Niciodată! Niciodată nu vreau să te mai văd!

Este aproape ziua nunţii. A împodobit bătrânul Visalom casa cu ramuri verzi de brad şi a poftit oaspeţi. La toţi le este dragă Posaga şi aşteaptă cu bucurie să joace la nunta ei. Este sărac Visalom, da’ fiecare dintre prieteni şi rubedenii au adus daruri: veşminte şi bucate felurite.

Şi-n vreme ce fecioare, cu tulnice la gură, vestesc peste munţi nunta copilei lui Visalom, femeile din sat îi împodobesc coadele groase şi i le acoperă sub năframa de nevastă.

Ospăţul trebuie să-nceapă la lăsatul serii, după datina străbună. Când, iată, că pe drumul care coboară din pădure, vine Ion. E încruntat la chip şi are cetera în mână. El a venit să-şi ia mireasa. De-ndată vrea s-o ia.

— Noi nu putem da fata înainte de-ospăţul nunţii, la care am poftit şi prietenii din sat, şi rubedenii! grăieşte rar şi cu mâhnire Visalom.

— Se strică datina! Fecioara nu se cuvine să plece la casa bărbatului înainte de căderea serii! glăsuiesc femeile.

— Nu-mi pasă de datinile voastre! îi înfruntă cu asprime flăcăul. Şi mâinile i-alunecă pe ceteră.

Posaga aude cântecul şi se ridică de pe scaunul cu trei picioare, pe care sta de-o împodobeau femeile. Iese înaintea mirelui şi-i spune:

— Voi călca datina, dar am să merg cu tine!

— Cum? se miră toţi oamenii. Posaga; tu calci datina ce ni-i rămasă din bătrâni?

— Ia-ţi nuieluşa fermecată şi mergi cu mine! mai porunceşte Ion, şi degetele îi alunecă din nou pe cetera vrăjită, primită de la babă.

— Nuieluşa i-a fost dată de zână Posagăi, pe timpul cât ne va urgisi Corban! rosteşte Visalom. Şi vede, vede bine acum, ce urmăreşte acel ce spune că se numeşte Ion.

— Nuieluşa e la miresei mele, e deci a mea! ridică mirele glasul.

Întinde apoi mâna, ia nuieluşa de la brâul fetei şi o vâră în şerparul lui.

Nu aude şi nu vede nimic Posaga. Cetera dată de vrăjitoare lui Corban îi tulbură minţile. Şi Corban se grăbeşte, se grăbeşte. Cetera nu mai: are putere de vrajă decât până la casa lui. Acolo o să i se schimbe chipul la lăsatul serii. Să se grăbească! Să se grăbească!

Au ajuns acasă. E casa lui Corban mare şi împodobită.

— Unde ţi-e coliba săracă de vânător? întreabă Posaga.

— Aci! croncăneşte Corban şi ia adevăratul său chip.

Vede înşelăciunea Posaga şi se înfricoşează. Plânge şi se zbuciumă.

Cheamă Corban slugile şi o închid pe fată într-un turn de piatră, deasupra unei prăpăstii adânci. De pază îi stă o căţea cu colţii de fier. Şi căţeaua nu este altcineva decât fata vrăjitoarei, fata Hârcii.

— Ai să stai acolo, până ce-mi vei spune că-ţi sunt drag! ti strigă Corban. Eu stau acum la ospăţul nunţii noastre!

Şi se aşază la o masă mare, încărcată cu bunătăţi şi băuturi de tot felul, ca să petreacă împreună cu vrăjitoarea.

Au aflat Visalom şi toţi moţii, de felul cum a fost amăgită Posaga. Au venit apoi oamenii lui Corban şi au luat în stăpânire toate locurile din care scoteau băieşii aur. Acum Visalom şi toţi ceilalţi scobesc iară stânca în băile lui Corban. Numai Vidru rătăceşte pe munte, vânează ce poate şi se hrăneşte cum poate. În băile lui Corba nu intră.

Foamea şi amarul îşi fac din nou cuib în toate casele moţeşti.

Trec zilele, trec nopţile, trec săptămânile şi lunile. De dorul fetei sale, de suferinţele pe care le îndură în băile lui Corban, se stinge bătrânul Visalom – cum se sting în zori focurile inuntariţelor. Abia mai pâlpâie viaţa lui Visalom, ca un tăciune aproape stins. În jurul său s-au strâns moţii. A venit clin munte, la căpătâiul bătrânului, şi Vidru.

Ochii lui Visalom sunt închişi. E culcat pe laviţa tare de lemn şi trupul lui e uscat de nemâncare. Numai buzele vinete mai murmură încetinel:

— Cine-mi scapă copila amăgită? Şi cine îl pedepseşte pe Corban? Cine?

Toţi ochii se îndreaptă către Vidru.

— Eu! rosteşte flăcăul cu tărie. Mă leg, înaintea ta, Visalom, acum în ceasul morţii tale, că o voi scoate pe Posaga din turla în care e zăvor. Îtă şi pe Corban iâl voi pedepsi.

S-a stins Visalom. Vidru şi-a luat numai cuţitul de vânătoare cu el şi a plecat. L-au însoţit moţii pe flăcău până la intrarea în pădure. Până acolo l-au însoţit. De acolo, l-au lăsat să meargă voiniceşte înainte, spre desişul tot mai adânc şi tot mai plin de primejdii. Ştiau ei bine că Vidru nu se teme de nimic. Şi dacă el a făgăduit ceva lui Visalom, fără nicio îndoială că va izbuti. Făgăduiala şi-o va împlini.

Merge Vidru pe cărări întunecate, îşi face drum cu greu prin desişuri. Merge, merge şi deodată aude nişte zgomote ciudate.

Aleargă flăcăul degrabă într-acolo de unde se aud zgomotele. Acolo, într-un frunziş de iederă, zece pisici turbate au încolţit un iepuraş plăpând. Vor să-l sfâşie.

— Scapă-mă, Vidrule! se roagă iepuraşul. Nu mă lăsa, că şi eu ţi-oi fi de vreun ajutor.

Scoate Vidru cuţitul din şerpiar şi-ncepe să lovească pisicile, care miaună şi se reped la el cu colţii şi cu ghiarele.

Le loveşte, le îngăureşte blănurile, le retează din ghiare şi din colţi. Până ce, speriate, pisicile turbate fug toate, cu pielea peticită. Atunci iepuraşul se dă odată peste cap şi în locul său apare zâna munţilor.

— Îţi mulţumesc, Vidrule, că m-ai scăp.at! grăieşte zâna munţilor. Pisicile turbate au fost trimise de vrăjitoare, să mă facă să pier. Să nu mai pot da moţilor niciun ajutor. Ţie nu ţi-a fost teamă şi le-ai risipit. Acum, spune-mi şi tu: cu ce vrei să te răsplătesc? Arată-ţi două dorinţe, oricare ar fi, şi eu pe dată ţi le voi împlini.

— Zâna munţilor, îşi ia pe dată îndrăzneala Vidru, dacă vrei să-mi împlineşti două dorinţe, află mai întâi că eu n-am ştiut niciodată cânta cu măiestrie. Îţi cer acum numai o frunză. Dar frunza asta, dacă voi pune-o la gură, să pot cânta cel puţin tot atât de frumos pe cât cânta Corban din ceteră, când a venit s-o amăgească pe Posaga. Iar cea de-a doua dorinţă este că atunci când mi-o fi voia, să mă pot schimba la chip, cum oi pofti.

— Bine, Vidrule. Îţi voi împlini dorinţele! zâmbeşte zâna munţilor. Rupe apoi o frunză, din desişul în care stătuse când o încolţiseră pisicile turbate, suflă odată peste ea şi i-o dete, spunându-i s-o pună la gură şi să cânte.

Vidru ascultă îndemnul zânei şi din frunză încep să izvorască nişte sunete minunate, un cântec duios care i alina flăcăului durerea şi care-i întărea dorinţa să-l răpună pe Corban…

După aceea îi mai dete zâna şi un inel.

— Pune-l în deget. Şi când oi vrea să te schimbi la chip, îl răsuceşti odată. Pe dată ai chipul care-l doreşti. Şi de îl răsuceşti la loc, ai iar înfăţişarea ta de mai înainte.

Flăcăul pune inelul în deget, bagă şi frunza în şerpar, mulţumeşte frumos zânei şi pleacă înainte pe drumul lui.

Merse ce merse şi aşa, cam pe înserate, iată-l că ajunge la casele măreţe, de piatră, ale lui Corban. Priveşte îndelung Vidru şi deasupra unei prăpăstii vede turla înaltă, unde e zăvorâtă Posaga. Îşi răsuceşte inelul în deget, zicându-şi că doreşte să aibă an chip de bătrân, şi pe dată flăcăul se preschimbă într-un bătrân gârbovit de ani. Bate apoi la porţile cele mari. Iese afară Corban.

— De ce baţi la porţile mele, măi moşneag? întreabă el.

— Vreau să mă tocmesc argat I

— Aşa? Şi ce meşteşug cunoşti?

— Câte meşteşuguri sunt, pe toate le cunosc!

— Îmi trebuie pitar! Să-mi faci pâine. Te tocmeşti?

— Mă tocmesc.

— Câtă simbrie ceri?

— Câtă vrei să-mi dai…

— Atuncea intră…

A intrat Vidru în casele lui Corban şi a început să facă ipită. Numai că Vidru face pâinea cu meşteşug. Face pâine albă ca neaua pentru Corban şi pentru slujitorii lui credincioşi. Dar înăuntru, în aluat, amestecă buruieni de capul şarpelui. Pentru Posaga, face pâine neaigră, moale la miez, şi înăuntru pune o floare albă. Pune floarea dimineţilor, care creşte numai pe creştetele cele mai înalte ale muntelui.

Când mănâncă la cină din pâinea albă amestecată eu buruieni de capul şarpelui, i se împăienjenesc ochii lui Corban şi i se face somn. La fel păţesc şi toţi slujitorii lui de credinţă. Numai căţeaua cu dinţi de fier nu mănâncă din pâine. Când îl vede pe Corban că doarme, îl scutură, îl scutură de straie, ca să-l deştepte. Nu se deşteaptă din somn Corban şi nu se deşteaptă niciuna din slugile lui de credinţă. Şi căţeaua latră, latră în zadar…

Mănâncă şi Posaga din pâinea neagră cu miezul moale. Înţelege că pâinea a fost făcută de careva din satul ei. Numai acolo se face astfel de pâine, moale şi dulce, din făină neagră de secară. Şi iată că, în mijlocul pâinii, dă şi de floarea cea albă. Acum ştie cine a copt pâinea… Nu

poate fi altul decât Vidru. Numai el se poate căţăra până în vârful muntelui Mare, ca să culeagă de acolo florile albe ale dimineţii.

Se gândeşte Posaga la Vidru, se gândeşte la tatăl său, Visa lom. Se gândeşte la toţi moţii din sfatul ei. Cu nuieluşa zânei, Corban a aflat toate locurile ascunse de unde scoteau moţii aurul. Tot aurul din munte este acum al lui. Şi moţii sunt toţi ai lui. Cum este şi ea, Posaga, fata amăgită şi neascultătoare a lui Visalom.

În turla de piatră, în care zace, nu are decât tulnicul. Atât i-a dat voie să ia cu ea în turlă Corban. Da’ nici nu-i trebuie mai mult decât tulnicul. Ea pune la gură tulnicul şi suflă încet, tânguitor, ca atunci când o copilă îşi jeleşte tatăl care s-a stins din viaţă. De jos, din pităria lui, Vidru aude cântecul fetei. Pune şi el la buze frunza şi însoţeşte glasul tulnicului, cu sunetul de frunză. Tulnicul cântă laolaltă cu frunza.

Vidru îşi răsuceşte atunci la loc inelul din deget, zicându-şi să aibă chipul său de mai-nainte.

Ca o capră neagră, sare la poalele turlei. Cu cuţitul începe să-şi sape trepte, ca să se caţere în turlă.

Piatra este tare şi cuţitul sapă încet. Dar Vidru loveşte, loveşte. Pune un picior în cea dintâi treaptă. Cu mâna stângă se ţine de cioturile stâncii şi cu dreapta loveşte piatra, sapă trepte mai departe. Aproape întreaga noapte sapă. Mai e puţin şi vor răsări zorile. Trebuie să se grăbească, pentru că în zori se vor trezi Corban şi slugile lui. Dar cuţitul s-a tocit şi tot mai greu sapă Vidru trepte.

Se munceşte, se chinuieşte, dar în cele din urmă ajunge la fereastra turlei. Cu cuţitul desface gratiile din piatră şi pătrunde în încăpere. Copila lui Visalom se repede în braţele lui, ale flăcăului voinic din satul ei, care-i aduce libertatea. Şi el o întreabă:

— Unde e Corban? Vreau să mă lupt cu el, să-l răpun şi tu să mergi cu mine.

— Corban e în încăperea lui! spune copita. Doarme cu nuieluşa zânei sub pernă.

În vremea aceasta căţeaua cu dinţii de fier latră,

latră. Şi iată că încep să răsară zorile. Căţeaua cu dinţii de fier nu mai latră în zadar! Farmecul buruienilor de capul şarpelui, amestecate în aluatul de pâine aibă, a trecut. Slugile lui Corban mai întâi, apoi Corban se trezesc.

Caută Vidru în casele cele mari pe Corban. Îi ies în cale slugile. Una câte una doboară Vidru toate slugile. A ajuns în iatacul împodobit al lui Corban... Ca atunci, în pragul casei lui Visalom, se i-runtă cei doi bărbaţi.

— Vrei cu cuţite să ne tăiem sau în luptă dreaptă să ne luptăm? întreabă Vidru pe Corban, fulgerându-l din ochi.

Nu vrea Corban să se lupte în luptă dreaptă cu Vidru. Şi de cuţitul lui vânătoresc se teme. Dar n-are încotro şi trebuie să-nceapă lupta pe viaţă şi pe moarte.

Se luptă ei împreună, se luptă până la amiazăşi îl trân –, teşte Vidru pe Corban la pământ. Corban se ridică şi încep iar lupta până seara. Din nou îl trânteşte Vidru pe Corban la pământ. Şi iar se ridică bogatul. Se luptă până seara şi atunci îl trânteşte ultima oară Vidru pe Corban. Îl trânteşte cu putere de pământ. Îi pune opinca pe obraz şi Corban nu se mai ridică.

Când vede că s-a prăpădit Corban, se repede la Vidru căţeaua cu dinţii de fier – fata vrăjitoarei. Îl apucă pe flăcău de un picior şi-l muşcă. O loveşte Vidru cu piciorul şi o izbeşte tocmai de bolta casei. Sare iar căţeaua şi-l muşcă de celălalt picior. Iar o azvârle Vidru până-n bolta înaltă de piatră. Se mai repede şi-a treia oară căţeauia, să-l muşte de pântec. Atunci Vidru o prinde, îi smulge colţii de fier unul câte unul şi o aruncă pe fereastră în prăpastie.

Cade căţeaua chelălăind de groază şi se sfărâmă în mii de bucăţele. De chelălăitul ei se trezeşte Hârca, vrăjitoarea, ce dormea liniştită în scorbura ei putregăită din pădure.

Vidru pune mâna sub perna lui Corban, ia nuieluşa şi i-o dă Posagăi. Pe fată o ia de mână şi împreună fug din casa blestemată a lui Corban. Fug. Cei doi fugari aleargă cât îi ţin picioarele. Dar în urma lor aud un ţipăt de bufniţă... Da, da, e-o bufniţă!... Vrăjitoarea s-a prefăcut

într-o bufniţă şi zboară în noapte, dornică de răzbunare, pe urmele fugarilor, jelindu-şi tata, căţeaua cu colţii de fier.

Fug. Dar Posaiga, care ia zăcut atâta vreme zăvorâtă în turlă, e sleită de puteri şi nu mai poate fugi. Ca pe-o povară scumpă îşi poartă acum Vidru iubita pe braţe. Îl ţine de gât fata lui Visalom şi numai la ureche îi şopteşte: – Mi-e dor de sărmanul tata!… ™

— Îl vei vedea curând! o îmbărbătează Vidru.

Pe urmele lor zboară bufniţa, însetată de răzbunare. Aude vorbele lui Vidru şi ţipă:

— Degeaba te grăbeşti şi degeaba ţi-e dor! Tatăl tău, Visalom, a murit. A murit ca rob al. lui Corban. Şi tu – tu ai fost aceea care l-ai omorât…

De sub aripa stângă, bufniţa scoate un spin şi-l aruncă în calea celor doi fugari. Spinul se face o pădure de spini.

— Ca să nu atingă spinii pe Posag. a, flăcăul ridică fata deasupra capului. Aşa aleargă prin pădurea de spini, care-i sfâşie veşmintele şi carnea.

Fata întreabă ce fac moţii. Vidru îi răspunde că sunt mulţumiţi. Scot aurul din munte şi trăiesc în pace.

Bufniţa ţipă cu răutate, ca să otrăvească inima fetei:

— Nu-i, nu-i adevărat. Moţii sunt flămânzi şi chinuiţi. Şi numai tu, Posaga, numai tu eşti vinovată, pentru că l-ai urmat pe Corban.

Aruncă apoi bufniţa de sub aripa dreaptă o pietricică de cremene. Piatra se preface într-o stâncă înaltă, până la nori, şi plină de colţuri ascuţite.

În braţe cu Posaga, Vidru urcă. Şi colţurile ascuţite îi sângerează picioarele. Dar urcă, urcă şi după multă caznă reuşeşte să treacă peste creasta înaltă a stâncii.

— Ale cui sunt acuma băile? mai întreabă Posaga.

— Ale cui să fie? Ale noastre, ale moţilor! răspunde Vidru.

Ca un ecou, bufniţa ţipă în urma lor:

— Băile nu sunt ale moţilor! Sunt toate ale lui Corban… Şi moţii sunt numai slugile lui Corban!…

În calea fugarilor, bufniţa aruncă cenuşă scoasă dintre penele de pe spinare. Cenuşa se preface într-un pustiu întins cu pietre şi nisip încins. Îi ard picioarele lui Vidru, dar el aleargă, aleargă. I se sleiesc puterile dar aleargă; şi trece prin pustiul de foc. Fata şi-a pierdut simţirea în braţele sale. Dar au ajuns. De ciudă, bufniţa se repede, se dă peste cap şi se preface în femeie. O femeie urâtă, bătrână, cu părul despletit, călare pe-o mătură veche. Ea zboară prin văzduh şi dă târcoale lui Vidru din toate părţile, stupind din gură. Se fereşte flăcăul de focul şi veninul vrăjitoarei. Caută s-o prindă jos pe pământ. Dar Hârca, aci se apropie, aci se depărtează. Prinde Vidru pietre din nisipul încins şi le aruncă în Hârcă.

Se luptă astfel cu ea întreaga noapte. Dimineaţa în zori o prinde deodată Vidru pe Hârcă de coada măturii. O trage jos. O apucă de mijloc şi-o strânge până îşi pierde vrăjitoarea cu totul suflarea… A răpus-o Vidru şi pe vrăjitoare. Da’ şi Vidru e istovit. Cade şi el jos lângă vrăjitoare.

Când se trezeşte Posaga, vede pe vrăjitoare răpusă. Alături de ea, Vidru, însângerat, ars şi istovit, abia mai răsuflă.

— Apă! şopteşte Vidru. Numai o picătură de apă şi n-am să mor…

Îl vede Posaga pe Vidru şi începe să plângă. Ce. mult a iubit-o Vidru! Numai că ea nu merită dragostea lui, nu merită să-i fie soţie. Pe Vidru, flăcăul viteaz, ea l-a nesocotit şi amăgită de-un cântec înşelător a plecat cu un om împărătesc. Plânge Posaga şi se gândeşte la Visalom şi la toţi muţii ce-au suferit. din pricina ei. Plânge Posaga şi aleargă n lot locul ca să găsească măcar o picătură de apă pentru iviilru. Să-i scape viaţa Pui Vidru. Şi nu găseşte. El a făcut lolul pentru ea. Şi ea nu poate să facă nimic pentru el.

De mâhnire, plânge Posaga cu deznădejde şi lacrămile ei unt fierbinţi ca focul. Nu ştie ce să facă şi atunci o strigă pe zână:

— Vino! Vino, zâna munţilor! suspină printre lacrămi

i il; i pedepsită a lui Visalom.

— Am venit! se aude un glas şi în faţa fetei apare

Fala lui Visalom vorbeşte cu tărie şi lacrămile-i curg:

— Sunt vinovată, zâna munţilor. Sunt vinovată faţă de l „li. Din pricina mea s-au chinuit moţii, a murit tata şi stă v. iila să se piardă şi dragul meu Vidru. Da' eu te rog acum) mă ajuţi. Pentru ultima oară să mă ajuţi. Îmi trebuie apă prinru Vidru, ca să-i scap viaţa. Fă ca din lacrămile mele să izvorască un râu, care să-i răcorească rănile şi să-l lecuiască. Şi fă ca râul să fie atât de puternic, ca să şteargă cu Intui orice urmă a aceluia care m-a amăgit…

— Înainte de a-ţi împlini dorinţa, dă-mi mai întâi, Poli i-i, nuieluşa ce ţi-am dăruit-o; dă-mi-o înapoi! rosteşte

5 /; m; i. De azinăinte Corban nu va mai fi. Şi moţii nu mai au nevoie de nuieluşă…

Posaga întinde zânei nuieluşa şi lacrămile îi curg din ««Iii şuvoi. Zâna ridică nuieluşa şi dintr-odată inima caldă a Prisagăi se împietri. Tot trupul i se prefăcu într-o piatra.

Şi din ochii ei de piatră, din lacrămile ei fierbinţi izvorî un râu furtunos.

Râul luă cu sine trupul vrăjitoarei şi curse mai departe, tot mai furtunos, tot mai furtunos.

Din lacrămile copilei înşelate, ia lui Visalom curge râul acesta. El trece pe sub stânci, pe acolo unde nu poate răzbate mai grabnic. Aleargă peste poduri de pământ. Îşi taie drum prin păduri. Şi aleargă, aleargă, tot drumul pe oare, l străbătuse cu fata în braţe, Vidru, iubitul ei. Vuind ca viscolul peste culmile pleşuve ale munţilor, Posaga, râul răzbunător, se prăvăleşte peste casele mari de piatră ale lui Corluan. Ca nişte surcele se sfărâmă aşezările zidite din sudoarea moţilor şi turla în oare fusese fata zăvorâtă.

Valurile iau cu ele, izbind de stânci şi nimicind orice urmă a aceluia care o amăgise pe copila lui Visalom. Apa udă pământurile moţilor, le face să înverzească şi să înflorească.

Şi-n vreme ce zâna, cu nuieluşa-n mână, pierea pe nesimţite, undele reci şi proaspete ale izvorului îi spală şi îi răcoresc rănile însângerate ale lui Vidru. Se ridică flăcăul.

Vede apa cea limpede. Se pleacă şi bea. Şi parcă ar bea dintr-un izvor de apă vie. Puterile îi cresc de zece ori mai mult ca înainte.

Dar unde e Posiaga, draga lui Posaga? îi vede flăcăul trupul ei frumos împietrit, iar din ochi cum îi izvorăşte apa cea limpede şi răcoroasă; apa răzbunătoare.

Înţelege Vidru totul. De mâhnire îşi scoate din şerpar furniza fermecată şi-ncepe să doinească; să-şi plângă-n viers de frunză pe iubita lui, Posaga, fata ce şi-a călcat îndemnul inimii şi sfatul bătrânesc.

Rătăceşte flăcăul pe malul râuleţului curat şi limpede ca ilacrăma. Şi cântă, cântă…

De-atunci, de când s-au petrecut aceste întâmplări, a trecut multă, foarte multă vreme.

Dar uite că povestea asta n-a uitat-o nimeni – povestea Posagăi, fata lui Visalom, iubita inimii lui Vidru. Şi-o spun bătrânii ades povestea aceasta copilelor neastâmpărate şi lesne încrezătoare în cântece, înşelătoare. C, a să le fie pildă. Pildă de neuitat…

— *SEARA A ŞAPTEA*

CINE RÂDE LA URMĂ…

lor râset şi gângurit de copil.

T

răia odată într-un sat un moş cu baba lui. Copii n-aveau bătrânii şi tare ar mai fi dorit să aibă, să audă şi în coliba

Da’ cum venea într-o zi moşul pe cărare, prin pădure – ce să vezi? – întins la soare, desfăşat, un copil. Îl lepădase careva? Stau lupul îi mâncase miama şi rămăsese copilul singur?… Cine poate şti!…

Bătrânul l-a băgat în căciulă, că era mic-mititel şi l-a adus babii. I-au pus numele Aflatul.

Era mai veselă acum colibia bătrânilor. Şi copilul creştea. Creşteia într-o zi cât creşteau alţii în zece. Se făcuse aşa un băietănaş, căruia îi mijea mustaţa sub nări.

Ei, şi trece vremea, trece. Încep să trăiască oamenii din satul acelia zile tot mai grele. Veniseră slujitorii împărăţiei şi luaseră băile de aur şi pădurea. De mămăligă n-aveau că bătuse grindină cumplită. Şi-n vite dăduse

molima. În mare sărăcie mai trăiau!

Numai slujitorii împărăţiei veneau. Veneau, luau birul, bruma ce mai găseau în colibe, şi plecau.

Într-un amurg, iacătă băietăniaşul nostru, Aflatul, că se duce la taică-său şi-i spune:

— Amarnică sărăcie mai e, tătucă; şi aci-n colibă, şi-n sat. Aşa că eu m-aş duce în lume, să văd şi să aflu. N-oi găsi ceva, să scăpăm cu toţii de sărăcie?

Se întristează bătrâna când laude şi începe să plângă. Bătrânul se gândeşte – nu se gândeşte mult – şi grăieşte:

— Păi să te duci, măi băiete. Să vezi şi tu prin lume ce-i. Da' unde te-oi duce şi ce-oi face, să ţii minte o vorbă, pe care eu o ştiu de la bunicul şi bunicul de la bunicul bunicului meu, precum că: „la inimă să fii mereu curat şi să nu te-ncrezi în cel bogat!”

— Aşa: am să fac, tată!: se învoieşte Aflatul.

A doua zi îşi încălţă băiatul opincile, cu gurgui, cum se poartă la munte, îşi puse pe cap pălărioara rotundă ca o strachină, agăţă cu sfoară pe după gât straiţa bătrânească a moşului şi plecă.

— Încotro s-o L-au? îşi zise la plecare. S-o iau şi eu încotro o sufla vântul! se sfătuieşte tot el singur.

Vântul sufla de-a lungul Arieşului. O luă şi el într-acolo. Trecu râul prin vad, că drumul era pe ţărmul celălalt. Şi porni întins la drum.

Mergea de-a lungul Arieşului. Neavând pe nimeni cu cine să vorbească, îi spunea râului:

— Arieşule! Am să izbândesc eu oare în drumul pe care-am pornit?

Râul clocotea cu spume pe spinare şi din fierberea lui, băiatului i se părea că poate desprinde cuvinte ca acestea:

— Ai să izbândeşti fără-ndoială. Dac-ai să fii bărbat… cu îndrăzneală… dar şi cu chibzuială…

— Păi sunt bărbat! Uite!… se fudulea Aflatul, către râu, oglindindu-şi în apa lui argintie obrazul. Uite… îmi răsar tuleele din mustăcioară… Şi… cât pe-aci, să-mi iasă

şi cele din barbă… Dacă te uiţi bine de tot, vezi chiar o umbră pe obraz… acolo vor răsări…

Râul spumega printre stânci mai departe:

— Să fiii cu chibzuială… şi mai ales… să nu uiţi cuvintele pe care ţi le-a spus bătrânul la plecare: „la inimă să fii mereu curat şi să nu te-ncrezi în cel bogat!”…

— Lasă pe mine! zicea băiatul şi păşea mai repede. Las pe mine!…

Merge Aflatul, merge, până ce într-o seară, pe când se pregătea să se culce la rădăcina unui copac, vede în depărtare ceva strălucind. Se uită mai bine şi se lămureşte că acolo

O un foc.

— Ia te uită ce noroc am în seara asta! îşi spuse el. Să dau aci în desişul pădurii, de o aşezare omenească!

Porni într-acolo. Pe măsură >ce se apropia, focul se făcea mai mare şi se auzeau ţipete. Grăbi pasul. Ardea o casă. Numai că stăpânul casei lipsea.

Înlăuntru era numai un copil. Umblase copilul la focul din vatră, risipise cărbuni pe jos şi se aprinsese casa. Acum ţipa copilul că nu putea să iasă afară.

Fără să stea pe gânduri, Aflatul se repezi între flăcări.

I se cam arse ce-i drept ţundra din spinare, da’ vorba lui:

„Nici iaşa nu era prea bună, şi câteva găuri mai mult parcă nu-i tot aia?”

Scoase de la primejdie copilul, stinse flăcările şi scăpă din lucrurile pe care le avea în casă omul. Între cele pe care le scăpă, fu şi un scaun de văsărit – plugul moţilor, cum i se spune. Pentru că pe scaunul ăsta, ca un fel de rindea, lucrează moţii văsiari ciubere, albii, doniţe şi alte vase din lemn.

Abia stinse Aflatul focul, că iată veni şi stăpânul casei cu femeia lui. Mulţumi flăcăului că le scăpase copilul de la moarte. Îi mulţumi plângând de bucurie, îi mulţumi că i-a scăpat şi lucrurile din colibă. Şi iacă, la o parte văzu şi scaunul. Când îl văzu, se bucură nespus de mult şi zise:

— Pentru binele ce l-ai făcut, că mi-ai scos cu preţul vieţii copilul din flăcări, îţi dau scaunul ăsta de văsărit!

— Îţi mulţumesc frumos! răspunse Aflatul. Da' de scaunul acesta n-am nevoie. Eu nu-s văsar. Şi-apoi, acu mă aflu pe drum. Caut şi eu vreo dezlegare din nevoi pentru mine şi ai mei, ba chiar dac-oi putea şi pentru ceilalţi din satul meu; că tare sunt amărâţi şi săraci... Aşa că nu mă-ncarc cu povară!

— Apăi, dacă-i aşa, cu atât mai mult să iei scaunul acesta de văsărit. Că-i scaun fermecat şi tot satul o să scape cu ajutorul lui de nevoi!...

— E fermecat, zici?

— Da. Uite... spui numai atât:

„Scaunule de văsărit, la porneşte la-nvârtit, şi dă-mi vase însutit!”

Nici nu termină bine de rostit omul cuvintele acestea şi scaunul începu să se mişte singur. În jurul lui apăreau ca din senin trunchiuri de brad, care erau tăiate de nişte unelte nevăzute. Lemnul era netezit. Alături de scaun se rânduiau singure grămezi de albii, ciubere, doniţe, ba până şi fluiere, cercuri şi câte şi mai câte, care se pot face din trunchiurile de ibrad. Nu, se opri scaunul decât când îi strigă: *„Opreşte, scaun fermecat. Pentru azi destul mi-ai dat!”*

Aflatul se şterse la ochi; nu-i venea să creadă. Păi cu scaunul ăsta nicio grijă nu mi-ai are. Face vase, pentru tot satul. Vând oamenii vasele în câmpie şi trăiesc.

— Scaunul ăsta îl am şi eu din bătrâni! îl lămuri văsarul pe băiat. Da' dacă nu erai tu, ardea în foc; aşa cum mi se prăpădea şi copilul. De-iaia ţie ţi se cuvine... Ia-l şi foloseşte-l cu întreg satul, dacă spui că sunteţi atât de săraci şi bătuţi de nevoi.

— Bine! glăsui Aflatul. Eu l-aş lua, da' mă gândesc, cu ce-ai să-ţi câştigi pâinea de-acum înainte?

— De-asta nu duce grijă. La voi în siat sunt atâtea guri flămânde şi la mine aci suntem doar trei. Cu un scaun obişnuit de văsărit, noi ieşim la căpătâi. Da' binele, ce mi l-ai făcut, eu altfel nu ţi-l pot plăti. Trebuie să ţi-l răsplătesc

cumva!

Şi moţul, împreună cu nevasta, atâta stăruiră c. a să primească darul, încât Aflatul nu mai avu încotro. Trebui să se învoi ască.

Luă Aflatul scaunul. Îl agăţă cu un curmei pe după gât şi plecă spre casă.

Ce mersese repede la dus, dar-ce mergea acum? Parcă zbura. Nu dormea nici ziua, nici noaptea.

Făcuse cale bună şi nu mai avea decât o noapte de mers. Deodată se porni o ploaie năprasnică. Năprasnică, aşa cum numai la munte poate fi. Ploua, de ziceai că se prăvăleşte un râu din văzduh peste oameni. Se făcuse în jur un întuneric, de nu se vedea nici cât să duci un deget la ochi. Aflatul era ud până la oase. Îi era şi foame. Tocmai pe vremea aceea, trecea pe lângă casele cele mari de piatră ale lui Micola bogatul – cel mai bogat om de peste râu.

Bate la uşă flăcăul şi dinlăuntru aude vocea groasă a lui Micola:

— Care-i acolo, măi?

— Sunt e. u, Aflatul, un fecior din satul de peste râu! răspunde drumeţul.

Trecu o bucată bună de timp, până ce, într-un târziu, iacătă că bogatul Micola deschide uşa, grăind morocănos:

— Ce e, măi flăcău, de mă tulburi pe o vreme ca asta şi la un ceas aşa de târziu?

— Iacă de ce te supăr!... îi răspunse Aflatul. Îngăduie-mi să poposesc aci în noaptea asta pe furtună. Că mâine am să plec mai departe, să ajung la mine-n sat, să le duc oamenilor oleacă de bucurie.

— Bucurie? Să le duci la oameni? întrebă bogatul. Cum aşa?

— Iacă bine! răspunse flăcăul.

Şi cum era din fire cinstit, se apucă de povesteşte, cum s-a făcut de-a dobândit scaunul cel fermecat de văsărit.

Aude Micola bogatul şi, mai cu seamă, vede, cum la vorbele ce le rostea Aflatul, scaunul făcea, după poruncă, grămeziântregi de vase. Şi-n minte îi încolţi pe dată gândul

cel viclean.

— Să pun eu mâna pe scaun! îşi făcu el socoteala. Am cai buni. Fac vase şi le vând la târg. Mă umplu de bani.

Se schimbă faţa lui Micola. Deschisese uşa mohorât. Acum râde cu toată gura… Ba îl pofteşte pe Aflatul pe scaun, apoi la masă. Scoate bucate bune din cuptor şi începe să-l îmbie:

— Ia de gustă! Vezi şi din friptura asta de găină, ia şi din plăcinta asta cu brânză!… Poate vrei şi nişte vinars?…

Şi dă-i cu vinars, şi dă-i cu vinars, ca să-i ameţească minţile băiatului.

Vede. Micola că îl doboară vinarsul pe Aflatul şi-l trage la somn.

Cu glas şoptit îşi învaţă atunci nevasta:

fi>uile-i un braţ de fân în tindă!

E bucuros lacum Micola de oaspeţi. I-a făcut şi-n tindă patul! Numai că în tindă, nu are loc şi scaunul de văsărit. Aşa că mai bine să i-l ducă peste noapte în şură.

— Pune-l şi-n şură! se învoi Aflatul. Numai să ai grijă de el. Să nu-l fure careva…

— Cât despre asta, nicio grijă! îl încre. dinţă bogatul. Nicio grijă! Şi înşfăcând scaunul, fugi cu el în şură.

Se făcuse noapte. Aflatul dormea dus. Numai gazdele stăteau treze. Aprinseseră o feştilă şi pândeau.

După ce bogatul se încredinţă bine că flăcăul doarme, se strecură frumos în şură. Luă scaunul de văsărit primit de Aflatul de la moţul cel cu casa aprinsă şi puse în locul lui unul obişnuit…

Dimineaţa, cum se lumină de ziuă. Aflatul se sculă, mulţumi frumos pentru ospeţie şi ceru înapoi scaunul de văsărit.

Ploaia se potolise şi cerul era albastru ca floarea de in Din pământ ieşeau aburi călduţi, şi între ramurile pădurii cântau păsările. Aflatul mergea pe drum cu grăbire. Şi iată că ajunge aproape de sat. Uite şi coliba în care a copilărit. Lângă colibă, bătrânul talie un butuc cu toporişteia şi bătrânia adună surcelele risipite pe jos. L-au văzut. Îi ies înainte. Cum le mai lucesc lacrimile în ochi!

— Te-ai întors în sat, m-i băiete? se bucură bătrânul.

— Ai venit înapoi la coliba noastră, dragul mamei? râde fericită bătrâna.

Aflatul îi îmbrăţişează pe amândoi şi le arată scaunul de văsărit:

— De-acum înainte cred c-am scăpat şi noi, şi toţi oamenii din satul nostru de sărăcie şi de necaz. Un moţ mi-a dat scaunul ăsta de văsărit. I-un scaun fermecat!…

Se uită bătrânii, cu ochii mari, cum porunceşte Aflatul scaunului să pornească la învârtit, să dea vase însutit…

Scaunul stă pe loc. Cum să dea vase, când scaunul fermecat era în mâinile lui Micola bogatul, şi Aflattul avea numai un scaun ca toate scaunele?

Se risipeşte toată bucuria fecorului. Şi nu poate înţelege! Cum de şi-a pierdut scaunul toată puterea?

E amărât flăcăul. În sat sărăcia e tot mai mare. Birurile mai grele. Oamenii au ajuns numai piele şi os… Îi plânge inima lui Aflatul!

Trece o săptămână, trece o lună, înfrunzesc copacii şi pe urmă se desfrunzesc. Într-o zi Aflatul îşi puse burca pe spinare şi porni din nou la drum.

Plecă pe drumul Arieşului, pe drumul pe care mai pornise…

Râul venea umflat şi spumegat după ploi. De ce mergea m.ai departe feciorul, de-aia întâlnea râul mai umflat şi revărsat peste maluri. Într-un loc crescuse chiar atât de mult, că luase de pe mal o aşezare a unui culegător de aur din nisipul râului, a unui aurar.

Aurarul era gata să se-nece şi chema într-ajutor. Feciorul sări în râu, se luptă cu valurile, se izbi de stânci, dar până la urmă scoase omul din apă. Îi mai ajută să-şi scape şi câte ceva din avutul lui.

Între cele pe care izbuti să le scape, fu şi un herchiu, un ţol de lână aspră din acela folosit de munteni când culeg aurul din apa şi nisipul râului.

Aurarul ţinuse herchiul strâns la piept, până ce se izbise de o stâncă de pe fundul Arieşului. Atunci îl scăpase.

De bună seamă că apa l-ar fi luat cu teftul, dacă nu-l vedea Aflatul şi nu-l prindea la vreme.

După asta Aflatul îl ajută pe aurar să-şi facă şi un adăpost pentru noapte. Se adăposti şi el în noaptea aceea acolo. Şi cum răsăriră zorile, vru să plece mai departe. Când să plece, vede că aurarul îi iese înainte şi îi întinde herchiul, spunându-i:

— Tu l-ai scăpat din apă, tu să-l ai!

Aflatul nu vru să-l primească:

— Ce să fac cu el., că nu sunt aurar? La noi în sat sunt mai mult băieşi, măcar că acum sunt toţi a-mărâţi, despuiaţi şi flămânzi. Mai bine păstrează-l, că ţi-o trebui!

— Hei, hei, hei, nu spune asemenea vorbă! stărui omul. I Ie. rehiu ca ăsta nu m. aii este pe lume. Ia priveşte! Ei destul ca’s; i rosteşti:

„Herchiuie, meşter faur.

Hai de strânge-n grabă aur l”.

Numai cât rosti omul cuvintele acestea, herchiul sări în Arieş – căruia – muntenii îi mai spun şi Aurarul, pentru că în nisipul şi în apa lui se găseşte adesea praf de aur. În Arieş, herchiul începu să adune tot aurul din apă şi nisip; aşa fel – că niciun fir nu se putea strecura mai departe. Aflatul vede în herchiu crescând grămăjoara de aur. Nici – nu-i vine să creadă că este aur curat, curat de nici nu mai tr-ebu-e să fie cernut prin şaitroc.

Nu se opri herchiul din lucru decât atunci când stăpânul lui rosti aşa:

„Hsrchiule, stai aşa, Aur astăzi nu mai da!”

Se – minunează Aflatul de ce vede. Da’ nu vrea să primească darul. I-a scăpat ce-i drept aurarului viaţa şi herchiul, numai că darul este prea mare! Cu ce-şi va câştiga de acum înainte aurarul pâinea?

— Lasă, nu te îngriji de asta! spuse aurarul. Sunt un om singur şi chiar cu un herchiu obişnuit, tot mă descurc eu. Mai bine du-l la tine-n sat, ajută-i şi pe ceilalţi!

N-avu încotro Aflatul şi trebui să primească herchiul. Apoi fericit, mai fericit ca prima oară, plecă în grabă spre casă.

Păşeşte Aflatul, păşeşte întins.

Merge zi şi noapte grăbit spre casă. Se gândeşte că tocmai acum îşi va scăpa de sărăcie părinţii şi pe toţi moţii din satul lui. Da’ tocmai când ajunse să treacă apa spre satul său, altă piedică i se-aşeză în cale. Se făcuse noapte. Şi Arieşul era atâta de umflat, că nici nu îl mai cunoştea. Ieşise atât de mult din albie, că nu mai putea fi trecut decât cu pluta. Da’ plută de unde să iei? Că numai Micola bogatul tare. Aşa că, nu are ce face alta Aflatul, decât să bată iar la poarta lui Micola.

Aude bogatul bătaia feciorului la uşă. Aude şi crede că feciorul a venit să-i ceară socoteală, că i-a furat scaunul de vâsăirit. Se preface Micola că doarme.

Da’ Aflatul bate mereu în uşă. Şi până la urmă trebuie să-i deschidă:

— Ce e, flăcăule? Ce nevoie te aduce la mine? Văd că nu e nicio ploaie mare afară… Ori poate că a început să ningă?… începu să-şi bată joc bogatul de fecor.

— Ba nicidecum! răspunse Aflatul. Nu ninge deloc. Numai că e râul umflat şi-mi trebuie o plută. Nimeni nu mai are plută-n sat. Aşa că dacă ai bunătate, dă-mi pluta, ca să trec în sat la mine şi să duc bucuria, pe care n-am putut-o duce întâia oară. Pluta ţi-o voi întoarce mâine dimineaţă!

Stă bogatul şi se gândeşte. Numai cu ochii pe sub sprâncene îl pândeşte. Pe urmă spune rar:

— Ce bucurie zici că să le duci în sat?

Flăcăul, cinstit din fire, se-apucă iar şi povesteşte cum s-a întâmplat de-a căpătat de astă dată un herchiu fermecat. Şi abia aşteaptă s-ajungă cu el în coliba părintească, să ajute pe bătrâni şi pe ceilalţi săraci din sat.

Începe Micola să râdă şi să-şi bată joc de flăcău:

— Alei, măi Aflatule, parcă spuneai când ai trecut pe-aici că tu ai să-i scapi pe toţi de sărăcie cu scaunul de văsărit. Şi-o să trăiţi la fel de îmbelşugaţi ea mine!… Văd că tot flenduros eşti…

Râde Micola. Îşi bate joc de Aflatul. Şi cade iar flăcăul ca iepurele-n prinzătoare. Ca să-l încredinţeze pe

Micola că nu e vorba de nimica, îl cheamă pe malul apei:

— Hai la Arieş ca să vezi!

— Hai!

Se coboară amândoi la Arieş. Luna străluceşte şi taie cărare de argint peste apă. Aflatul rosti:

„*Herchiule, meşter faur Hai de strânge-n grabă aur*!”

Herchiul sări în apă şi ţinte! Tot ce era fir de aur în nisip, sau în apă, se strânge grămăjoară în herchiu.

„O, măi băiete, măi băiete, se gândeşte Micola, drag îmi eşti ca sarea-n ochi; da’ după herchiul tău mă prăpădesc! Şi nu mă las până nu te-oi înşela şi de data asta!...”

Repede îşi schimbă bogatul înfăţişarea. Începu să-i spună Aflatului, precum că noaptea pluta pe Arieş se loveşte de stânci: altminteri i-ar da-o pe loc de bună seamă. Şi e mai bine ca dintr-odată să se odihnească flăcăul în casa lui. O pleca în zori cu pluta peste apă.

Ar vrea Aflatul să plece îndată peste apă. Numai că Micola ţine ca băiatul să poposească în casa lui şi să-i cinstească masa, ce-i plină cu bucate alese.

N-are ce face alta Aflatul şi rămâne. Îi pune bogatul pe masă de mâncat şi de băut. Îi aşterne un braţ de fân în tindă. Iar deasupra pune şi o blană de oaie. Aflatul se culcă şi vrea să-şi pună la cap herchiul. Da Micola de colo, zâmbind cu bunătate, îl sfătuieşte:

— Nu, băiete! Nu-l pune acolo. Cine ştie care se poate strecura la noapte-n tindă! Şi să-ţi fure asemenea bunătate de herchiu! Dă-l la mine, să-l pun eu bine, colea în cămara mea.

Feciorul se cam codeşte, da’ văzând stăruinţa gazdei, se învoieşte, zicând:

— De, ştiu şi eu? Da’ dacă socoteşti că e mai bine... Ia-l şi mi-l păstrează! Numai să nu mi se întâmple, cum s-a mai întâmplat cu scaunul, că şi-a pierdut puterea până. acasă!...

— N-ai nicio grijă!

Şi bogatul, schimbând vorba, puse mâna pe herchiu.

Îl luă în cămara lui. Acolo îl ascunse degrabă sub aşternut şi lăsă la faţă un herchiu obişnuit, unul dintre cele pe care le avea în casă.

Dimineaţa, Micola se sculă cel dintâi. Pregăti o plută cu ţăpoaie de trecut Arieşul şi îl sculă pe Aflatul. Îi dete herchiul pregătit. Şi fără să-i mai dea timp să gândească, la una sau ia alta, îl sui pe plută. După ce-l lăsă pe malul celălalt, se întoarse degrabă. Nu mai avea răbdare. Voia să folosească herchiul fermecat şi să adune tot aurul din râu.

Aflatul, în schimb, mergea şi parcă nici nu călca pn/pământ. Parcă plutea de fericit ce era. Păţise ruşinea întâia oară. Da' ce aducea el acuma, împlinea şi lipsa scaunului de văsărit primit de la moţul cel care avusese casa-n flăcări.

În colibă, bătrânii se năcăjeau să facă o mămăligă de tărâţe din coaje de copac. Baba aprinsese focul şi moşul mesteca în ceaun, tuşind înecat de fumul din vatră. Când deschise Aflatul uşa, de „Bucurie moşul scăpă ceaunul. Mămăliga curse pe foc şi se stinse focul... Da' cine mai lua în seamă una ca asta? Se îmbrăţişară. Şi feciorul, plin de mândrie, începu să le grăiască:

— Am adus un lucru de-a minunea... Prin vrednicia mea l-am dobândit. Şi-acuma am scăpat cu toţii de nevoie! ... La veniţi încoace pe malul Arieşului ca să v-arăt...

Şchiopătând, bătrânii se luară după el. Aflatul scoase la iveală herchiul şi rosti cuvintele pe care le învăţase de la aurar:

„*Herchiuie, meşter faur, Haide strânge-n grabă aur*!”

Bătrânii se uitau cu uimire la feciorul pe care-l crescuseră: socoteau că şi-a pierdut minţile prin străini. Vorbea herchiului – lucru neînsufleţit, cum ai vorbi unui om. Pd urmă, Aflatul, văzând că herchiul stă nemişcat, cum stătuse şi scaunul de văsărit prima oară, puse mâna pe toporişte. Fără să mai stea pe gânduri, îl tăie în bucăţi şi îl aruncă în iapă. Se repezi la colibă. Lnă şi scaunul de văsărit, îl sparse în ţăndări. Şi ţăndările le azvârli în unda Arieşului.

Abia de lastă dată se făcu lumină în mintea feciorului.

— Am fost înşelat! zise el bătrânilor. M-a înşelat bogatul Micolia. Acuma nu mai vreau alta decât să mă răzbun.

Povesti apoi bătrânilor, cum şi de rândul trecut, şi acuma, a poposit de nevoie în casa lui Micola. Apăi lăcomia bogatului cine n-o cunoaşte? ilar scaunul şi herchiul, el le-a avut în păstrare. Fără doar şi poate că le-a schimbat.

— Aşa se întâmplă, grăi moşul, când nu asculţi de învăţătura din bătrâni. Ce te-am sfătuit e. ulia plecare? La inimă să fii curat şi să nu te încrezi în bogat…

— Am fost! Cu inima curată, am sărit să scap copilul văsarului, ca şi viaţa aurarului! răspunse Aflatul.

— Ai fost îndrăzneţ şi cu inima curată. Da' asta nu-i destul… Cum de te-ai putut încrede în Micola, cel mereu nesătul? Aci nu m-ai ascultat… Te-ai încrezut… Şi iată că ia drumul tău n-ai izbândit.

— Ăştia-i adevărat! rosti Aflatul. Din pricina asta n-am izbândit. Sfatul bătrânesc nu l-ara ascultat. Acum pas de mai drege irăul. Bogatul o să spună că ei n-a auzit şi n-a văzut! Numai că eu la drum din nou voi porni. Cu Micola nesătulul tot mă voi socoti.

Spunând acestea, băiatul se pregăti de drum.

— Plec chiar acum!

Încercară bătrânii să-l facă să se odihnească măcar până în ziua următoare, dar el nimic… Rămase neînduplecat şi dornic să se răzbune pe Micola cel bogat şi rău.

Porni Aflatul. Merse, merse cale lungă, care acum i se părea şi mai lungă. Venise iarna cu viscole şi cu nămeţi. Drumul era din ce în ce mai anevoios. Trecu prin locul unde scăpase

10* *147* din foc copilul văsarului. Trecu pe la ţărmul unde căzuse în Arieş aurarul. Şi ajunse într-un loc unde erau nişte prăpăstii adânci. Vântul urla sălbatic şi îi împiedica mersul. Deodată, printre urletele vântului desluşi un glas omenesc. Se uită în jos pe-o coastă şi văzu un bărbat prăvălit, pe jumătate acoperit sub zăpadă. Repede se coborî în prăpastie, luptându-se cu viscolul şi

agăţându-se cu greutate de stânci. Cu şi mai mare caznă îl scoase pe om de-acolo. Îl duse apoi până la coliba lui, care era la cale de-o zi de locul unde căzuse.

La colibă, nevasta şi copiii omului scăpat din primejdie nu mai ştiau cum să-i mulţumească flăcăului.

Îl cinstiră şi-l omeniră. Iar mocanul aduse, dintr-un colţ al colibei o botă. Era o botă groasă, noduroasă – un toiag clin acelea lungi, cum au mocanii când merg după oi. În cap, bota avea o măciulie mare, ghintuită cu bucăţi de fier.

— Nu am altă avere! spuse mocanul. Atâta am de la bunicul, o botă care te face mai puternic decât oricine. Duşmanii se vor teme de tine. E destul să-i porunceşti aşa:

„*Bota mea de lemn uscat, la porneşte la jucat* cu *bădiţa*...!" şi-i spui numele...

Cum rosti omul cuvintele acestea, începu să joace bota singură în loc, parcă bătea pe cineva.

— Vezi? mai adăugă mocanul. Dacă spuneam botei şi cu cin să „joace", apoi vai de „bădiţa" acela. Ştiu că-i tăbăcea pielea! Şi nu se opreşte bota din „joacă" decât dacă îi strigi aşa:

„*Acum, botă, stai pe loc, că-i destul atâta joc*!"

Aflatului nici nu-i venea să creadă. Bota asta era chiar pe gustul său şi se potrivea cu nevoia lui.

— Şi mi-o dai mie bota asta? îl întrebă pe mocan.

— Ţi-o dăruesc s-o foloseşti aşa cum ţi-o fi placul!

O primise cum le primise pe celeilalte două daruri dinainte, Aflatul. Numai că de data asta se bucură mai mult ca de toate. Îi mulţumi mocanului. Luă bota şi plecă pe calea întoarsă. Se făcuse iarnă bine, dar vremea era senină. Munţii erau îmbrăcaţi în haină de zăpadă, cu căciuli pufoase pe creştete. Haina lor albă scânteia în soare. Peste Arieş, gerul făcuse o punte de argint. Văzduhul era curat. Iepuraşii se jucau prin zăpadă. Şi iată casa de piatră în care locuieşte bogatul. Se vede bine, că e ziuă mare şi mai e mult până ce înserează. Aflatul se apropie de casă şi bate la uşa lui Micola cu tărie:

— Deschide, Micola!

Bogatul sare la uşă. Se uită la chipul lui Aflatul. E vesel. Însealmnă că nici nu bănuieşte înşelăciunea. Strigă nevestei să pună masa. De. pe urma lui Aflatul, întotdeauna are de tras câte-un folos. Îl pofteşte în casă şi-l întreabă:

— Ei, ce mai veste poveste, măi Aflatule?

— Ce să fie? răspunde flăcăul. Am dobândit un dar nou. Cu asta chiar că-i scap de nevoie pe toţi flămânzii din satul meu!

— Taci, măi! începe să râdă Micola. Aşa te făleai când ai adus scaunul de văsărit; aşa te mândreai şi cu herchiul. Şi tot aşa zdrenţuros te văd. Astea-s, măi, năzdrăvănii. Că numai i până seara le ţine farmecul. Pe urmă farmecul piere şi tu rămâi de ruşine. Aşa că… mai bine azvârle colea jos, ce-ai mai adus!…

Îşi bate joc Micola de Aflatul, dară flăcăul răspunde liniştit:

— O fi şi precum spui!… Că scaunul şi herchiul n-or fi fost bune de nimic!… Acas când am ajuns, drept e, au fost fără putere. Da' asta, ce am acum în mâini, face cât toate celelalte la un loc. Aşa să ştii!…

— Nu mai spune? se miră cu dulceaţă în glas Micola. Şi ce e asta? Că văd că e numai o botă!

— Asta-i taină mare! şopteşte cu degetul la gură Aflatul. Ce face bota asta e lucru minunat… Uite! E destul să-i spui atât:

„Bota mea de lemn uscat, ia porneşte la jucat cu bădiţa…

şi-i spui numele dumitale, de pildă!…

— Şi ce se întâmplă atunci? vrea să ştie degrabă tot Micola. Capeţi ceva?

Aflatul se uită în ochii bogatului şi pune iar degetul pe buze:

— Nu pot spune! Că-i tainămare… Da' capeţi… capeţi destule!… Zău aşa!… Te rog mă crede!…

Nu mai poate bogatul de mirare. Niciodată până acum n-a fost Aflatul aşa de tainic. Pesemne că bota asta aduce bogăţie mare; mai mare decât scaunul de văsărit,

ori decât herehiul fermecat. Ce mai! Trebuie să-l capete. Da’ mai întâi, să-i vadă puterea!… începe nevasta lui Micola să pregătească masa. Taie bogatul o pasăre din ogradă. Aduce o oală mare cu vinars. Şi dă-i, şi cinsteşte-l pe fecior; parcă era chiar groful poposit în casa lui Micola.

Se făcuse seară. Bogatul îi aşterne lui Aflatul în tindă patul de fân, acoperit cu toate cojoacele de oaie şi scoarţele de lână pe care le are în casă. Atâta îi cere: să-i dea voie, să păstreze el cu grijă bota flăcăului. Să nu se întâmple ceva în timpul nopţii.

— Să vezi! spune Micola cu blândeţe. Pe lume sunt oameni fel de fel. S-ar putea strecura în tindă cine ştie cine… Şi să nu ia careva bota!…

Aflatul se învoi bucuros. Se culcă pe scoarţe, se înveli în cojoace şi adormi pe dată, sătul şi mulţumit.

Luă bo, gâtul bota şi intră cu ea în cămară. Aşteptă până ce-l auzi pe Aflatul sforăind. Mai stătu cam preţ de un ceas nemişcat, ca să se încredinţeze bine că băiatul a adormit. Se sculă apoi din pat şi rosti cuvintele pe care le auzise de la Aflatul:

„*Bota mea de lemn uscat*.

Ia porneşte la jucat… cu mine şi cu nevasta!…

Cum zise vorbele astea, unde începu pârdalnica de botă să se învârtească. Şi cum se învârtea odată, îl şi croia pe Micola. Se învârtea a doua oară, o izbea pe nevastă-sa. Şi iac-aşa, şi tot aşa. Şi dă-i, şi dă-i! Lovea bota cu atâta duşmănie, de se „învineţea carnea până la os. Încercă Micola să fugă prin casă. Bota după el. Vru să fugă pe uşă, da’ bota nu-l lăsa deloc…

Dă-i încoace, dă-i încolo. Juca bota pe spinarea lui Micola şi a nevesti-sii, parcă era la nuntă. La început se ţinu bogatul, ca să nu ţipe, de teamă să nu-l audă Aflatul. Dar de la o vreme nu mai putu să îndure şi începu să strige cât îl ţinea gura:

— Opreşte-te, botă!… Opreşte-te, n-auzi?

Degeaba. Bota mai tare lovea. Încercă s-o oprească şi întinse mâinile s-o prindă. Bota îl izbi să-i frângă oasele. Căzu în genunchi şi începu s-o roage:

— Fie-ţi milă, botă, opreşte-te şi nu mai da, că mă omori!

Dacă văzu că nu-i alt rost, începu să răcnească:

— Sări, Aflatule, că mă omoară bota, pe mine şi pe femeie! Săăări!

Aflatul dormea. Dormea tun, sătul de bucate bune şi de vinarsul cu care-l tot îmbiase Micola. Auzi ţipetele bogatului şi se întoarse pe partea cealaltă. De spaimă şi de durere, cu bota pocnindu-i pe spinare, Micola năvăli în tindă:

— Sări, Aflatule, nu mă lăsa!

Flăcăul începu să caşte şi-l întrebă pe bogat:

— Micola! Eu mai dorm sau m-am trezit? Ce-i atâta gălăgie?

Bogatul abia mai putea răsufla.

— Ce să dormi, feciorule? Nu vezi cum mă sminteşte măciuca asta? Fă-i ce i-oi face şi opreşte-o!…

Aflatul se uită cu mirare la Micola şi mormăi somnoros:

— Aş vrea să o opresc, dar nu pot. Că am visat un vis…

— Se făcea că atuncea când am poposit pe-aici, mi-ai schimbat scaunul de văsărit şi herchiul de fermecat!… Se făcea că mi le-ai iurat noaptea şi mi-ai pus altele în loc…

— Eu? începu să se jure Micola. Să mor eu, na, dacă ţi le-am luat!

Abia termină să se jure, că bota începu să-l izbească şi mai tare. Pocneau oasele bogatului de credeai că plouă cu pietre pe un acoperiş de şindrilă.

— Şi am mai visat, urmă feciorul, că nu trebuie să te scap de botă, până – ce nu mi-oi da-napoi tot ce mi-ai furat. Altminteri am să mă prăpădesc!… Şi nu vreau să mă prăpădesc, Micola, că sunt tânăr. Mai bine să te prăpădeşti tu! Eşti mai bătrân şi hoţoman, nesăţios de avuţii…

Văzând că nu mai are alta ce face, bogatul începu să mărturisească:

— I-adevărat, Aflatule, că ţi-am furat scaunul şi herchiul. Da’ toate ţi le-oi da-napoi. Spune-i numai botei să

stea că nu mai pot. Mă prăpădesc.

— Bine! zise flăcăul. Aşa ne învoim. Şi dete poruncă botei:

„Acum, botă, sjtai pe loc, că-i destul atâta joc!”

Bota se opri. Aflatul o luă în mână. Iar bogatul, gemând şi văitându-se, se repezi ca să aducă lucrurile furate.

Îşi luă flăcăul scaunul de văsărit şi herchiul. Le agăţă pe spinare şi râzând îi spuse bogatului:

— Bunse săraca frica, pentru tâlhari! Şi-apoi îţi mulţumesc pentru astfel de ospeţie, Micola. Nădăjduiesc să nu te mai văd cât oi trăi... Iar dacă ţi-o mi-ai fi vreodată dor de mine sau de lucrurile mele, să ştii că bota o păstrez la un loc bun!...

Plecă apoi în mijlocul nopţii, fluierând prin munte cu veselie. Trecu Arieşul pe puntea de argint a gheţii, sub lumina albă a lunii şi curând ajunse la coliba bătrânească.

Mare, nespus de mare a fost bucuria bătrânilor, când l-au văzut pe flăcăul lor că s-a întors acasă teafăr. Le-a arătat Aflatul lucrurile dobândite, prin vrednicia şi îndrăzneala lui. S-a sfătuit apoi cu bătrânul; şi după sfatul lui au poftit în colibă pe toţi cănunţii satului.

A încredinţat flăcăul cănunţilor scaunul de văsărit, herchiul şi bota. Ca să se bucure toţi nevoiaşii de ele.

Iar Micola a rămas de râsul lumii. Râdeau oamenii şi-l arătau cu degetul.

De-atunci se povesteşte c-a rămas zicala, care ţi-o spune orişicine printre munţi: „Acel ce râde la urmă, râde mai bine!”...

SEARA A OPTA

VESTE DE PE TĂRÂMUL CELĂLALT

Î

Întâmplările acestea s-au petrecut cam – de mult. S-au petrecut pe vremea când o împărăţie cuprinsese satele moţilor. Începuse să zidească împărăţia cetăţi în ţinutul moţilor; să aducă acolo dregători şi neguţători, care să răpească avuţiile moţilor; ba încă să-i mai ia şi la oaste pentru împăratul. Până atuncea moţii stăpâniseră singuri

pădurile, băile şi toţi munţii. Cu arme nu se ridicau decât atunci când le călcau pământul oşti din afară. Se ridicau numai sub căpitanii lor şi acuma trebuiau să moară pentru împăratul.

Ei, cam pe vremea aceasta, zice că trăia într-un sat, acolo-n munte, Un moţ pe care-l chema Ion. Avea moţul femeie şi şapte copii. Ca să trăiască, tăia lemne în pădure. Tăia lemne pentru împăratul.

Trăia moţul cum trăia, luptându-se când el cu sărăcia, când sărăcia cu el; da’ într-o bună zi, numai ce-i vine poftă drăguţului de împărat să bată război cu vecinii. Cheamă împăratul moţii la oaste; îl cheamă şi pe Ion.

Îi vine lui Ion poruncă să se înfăţişeze la fişpanul – cel mai miare dregător împărătesc peste ţinut.

Se duce Ion la fişpanul şi se roagă:

— Nu mă lua, măria ta, la oaste şi la război. Sunt cel mai sărac din sat. Am femeie şi şapte copii; şi-or muri de foame dacă n-o avea cine munci pentru ei.

Se posomorâşte fişpanul:

— Flăcăi au murit prea mulţi la război! zice el. A venit rândul să mai moară şi de cei care au femei şi copii. Da’ dacă vrei să nu mergi la oaste, să plăteşti vistieriei împărăteşti o mie de galbeni, aşa cum fac domnii cei mari.

Se duce Ion acasă şi povesteşte. Dacă până-n trei zile nu aduce fişpanului o mie de galbeni, trebuie să se ducă la război şi să moară pentru împărat.

Plâng femeia şi copiii. Cine o să-i mai hrănească? îl plâng şi rubedeniile; ca pe unul ce-i ca şi dus dintre vii…

Până la urmă, cel mai bătrân moţ din sat spuse:

— Staţi să chibzuim! Poate tot om găsi vreo ieşire din necaz!

Se strâng oănunţii laolaltă şi chibzuiesc toţi. Fumează-n lulele frunzuliţe uscate de fag, îşi clatină capetele cu plete cărunte şi chibzuesc. Chibzuesc o zi, chibzuesc o noapte. Până la urmă hotărăsc:

156 fi

— Trebuie să-l scăpăm pe Ion. El este cel mai sărac din sat. Şi de s-ar prăpădi la bătălie, cine i-ar hrăni femeia

şi cei şapte copii? Toţi ar pieri de foame şi de frig. Aşa că, numaidecât trebuie să-l scăpăm pe Ion.

Cel mai bătrân dintre moţi mai adăugă:

— Eu zic aşa: să strângem mălăieş cât om găsi prin sat, la fiecare dintre noi. Să-l vindem în cetate. Cu galbenii pe care i-om dobândi, să-l dăruiască Ion pe fişpanul. Să-l roage ea să-l mai îngăduie de la oaste. Poate că-ntre timp s-o mântui războiul şi-o scăpa Ion de la moarte.

Încuviinţară cănunţii.

Pe dată tot satul se apucă să adune bucate la casa lui Ion. Scutură bărbaţii straiţele, scutură femeile lăzile, şi adună bucatele la casa lui Ion.

Se face un sac. Un sac plin ochi cu grăunţe de secară. Aduc din sat un cal – cel mai bun cal din sat – ca să ducă pe spete sacul cu grăunţe în cetate.

Da’ bărbaţii nu pot merge niciunul la târg. Sunt porunciţi de împărăţie să taie lemnele din pădure.

— O să merg eu la târg! zice femeia lui Ion.

— Tu nu cunoşti meşteşugul negoţului! se-mpotriveşte Ion. Şi de-i da peste vreun bogat mai lacom la negoţ, teamă mi-e că te-o înşela.

— Nu te teme! stărue femeia. O să iau, să mă-nsoţească, pe Todoraş. Nu-i coleia bărbătuş, băiatul cel mai mare dintre copii, şi azi, mâine, moţ în lege?

— Să încercăm aşa! se învoiesc şi ceilalţi oameni.

Dis-de-dimineaţă suie Ion sacul cu grăunţe pe cal. Îi dă femeii căpăstrul şi în urma calului, cu toiegel în mână, porneşte Tudoraş bărbătuşul. Ion şi ceilalţi şase copii privesc după ei cum pleacă la târg. La plecare, femeia întreabă pe Ion:

— Da’ bucatele cum să le vând la târg?

— Să le vinzi, aşa cum le vând şi ceilalţi oameni, răspunde

Ion.

Plecară. Şi merseră ei, merseră printre brazii înalţi ai munţilor, peste văi şi peste pâraie. Se scoborâră în prăpăstii şi se urcară pe creste. Trecură de sate agăţate pe coasta muntelui, cu colibele risipite la depărtări mari una

de alta. Şi-aşa, într-un amiaz, ajunseră la cetatea cea mare dintre munţi. În cetate, case mari, domneşti, uliţe bătute cu piatră, şi lume, lume, de să-i vină ameţeală femeii.

Întreabă şi ea pe unul, pe altul; şi cum, necum, găseşte locul unde se vând bucatele. Opreşte calul. Îi scoate căpăstrul. Coboară desagii şi desface sacul. Aşteaptă după aceea în linişte cumpărători.

Vine un dregător slab, cu nasul ascuţit, care avea – două geamuri cu margine de tinichea în faţa ochilor:

— Cum – dai, femeie, grăunţele? Cu ce preţ?

În creierii munţilor, acolo sus, oamenii sunt săraci, dar între ei nu se înşală! Ei ce-au în gând, au şi pe limbă. Femeia lui Ion era dintre aceştia. Ştia numai cum o învăţase bărbatul, că trebuie să vândă bucatele:

— Aşa cum vând şi ceilalţi!

— Şi ale cui sunt bucatele? vrea ca să ştie dregătorul.

— Le-a adunat tot satul. Să le vindem, să luăm galbeni. Să scape Ion de moartea pentru împăratul. Să aibă cine ne hrăni, pe mine şi copii!

— Dacă-i pe aşa, zice dregătorul stai aci şi-aşteaptă, că-ţi trimit nişte neguţători!

Stă puţintel femeia, şi iacătă că în locul dregătorului vin doi: un bărbat şi o femeie. Bărbatul e înalt, încălţat cu cizme domneşti; femeia e grasă şi poartă laibăr – vestă lungă de mătase.

Întreabă şi ei:

— Cum vinzi grăunţele astea negre, munteneşti?

— Aşa cum le vând şi ceilalţi. Altminteri nu…

— Bun! se bucură neguţătorul. În cetate, bucatele se vând azi numai pe credinţă, adică pe datorie.

— De se vând astfel, aşa le vând şi eu. Da’ când ne dai banii, că ne trebuie să-l scăpăm pe Ion?

— Apăi, mâine, poimâine! zice nevasta neguţătorului. Uite, dă-mi ţundra din spinare pe care o porţi. Eu am să mă îmbrac cu ea. Şi când ai să vii la târg, ai să mă cunoşti. Ai să-mi ceri ba.ni şi eu am să-ţi plătesc.

— Aşa sunt legile târgului? întreabă femeia lui Ion.

— Aşa sunt! răspunde nevasta neguţătorului.

Da’ bărbătuşul, feciorul cel mare al lui Ion, sare de colo: – Mamă, nu-ţi da ţundra şi nu da bucatele pe credinţă la neguţători!

Se uită neguţătorii urât la flăcăiaş. Şi nevasta neguţătorului se răsteşte la el:

— Tu, măi copile, nu te amesteca în legile târgului. Că de strici legea, nu-ţi merge bine pe lumea cealaltă…

— Lasă, Todoraş! zioe şi mama. Lasă! Că n-or să se bucure neguţătorii ia nişte săraci şi năcăjiţi ca noi.

Rostind acestea., femeia lui Ion dă nevestei neguţătorului ţundra. Neguţătorul ia sacul la spinare şi pe-aci ţi-e drumul.

Femeia lui Ion apucă de mână pe Todoraş, ia calul de căpăstru şi cu toţii pornesc înapoi către sat.

Îi vede Ion venind spre casă. Îi vede de la marginea pădurii, unde taie lemne pentru împăratul. Le iese înainte. Îi povesteşte femeia ce-a păţit, că peste o zi sau două s-or duce să ia ţundra şi banii pentru sacul cu grăunţe.

Aude Ion ce li s-a întâmplat şi, de năcaz, izbeşte cu toporul într-un buşteian, de se înfundă cu coadă >cu tot.

— Ţi-am spus, femeie, că bogaţii din cetate sunt tâlhari şi au să te înşele! zice el. Ştii măcar cum îl cheamă pe neguţător?

— Nu ştiu! răspunde femeia. Da’ eu nu cred c-o să ne înşele neguţătorii din cetate…

— Lasă, femeie, vorba aista! rosteşte Ion mâhnit. Că tu crezi oamenii după xinima ta. Mai bine spune-mi, unde stă neguţătorul?

— Nici asta nu ştiu cum ţi-oi spune LCă-s case în cetate, cum sunt la noi copacii în pădure.

— Eu i-am spus mamei să nu dea ţundra şi bucatele pe credinţă! se-amestecă în vorbă şi bărbătuşul. Iear neguţătoreasa mi-a spus să nu mă mestec, că stric legea târgului şi o să-mi meargă rău pe lumea cealaltă.

— Tulai doamne! se mânie Ion. Ei se îmbuibă pe lumea asta şi noi să ne temem de lumea ailaltă! Mă duc la târg. Îi găsesc eu. Şi de plata mea nu scapă neguţătorul; nu pe lumea ailaltă, ci pe lumea asta;

— Merg şi eu cu tine, tată! se iţeşte dintr-o parte Todoraş.

— Mergi! Să mă ajuţi să-l găsesc pe hoţul de neguţător.

Şi se bucură în sinea lui, pentru că vede că feciorul îi seamănă la agerime.

Lasă Ion toată treaba la o parte, fie ce o fi!

Îşi iia feciorul de mână. Scoate toporul din buştean şi-l pune la brâu, vâră în şerpar un cuţit şi pe loc porneşte către cetate. Se învârteşte vulturul prin văzduh şi Ion nu-l vede. Îi trece capra neagră pe dinainte şi n-o bagă în seamă. Cântă păsărelele în copaci şi nu le aude. Feciorul l-a obosit. Îl ia pe umere şi merge, merge. Merge ziua, merge noaptea. Până ce nu – ajunge la târg, nu face popas.

Umblă ei prin târg, ce umblă. Şi deodată băiatul îl vede pe neguţător. Sta în faţa unei tărăbi, împreună cu nevasta. În tarabă – numai berbinţe, butoaie cu vinars.

Se pitesc, Ion şi cu feciorul lui, în spatele tărăbii. Cu cuţitul îşi scobeşte o găurică, să vadă ce se petrece în tarabă.

Intră neguţătorul în tarabă cu o donicioară şi toarnă apă din fântână, în berbinţa cu vinars.

— Stai puţin, nu turna şi-n berbinţa asta! zice nevasta neguţătorului. Să scot puţin vinars, din cel curat, şi pentru Miron…

Împinge neguţătorul femeia la o parte.

— Lasă vinarsul să-l vindem! Că Miron a murit şi-i de mult pe lumea ailaltă.

— Tocmai de-aia, zice femeia. I-am strâns bucate. Am pus la o parte şi grăunţele ce le-am luat alaltăieri de la femeia aia de moţ. Pun şi-un ciubăr de vinars. Poate o trece careva spre lumea cealaltă. Şi i le-oi da ca să le ducă lui frate-meu, Miron. Tare i-o mai fi foame. şi sete pe-acolo, săracul! Că era deprins să trăiască bine pe lumea asta…

Işii şterge neguţătoreasa o lacrimă ce lunecă pe obrazul gras şi rumen, în vreme ce neguţătorul râde de se strică.

— Pune, pune tu bucate şi băutură la o parte. Cine

crezi c-o să se-ntoarcă după lumea ailaltă?… Cine-i mort, e mort, femeie, pentru totdeauna… Mai bine să mâncăm şi să bem cât mai mult pe lumea asta! auzi tu? Ha, ha, ha.

Spune vorbele astea neguţătorul, mai toarnă câteva donicioare de apă în vinars şi, încă râzând cu poftă, iese iar prin târg, poate-o mai izbuti să-ncheie vreun negoţ bun şi cu folos…

Cum vede treaba asta Ion, lasă copilul după tarabă şi intră înăuntru.

— Dă-mi şi mie o ulcică de vinars. Vin de departe! rosteşte el cu glas tare. Sunt obosit şi trebuie să mă întorc degrabă…

Neguţătoreasa aduce ulcica de vinars şi întreabă, cum se întreabă orice drumeţ:

— Da’ de unde vii? Şi cine eşti?

— Eu? Ion se uită împrejur, ca şi cum s-ar fi temut să nu-l audă careva, şi cu palma la gură şopteşte: Viu de pe tărâmul celălalt. De-acolo viu!…

Femeii mai să-i cadă din mână cofa cu vinars. Cască gura şi deschide ochii mari.

— De pe tărâmul celălalt vii? Vai de mine! Şi cum ai putut, mă omule, junge până aici?

Ion se bate cu pumnul pe pieptul învelit în cămaşa flendruită:

— Ehei, unul sunt eu… E greu, da’ am venit!…

Neguţătoreasa mai să nu-şi vie în fire:

— Vai de mine şi de mine… Atunci… – de eşti de pe tărâmul celălalt, ăi fi cunoscut pe un frate al meu, Miron. A murit de mult, săracul…

— Pe Miron? face Ion. Cum să nu… Păi el m-a şi trimis aici!

— Miron te-a trimis? Miron?…

— El. Păi eu îi sunt argat. A făcut avere pe lumea cealaltă. Şi spunea că are o soră neguţătoreasă aci în târg.

Începe să bocească neguţătoreasa:

— Săracu’ Miron, săracu’! Ţi-a spus ceva şi de mine? Vezi că tot nu m-a uitat!…

— Mi-a spus, şopteşte Ion tot tainic, că vrea să cumpere, acolo, pe tărâmul celălalt, moşie nouă, cu moară, fierăstrău de tăiat scânduri şi piuă de făcut postav. Da’ nu-i ajung banii!…

Se şterge neguţătoreasa de laorămi pe obraz şi holbează ochii:

— Nu-i ajung banii?

— Nu-i ajung, săracul! El. spunea că vrea să cumpere averea asta pentru sora lui, neguţătoreasa. Să aibă şi ea tot ce i-o trebui, când o veni la noi pe lumea ailaltă…

De bucurie îi vine neguţătoresei să joace abrudeana ca în tinereţe.

— Spune-aşa, omule! Câţi. bani îi trebuie? Să-ţi dau eu să-i duci!

— Cât îi trebuie? De-o mie avea nevoie! zice Ion.

— O mie spui? Pesemne că-i moşie mare!

— E mare!… E cât o ţară împărătească…

Se bate neguţătoreasa cu palmă peste gură de mirare:

— Numai cu o mie, o moşie atât de mare?

Umblă apoi cu grabă în lada plină cu pungi de galbeni. Scoate de-acolo zece pungi şi i le dă lui Ion.

— Fugi cu ei degrabă. Vezi să nu piardă Miron moşia!

Ion ia pungile. Îşi rupe o bucată de cămaşă. Face o legătură. O agaţă la şerpar şi vrea să plece.

— Stai, îl cheamă înapoi femeia, că l-am şi un sac cu grăunţe să i-l duci lui Miron. Ţi –, aş mai da şi nişte vinars. Da’ a pus neguţătorul apă în el.

— Lasă că sunt bune şi grăunţele! se grăbeşte Ion să spună.

Se duce apoi cu neguţătoreasa de ia şi sacul cu grăunţe. Şi îl cunoaşte îndată că-i sacul lui, cu care i-a plecat la târg femeia. Saltă sacul pe spinare. Face semn copilului să vie după el. Şi porneşte către casă.

Nu trece mult şi se întoarce neguţătorul mulţumit că mai făcuse un negoţ, aşa cum ştie el, prin târg. Îşi freacă mâinile de bucurie c-a înşelat pe nişte moţi.

E veselă de isprava ce-a făcut-o şi neguţătoreasa. Îi

iese bărbatului înainte şi începe repede să-i povestească, precum că a venit un om de pe tărâmul celălalt, cu veste de la Miron. Era desculţ şi flendurit omul care-a venit. Da' Miron s-a îmbogăţit. Cumpără o moşie nouă şi-i mai trebuie nişte bani. O mie de galbeni. Că e moşie mare. Aşa, s-a grăbit şi i-a dat banii, ca să nu piardă moşia… Şi când or veni şi ei pe tărâmul celălalt, or să aibă iar avere, strânsă dinainte, tot ca pe pământ!

Foc s-a făcut neguţătorul. De supărat ce e, pune mâna pe un băţ şi începe s-o lovească pe femeie, strigând:

— Proastă eşti, proastă de nu se vede. Lumea cealaltă nu e… Nu e decât lumea asta. Şi tu ai aruncat galbenii-n vânt. O sută de moţi desculţi am înşelat eu, ca să strâng galbenii ăia şi să trăim noi bine pe lumea asta. Şi ţie ţi i-a luat unul singur, ca să-i ducă… pe lumea cealaltă I Vai de tine şi de prostia ta!…

163

Înfuriat, neguţătorul ia din grajd cel mai bun cal şi porneşte în goană pe urmele lui Ion.

11*

Oricât merge Ion de iute, calul merge şi mai iute. De la o vreme aude Ion tropotul calului. Înţelege că i-a luat urma neguţătorul.

În faţa lui se deschide, la dreapta, un drum spre vale, şi la stângia se înalţă o coastă, pe care cresc numai mărăcini. La poalele coastei e o pădurice.

Ion îşi pitulă repede feciorul între copaci. Pune alături legătura cu galbeni şi sacul cu grăunţe. Scoate de la brâu toporul şi se face că retează la trunchi.

Când îl vede neguţătorul, opreşte calul:

— Măi pădurarule, întrebă el, cu voce de stăpân, n-ai văzut tu cumva un om trecând pe-aici, cu grabă mare, purtând pe spate un sac cu boabe de secară?

Ion se opreşte din retezat şi se uită la neguţător:

— Ba l-am văzut!

Neguţătorul sare de pe cal şi se apropie de Ion cu ameninţare:

— Încotro a luat-o? Repede să-mi spui. Omul acela e

un tâlhar. Şi de nu-mi spui încotro a fugit, te bagă fişpanul la ocnă, laolaltă cu el…

— Ţi-oi spune, dacă ţi-oi scoate pălăria cu pană de cocoş şi te-oi pleca înaintea mea! scurtează vorba Ion.

Se ţine mare neguţătorul şi cu dregătorii din târg, da’ mi-te cu un moţ, şi acela flenduros. Numai că n-are încotro. Timpul trece. Degrabă îi e. Şi moţul se ţine tare. De nevoie, scrâşnind din măsele, scoate neguţătorul pălăria cu pană de cocoş de pe cap, se pleacă ’naintea moţului şi zice cu ură:

— Na, m-am plecat înaintea ta, mocofane! Acum, spune odată… încotro?

— Încolo!… şi Ion arată cu mâna coasta care se ridică în faţă ca un perete, plină cu colţuri de piatră şi cu mărăcini.

E gras neguţătorul. Nici la drum drept nu poate merge fără cal. Pe coastă, nici atât. Da’ pe coastă nici calul nu poate urca. Atâta că bogatul nu poate să aştepte. Este atât de mânios, că nu vede nici râsul din ochii lui Ion, nici colţurile de stâncă, nici mărăcinii de pe coastă.

Dă calul în mâna lui Ion şi-i porunceşte:

— M-am plecat înaintea ta… Despre asta o să mai vorbim >noi, n-ai grijă. Da’ dintr-odată să-mi păzeşti calul. Să nu se piardă cumva. Că de unde nu, te duc şi pe tine la fişpanul să te pedepsească, tot ca pe moţul ce-o să-l ajung acum pe coastă. M-ai înţeles?

Începe apoi de zor să urce coasta. Îi sunt strânşi pe picior pantalonii cu vipuşcă rubinip, aşa cum poartă domnii cei mari şi i se rup. Se sfâşie haina cu şnur împletit. Da’ mânia nu-l lăsia şi se caţără neguţătorul, ca să-şi ia înapoi pungile cu galbeni. Se caţără tocmai pe creasta muntelui. Curge sudoarea de pe el, ca apa din izvor. I-au sângerat picioarele, prin cizmele tăiate de colţurile stâncilor, ca moţilor când lucrează pe munte, la pădure, din porunca dregătorilor.

A ajuns neguţătorul sus de tot. Îşi ia atunci Ion frumuşel copilul şi-l suie pe car; pune lângă el sacul cu bucate; îşi aşază bine legătura cu galbenilia şerpar.

Porneşte aalul, şi de sus, din şea, strigă bogatului:

— Neguţătorule, m-auzi?

— Te-aud! răspunde bogatul, cu ochii bulbucaţi de oboseală, gâfâind ca un băieş când scobeşte piatra după aur, în băi, pentru împăratul.

— Mă duc să-l vestesc pe Miron, pe tărâmul celălalt, că mi-ai plătit pentru înşelăciunea cu care mi-ai înşelat femeia! Mi-ai plătit cu zece pungi de galbeni!…

Strânge calul cu picioarele, smuceşte hăţul şi porneşte Ion în zbor spre casă. Porneşte Ion, iar bogatul, de zor ca să-l ajungă, îşi dă de-acolo de sus drumul; şi zdup, ca un pietroi, cade până jos. Cum era gras, când s-a zdrobit, n-a mai rămas din el decât o baltă de grăsime.

Şi Ion s-a întors acasă. A plătit lui fişpanul. Cu o mie de galbeni şi-a plătit dreptul lui: să nu se ducă la război, să nu mai moară pentru împăratul! A dat-napoi şi sacul cu bucate moţilor, pe care le-au strâns să le vândă în cetate pentru el.

De-atunci a trăit Ion în pace şi în vrednicie. Copiii lui s-au făcut mari. Au povestit întâmplarea copiilor şi nepoţilor lor. Aceştia au povestit-o mai departe nepoţilor şi strănepoţilor, ca să se ştie şi să fie pildă că Ion săracul, tare pe dreptatea lui, n-a vrut să uite şi să ierte pe un tâlhar neguţător.

IANCI

I

Într-o cofea singuratică dintr-un sat depărtat, din munţi, trăia odată vififj-ietan Pe care-F chema Ianci. N-avea pe nimeni-Ianci, nici tată, nici mamă, frate sau soră. Rămăsese de incorfan şi îşi ţinea zilele cum putea, adunând eu herchiul praf de aur din nisipul Arieşului. Fir cu fir aduna aurul. Se prindea aurul pe firele aspre de lână ale herchiiului laolaltă cu nisipul. Atunci răsturna firele de aur prinse împreună cu nisipul în şaitroc şi le cernea.

Nisipul se ducea şi rămânea numai aurul. Ca să cureţe şi mi-ai mult, cu argint viu îl amesteca. Da totul prin foc. Aşa, cu chiu, cu vai, după multă caznă, dobândea un

bo: b de aur cât aluna.

Cu aluna de aur se ducea la casa gozarului – neguţătorul de aur al munţilor. El cumpăra aurul câştigat cu trudă de moţi şi în schimb le da bucate. Pentru aluna de aur da gozarul o cupă cu boabe de secară. Primea şi Ianci pentru aluna de aur o cupă de boabe şi îşi astâmpăra foamea.

Venise iarna. Nămeţii mari acoperiseră drumurile. De atâta ger şi zăpada se astupase şi Arieşul. Ca să poată culege praful de aur din nisip, moţii trebuiau să arunce în colo zăpada, să spargă gheaţa de pe râu cu topoarele.

Goziarul sta la căldură în casa din vale şi primea alunele d! e aur de la moţi. Gerul era tot mai mare. Zăpada tot mai adâncă. Gozarul, pentru o alună de aur, nu mai da o cupă. Dia numai un ipumn de boiabe. Oamenii de pe coasta muntelui erau tot mai flămânzi.

Gerul se făcuse mal straşnic şi zăpada ajunsese să înece colibele. Acum gozarul nu mai da pentru aluna de aur decât câteva boabe de secară…

Se adunară moţii să se sfătuiască. Chemară la sfat pe toţi bătrânii. Unul dintre ei glăsui:

— Bine-ar fi de s-ar afla la noi în sat un fecior cu totul vrednic. Ar putea să plece peste munte cu alunele de aur, până la câmpie, sau măcar până în vreun sat mocănesc… Acolo s-ar găsi poate mai multe boabe în schimbul aurului. Naminai sta numai la bunăvoia gozarului!… /? v – Ianci cunoaşte potecile muntelui ea rime/i-jrftul. El este singurul din sat ce poate prinde şi iarna capra neagră. Se caţără şi el ea o capră. De nimic nu se temei. N-are părinţi, n-are nici fraţi. Şi dac-o fi să piară, nu iaxe nici măcar din\să-l plângi. Le spuse moţilor: \ l \ \ \ (

!

— W K *ies I f* e /

— Oameni buni, să nu mai dăm alunele de aur gozairului. Lăsaţi că vi le duc eu până la câmpie. În schimb, am să v-aduc boabe destule.

Un moţ bătrân, eu obrazul brăzdat de creţuri atât de adânci, de parcă ar fi tăiate cu plugul, face semn de

spaimă cu mâna şi zice:

— Tu nu cunoşti mânia muntelui, copile! Cine cutează să străbată culirnile pe viscol e pedepsit de zâna cea rea a prăpăstiilor. Nu te duce, nu, nu…

Viscolul şuieră prin munţi. Duce cu el trâmbe de zăpadă. Se zguduie coliba în care sunt adunaţi oamenii la sfat. Printre gemetele viscolului, abia de se aud cuvintele rostite ou glas tare de Ianci:

— Am să mă duc. Nu mă tem de mânia zânei rele a oră. păstiilor. Muntele mi-e prieten. Nu mai duceţi alunele de aur la gozar. O să vedeţi, că o să vă aduc saci cu boabe.

Moţii nu răspund. Privesc numai, cu capul în pământ.

— Mai bine să mă prăpădesc eu unul, decât voi toţi! urmează Ianci. Cu boabele de secară de la gozar nu putem trăi…

Tot nu răspund moţii. Atunci se aude de sus, de pe coastă, dintr-o colibă, plânsetul de jale al unei femei, căreia îi murise copilul de foame.

— Dacă nu mă lăsaţi să plec, o să vă moară toţi copiii 1 mai zise Ianci. Şi arată cu mânia în sus, dincotro venea plânsetul.

Bătrânul care vorbise mai înainte grăi din nou:

— Dacă-i pe aşa, du-te! Numai un lucru să ştii. Pleci la drum. Şi noi altceva nu-ţi putem da, decât un sfat: „De-i întâlni prin munţi lupul sau gozarul, să nu te milostiveşti, că de tine va fi rău!”

Troianul de zăpadă se ridicase dincolo de streaşina colibei. Vântul gemea tot mai trist. Dar Ianci râse scurt şi rosti:

169

— Nu mă înspăimânt, bătrânule, nici de zâna cea reia, nici de lup, nici de gozar… Am toporişca lângă mine! …

4 nu?

Se pregăti flăcăul de drum. Puse alunele de aur ale moţilor în straiţă, legate frumos într-o năframă. Îndesă alături şi-o turtă din făina neagră de secară. Vârî toporişca la şerpar şi plecă la drum.

Când să iasă din sat şi să înceapă urcuşul, iacătă numai că îl vede Ianci şi pe gozar. Ţine de căpăstru un cal mărunt, da’ puternic, de munte. Pe cal are doi desagi plini cu aur – cu alune de aur.

— Am auzit că pleci spre câmpie! zice gozarul cu glas mieros. Şi sunt bolnav. Tare mai sunt bolnav. Mă topesc din picioare... Îngăduie-mi să te însoţesc. Să mă duc la un vraci. Mă tem de zâna prăpăstiilor, ca să merg singur.

Îşi aduce aminte Ianci de cuvintele bătrânului. Tace şi merge înainte. Ştie că gozarul e om rău. De omul rău sau de lup nu trebuie să ai milă!

— Aşteaptă-mă şi pe mine! se tânguie gozarul. Nu cunosc potecile muntelui.

Flăcăul nu răspunde şi merge înainte.

Merge Ianci, merge şi gozarul pe urmele lui, irugându-se ca să-l lase să-l însoţească.

— V-am făcut rău! se milogeşte neguţătorul de aur. V-am jefuit!... Dar acum îmi dau seama şi mă căiesc. Uite, dacă mă laşi să te însoţesc, îţi făgăduiesc că nu am să mă mai întorc niciodată prin locurile acestea!...

Şi deodată Ianci aude un răget, ca de urs lovit cu toporul. Când se uită – gozarul căzuse într-o prăpastie.

— M-a trântit zâna cea rea într-o prăpastie! ţipă el. A venit lângă mine îmbrăcată într-un veşmânt alb şi mi-a dat brânci în jos... Nu mă lăsa! Nu mă lăsa!

De dala asta i se făcu milă lui Ianci. La urma urmelor, şi gozarul e om. A fost rău şi i-a jefuit pe moţi. Da’ uite că îşi dă seama şi se oăieşte. Şi dacă spune că nici nu se mai întoarce I... Hai să-l ajute să treacă muntele. Să plece pe-aci încolo. Să scape moţii de el.

Îl scoate Ianci pe gozar din prăpastie. Îl ajută să-şi vie în fire. Şi pornesc împreună mai departe.

După un timp, gozarul, care îşi ţine calul de căpăstru, îi spune lui Ianci:

— Tu mi-ai făcut un bine. Hai să-ţi fac şi eu. Să piară pentru totdeauna un a dintre noi... Uite ce zic eu! Nu mai purta straiţa pe spinare. Pune-o ici pe şalele calului, să ţi-o ducă el.

Se gândeşte puţin Ianci şi pune straiţa pe cal. E drept, călia un drum atât de greu ca acesta, e mai bine fără straiţă!

Mai merg ce mai merg, şi gozarul rosteşte iar:

— De ce să te îngreunezi la un urcuş atât de cumplit ca acesta, cu toporişca la şerpar? Agaţ-o tot aici, pe spinarea calului!

— Mă cam încurcă la urcuş, ce-i drept! se gândeşte Ianci şi agaţă toporişca pe spinarea calului.

Ajung la un popias. Gozarul se reazemă de cal; scoate bucatele din desagii lui şi începe să mănânce. Ianci se apropie şi el de oal; vrea să-şi la straiţa şi să-şi mănânce dinlăuntru turta neagră de secară.

Gozarul atunci se încruntă… Ia toporişca, pe care lănci o agăţase pe spinarea calului, şi o ridică în sus:

— Stai, fecior neruşinat! Până aici ţi-a fost… Credeai că mă căiesc – ai? Că plec pentru totdeauna din satul vostru? Anume te-am amăgit, ca să merg eu ţine; anume te-am înşelat, ca să-mi laşi mie toporişca. Am plecat anume pe o vreme ca asta, ca să te fac să pieri!…

— Hei, bun e sfatul bătrânesc şi bine e să-l asculte tinerii! se gândeşte Ianci. I-a fost milă de omul rău, de gozar, şi a ajuns, în puterea lui.

— Ai îndemnat pe moţi ca să nu mai mi-aducă alunele de aur? mai strigă neguţătorul de aur. Pentru asta ai să-mi plăteşti. Am să te fac să pieri.

Aude Ianci cuvintele gozarului şi fără să mai aştepte, se repede la el. Vrea să se lupte în luptă dreaptă. Da’ gozarul îl şi izbeşte cu toporişca. În piept îl izbeşte. De nu era burca, până la inimă-l tăia.

Nu se; llaisă) lianei şi se azvârle ar. Şi clin nou îl loverşte gozarul. În frunte îl loveşte. De nu era căciula, capul i-l sfărâma.

Noroc că nu e prea deprins gozarul ca moţii eu toporişca. E deprins gozarul numai să numere aurul. Altminteri cădea acolo Ianci, pradă sălbăticiunilor…

Aşa, se şterge numai de sângele rănilor şi se gândeşte:

— Rău e să fie omul încrezător în bunătatea unei fiare. El a fost încrezător şi a pierdut totul. A pierdut strada eu alunele de aur ale moţilor şi turta lui de secară, care-i ţinea viaţa. Da’ mai ales a pierdut toporişca. Ce fel de om al munţilor mai este el, când nu mai are toporişcă? Mai bine poiate era dacă-l şi omora gozarul…

Da’ iar îşi face curaj Ianci. Se gândeşte, se socoteşte, cum ar face să poată începe din nou lupta cu gozarul. Să-l răpună pe gozar, înainte ca gozarul să-l omoare pe el.

Ştie Ianci că-l mai l! aşa gozarul în viaţă numai cât mai are nevoie de el. Pentru că numai Ianci cunoaşte potecile munţilor şi numai Ianci ştie să meargă în munte pe o vreme şi pe un viscol ea acesta.

Ei, şi merg ei, merg. Ianci înainte, călăuză. Gozarul după el cu toporişca ridicată. Merg, merg, şi drumul nu mai e lung până la primul sat de mocani. S-a făcut noapte şi abia se mai vede la un pas. Au ajuns în dreptul unei prăpăstii adânci. Viscolul vâjâie eu înverşunare. Când trec chiar pe lângă prăpastie, se apropie gozarul de Ianci şi îi dă birânci. Cade în afund flăcăul, iar igozarul râde şi îl blestemă:

— Să piei acolo, flăcău fără obraz. Ai vrut să scoţi moţii de sub puterea gozarului. Şi-acu te-ai dus la fund. Te-ai dus, şi au să te mănânce corbii…

Şi pleacă, pleacă înainte gozarul, cu calul, cu strada şi cu toporişca lui Ianci.

Cade Ianci în prăpastie, îmbrâncit de gozar. Se rostogoleşte pe lângă peretele îngheţat al stâncilor; apoi se afundă în zăpada moale ca într-o saltea. De departe, mai aude râsul mulţumit al gozarului, care se grăbeşte spre satul mocănesc şi apoi spre câmpie.

A ajuns flăcăul în fundul prăpastiei. Dar se ridică îndată în picioare. Este cu totul îngropat, în zăpadă. Numai că Ianci e voinic. El nu se lasă. Nu. Nu se lasă să fie astfel nimicit. Se luptă cu nămeţii. E întuneric şi nu vede nimic. Dar „pe dibuite, înoată prin zăpadă. Picioarele lui sunt prea obişnuite cu stâncile, ca să nu le cunoască fiece muchie. Se urcă, se caţără pe peretele drept. Abia se mai

ţine cu mâinile agăţat. Cade şi iar se urcă. Iar se urcă, mereu, mereu…

A urcat, a urcat şi nu mai poate. A ajuns la un colţ de stâncă, învelit în gtheaţă, şi se ghemuieşte sub el. Să mai capete puteri. Pe urmă va merge înainte. N-o să-l lase pe ticălosul de gozar. Îl va găsi şi îl va pedepsi. Că nu e om pe lume mai rău decât gozarul – neguţătorul de aur.

E îngheţat până k oase, lamei. Şi-i nemâncat Abia-şi mi-ai simte mâinile şi rănile îl dor. Nu mai are putere. O să mai treacă o bucată de timp. Şi m-o să se mai poată ţine de colţul acesta de stâncă. O să cadă în afundul zăpezii şi de astă dată mu va mai ieşi.

De unde, să ştie lianei – că stânca aceea iavea deasupra ei cuibul unei perechi de acvile – al unor vulturi măreţi – care aveau trei pui? Puii crescuseră mari şi plecaseră în lume, s-o vadă şi s-o cunoască. În noaptea asta se întoarseră la cuib şi povesteau părinţilor ce au văzut pe pământ.

Cea dintâi acvilă povesteşte:

— Am aflat că într-un siat, nu departe de aci, >a dat o molimă cumplită printre mioare. Mor ou sutele şi cu miile. E-hei, nu ştiu oamenii că aci, lângă cuibul nostru, creşte un jneapăn – un brad pitic, fermecat. Dacă ar şti, ar veni şi ar lua din el frunzuliţe. Le-iar fierbe, şi ar face din ele o băutură. Şi dacă ar umezi cu băutura asta boturile mioarelor, toate s-ar lecui. Ar pieri molima…

— Eu, dragi părinţi, spune cealaltă acvilă, am văzut tot în satul acela o iată frumoasă, cuminte şi harnică, aşa cum nu mai este poate alta pe pământ. Se numeşte Dafina. Are părul auriu şi ochii ea seninul cerului. Când iese Dafina din casă, seara, păleşte strălucirea stelelor. Şi când grăieşte ea ceva, se stinge viersul ceterelor. Atât îi este de frumoasă faţa şi atât de dulce îi este vorba! Pânza pe care o ţese ea este albă ca neaua şi uşoară ca spuma ce pluteşte pe apă în clocotul Arieşului. Este ascultătoare faţă de părinţi şi mai harnică decât o albină. Numai că, este sărmana bolnavă, fără leac. Cel puţin aşa spun unacii. Da’ nu-i aşa. Că dacă ei ar şti, ar lua frunze din jneapănul

nostru fermecat, le-ar coace într-o turtă de făină. Şi cât ar mânca fata, s-ar face pe loc bine.

Ce-am să vă povestesc eu, dragi părinţi, e şi mai însemnat! rosteşte a Tireia acvilă. Am stat azi de vorbă cu viscolul. El spune că a pătruns într-una din zilele acestea până la peştera de gheaţă a zânei celei rele. De la ea a aflat că dacă cineva ar fi înfometat şiair lua câteva frunzuliţe din jneapănul nostru fermecat, pe loc s-ar simţi sătul, ea şi cum ar fi stat la cine ştie ce masă îmbelşugată. Ba încă i-ar creşte însutit puterile decât le-ar fi avut înainte. La fel, zice că de i-ar fi cuiva frig, ori ar avea rană însângerată pe trup şi s-ar freca pe frunte şi pe piept eu frunzele, pe loc s-ar încălzi, de parcă ar sta lângă un foc bun din trunchiuri mari de brad – aşa cum stau doar grofii în palatele lor – iar rana i s-ar lecui. Şi de s-ar întâmpla cumva să fie întuneric, ca acum, nu ar fie nevoie decât ca să-şi dea cineva eu frunzele pe la ochi şi pe dată ar; vedea la fel de bine ca şi ziua.

— Ce veşti minunate am adus noi! zic într-un glas acvilele. Mâine în zori să zburăm mai departe, ca să mai aflăm câte ceva!

Rostind, cuvintele acestea, acvilele adormiră obosite, după drumul greu pe care-l străbătuseră în ziua aceea.

Când nu se mai auzi nicio şoaptă, Ianci îşi desprinse de pe colţul de stâncă mâinile aproape îngheţate. Luptându-se cu deznădejde, mai înaintă câţiva paşi. Găsi cuibul acvilelor, şi lângă el un jneapăn care îşi lungea tulpina şerpuită prin zăpadă, de-a lungul stâncii. Pe jneapăn creşteau nişte frunzuliţe lungi, aspre şi ascuţite. El luă câteva în mână şi le frecă pe la ochi. Şi iată că deodată văzu ea ziua. Înghiţi câteva din ele şi se simţi sătul, aşa cum nu fusese niciodată, şi de o sută de ori mai puternic decât înainte. Se frecă pe frunte şi pe piept cu frunze şi nu-i mai fu frig – parcă avea pe spinare zece cojoace. Iar rănile însângerate i *se* vindecară.

M; ai vârî şi în buzunar câteva mănunchiuri de frunzuliţe. Apoi, uşor ca o pasăre, mai făcu un salt şi fu pe buza prăpastiei, acolo de unde-l aruncase neguţătorul de

aur. Sprinten, porni prin noapte şi viscol la drum, pe potecile bine cunoscute, fără să mai simtă nici frigul, nici foamea. Numai cu gândul să-l ajungă mai repede pe gozar. Trecu de ultimele piscuri ale muntelui şi începu să coboare.

În vale se vedea satul. Era un sat de mocani, cu case mari de lemn, învelite eu şindrilă.

Când să intre în sat, întâlni un car. În car era o mioară, făcută toată clin paie împletite. Mioara era învelită într-o pânză albă de in înaintea boilor mergeau nouă fete mari din sat, cu capul descoperit şi cu părul împletit pe spate, cum e la mocani. În urma carului mergeau nouă neveste. Şi mai veneau nouă bărbaţi, îmbrăcaţi în cămăşi albe, cu cioareci albi de lână, strâmţi pe picioare, cu burci pe spinare.

— Unde vă duceţi? îi întrebă Ianci.

— Ne ducem să aruncăm molima din sat!…

Oamenii îi povestiră lui Ianci cum în satul lor bântuie molima între mioare. Mureau mioarele cu sutele şi miile. Ca să scape de molimă, nevestele făcuseră, după datină, o mioară împletită din pale. Fetele mari din sat tesuseră în noaptea trecută o cămaşă de in – cămaşa molimei. Bărbaţii înveliseră mioara de paie în cămaşă. Şi-acum se duceau cu alai, să arunce mioara la hotarul satului. Să piară molima.

lamei pricepu că a ajuns în satul despre care auzise pe acvile povestind. Făcu semn oamenilor să se oprească:

— Staţi, că degeaba vă duceţi… Am eu un leac mai bun pentru molimă. Întoarceţi carul înapoi!…

— Lasă-ne, măi fac. iorule, şi nu ne mai afmăgi, că suntem noi destul de supăraţi! ziseră bărbaţii.

Da’ nevestele de colo, mai agere decât bărbaţii lor, văzură că flăcăul are vorbă cu temei. Şi căpătară pe dată încredere în el.

— Să vedem ce ne învaţă feciorul acesta! ziseră ele. Nu arată după chip să fie înşelător.

— Să vedem – ce ne învaţă! ciripiră şi fetele mari, îmbujolrându-se la obraz şi lăsând în jos privirile. Că era pe lângă toate cele Ianci şi frumos băiat – înalt la stat,

subţirel, şi cu ochi străpungători.

Auzind vorbele femeilor, şi privind şi ei mai bine la Ianci, bărbaţii se încredinţară că-i un flăcău de ispravă şi se învoiră. Întoarseră carul. Merseră în cea dintâi ogradă. Ianci puse să-i fiarbă apa lân; toate oalele care le găsi. O turnă apoi într-o butie mare – Eşsia mai mare butie din tot satul. Înlăuntru risipi câteva frunze*>Pe urmă îi învăţă ca fiecare om să ia câte o cupă din apa aceasta şi cu ea să umezească boturile mioarelor.

Luară oamenii apă şi cum umezeau eu ea boturile mioarelor, pe loc se făceau bine. Până seara pieri eu totul molima.

Nu ştiau bieţii oameni cum să mai mulţumească flăcăului pentru un bine atât de mare.

— Iată cum să-mi mulţumiţi! spuse Ianci. Să-mi daţi câţiva saci cu grâu sau cu secară, ca să-i duc moţilor din satul meu, pentru că amarnic mai flămânzesc.

— O să-ţi dăm! ziseră, bucuroşi, mocanii. Că noi avem de la câmpeni bucate de tot felul. Le-am dat brânză, scoarţe şi haine de lână. Şi ei, ne-au dat în schimb ibueate: grâu, orz sau secară. Aşa că-ţi dăruim şi noi ţie, să ajuţi pe moţii tăi. Că tu i-Lult bine ne-ai făcut.

Şi se apucară mocanii de aduseră fiecare de la casa lui: câte-o cupă, câte-o străchioară de grâu, orz sau secară. Fiecare din ce-avea. Se făcură trei saci: unul de grâu, altul de orz şi altul de secară. Se mai înţeleseră apoi, de aduseră fiecare câţiva crăiţari şi-i mai cumpărară de la un neguţător trei mioare, ca să-i fie mulţăinită pe deasupra. Îi deteră şi, un cal împrumut, ca să aibă pe ce-şi pune bucatele, când va pleca.

Dimineaţa următoare, lănci se pregăti să plece înapoi peste munte. Îşi încarcă sacii pe cal, începu să mâne înainte mioarele şi porni. Când să plece, aude nişte zgomote mari în sat, de vale. Se coboară şi el acolo. În mijlocul satului, oamenii făcuseră un foc din trunchiuri de brad. În faţa focului se găsea o păpuşă cioplită din lemn, cu chipul unei fete mari. Nevestele luaseră în mâini păpuşa şi erau gata să o arunce în foc.

— Da’ asta ce-o mai fi? se miră Ianci, oprindu-şi pe loc calul şi cele trei mioare.

— Asta?…

Cei de faţă îl lămuriră că cea mai vrednică şi mai frumoasă fată din satul lor – pe care o cheamă Etafina – zace de o boală grea. Au încercat în tot felul vracii. Acum, după datină, au făcut o fată din lemn – fata ciumei – şi o aruncă în loc, ca să piară boala.

Îşi aduse aminte Ianci de cuvintele acvilelor.

— Staţi şi nu vă grăbiţi! opri Ianci nevestele. Că am un leac şi (pentru fata bolnavă. Aduceţi mai bine nişte făină!

Îi aduseră degrabă făina; şi Ianci făcu din ea o turtă. Vârî în mijloc câteva frunze din jneapănul acvilelor. Puse turta să se coacă. După aceea dete turta ca s-o mănânce fata bolnavă. Dafina muşcă din turtă. Era fata galbenă şi sleită. Şi

12 – Copiii muntelui de aur *177* iată că pe dată se învioră. Se făcu iar rumenă şi sănătoasa, cum fusese mai înainte.

— Vreau să văd şi eu pe cel care m-a scăpat de boală! spuse fata.

Şi atât îi trebui. Cum văzu băiatul, îl şi prinse drag. Inima i se zbătu în piept ca o rândunică.

De drag ce-i era băiatul, nu putu nici să-i vorbească. Obrajii i se aprinseră ca para focului. Îi venea să râdă şi să plângă, să cânte şi să se întristeze în acelaşi timp.

Din partea lui, Ianci simţi că-l săgetează ceva prin piept. O prinse şi el numaidecât dragă pe fată. Şi fără să mai stea mylt pe gânduri, o ceru de nevastă.

— Vrei să-mi fii soaţă, tovarăşă de viaţă, la bine şi la rău? o întrebă Ianci.

Da’ fata, parcă aştepta altceva?

— Vreau! răspunse ea îndată, roşie la faţă ca floarea de măceş.

— Bine! se bucură flăcăul. Atunci eu plec să duc bucatele celor din satul meu. Apoi pe dată mă întorc şi facem nunta.

— Nu! Nu! se rugă fata. Fiaoem pe loc, în astă seară, nunta, ca să te ştiu legat de mine… Aşa ai să te-ntorci fără îndoială. Iar mâine dimineaţă pleci şi dorul o să te cheme degrabă înapoi…

Vrea Ianci să se mai împotrivească. Dar se rugă atâta fata şi atât îi era acum de dragă, că se învoi să mai amâne cu o noapte plecarea.

şi se începu nunta – o nuntă mocănească – da’ aşa cum nu se mai văzuse niciodată în acel sat.

§

u pus mocanii berbeci în frigare, au pus alături brânză foarte, iurte de făină şi mămăligi de mei. Iar mai încolo

efăcut berbinţe de rozalie veche.

şi cei mai bătrân om din sat a deschis nunta. El este vornicul ospăţului. După cum porunceşte el, aşa se desfăşoară mm La. Alaiuri de vornic stă, după datină, stegar lui, o rudă a miresei. El poartă în mână un brădişor împodobit cu chischineie – năframe de care s-a folosit mireasa ca fată.

Au petrecut, s-au veselit, au mâncat şi au băut; vornicul ospăţului a spus glume despre mirele venit de peste munte şi despre mireasa lecuită din boală de mire. Iar la spartul nunţii, stegariul a desfăcut brădişorul. Din el a făcut furcă de tors şi a început să se prefacă, în râsul tuturor, că învaţă mireasa – să loarcă.

Au râs, au petrecut. Şi-aşa a trecut noaptea. În zori, după cuvântul dat, flăcăul se pregăti de drum, spunându-i nevestei: 4 – Tu ştii că eu mai am o datorie de îndeplinit. După aceea mă voi întoarce cum ţi-am făgăduit şi am să-ţi fiu soţ credincios, pân’ la sfârşitul vieţii.

Plânge mireasa. Se roagă de soţul său să-şi calce cuvântul şi să mai întârzie o zi. Într-o zi doar n-au să moară oamenii din satul de pe munte!… Dar lănci rămâne neclintit. Porneşte chiar în prima dimineaţă după nuntă, către satul din care venise. Să le ducă moţilor bucate: grâu, orz şi secară.

Viscolul tot mai suflă. Dar Ianci nu-l ia în seamă, ci se

grăbeşte, pe calea-ntoarsă, spre satul lui.

Străbate Ianci muntele tot şi ajunge în sat. Se strâng moţii în jurul lui. Şi el le dă sacii cu bucate.

Apoi se apucă de le povesteşte, câte-a pătimit cu gozarul; cum vrea să se răfuiască şi să-l pedepsească pe gozar.

În vremea aceasta neguţătorul de aur se dusese în cetatea cea mare a ţinutului. Vânduse acolo tot aurul moţilor. Încărcase o sută de cai cu bucate. Atâta îi încărcase, că se oleca soinarea cailor până la pământ de greutatea bucatelor. Apoi pornis%pe drumul de întoarcere spre sat.

Se întorcea în sat, să ia alte alune de aur de la câteva boabe de orz sau de secară. Să ajungă tot mar4 ogaâi” ştipi mai bogat...”

12* *179*

Se întoarce goziaru. l în sat şi aude cele ce s-au petrecut cu Ianci. Cum şi-a scăpat zilele aflăcăul, aflând taina acvilelor, şi s-a întors cu bucate pentru moţi.

Şi se teme igozairul. Mult se teme de clipa când va veni lainci la el să-i ceară socoteală pentru răul pe care i l-a făcut. Ar fugi şi nu poate că sunt moţii cu ochii pe el. Aşa stă neguţătorul ascuns în casa lui de piatră, din vale, şi aşteaptă clipa când Ianci va intra pe uşa lui.

Şi, într-adevăr, iartă-l pe Ianci că intră pe uşa neguţătorului.

— Am venit să te pedepsesc! zifce Ianci. Am venit săţi iau înapoi lot ce le-ai răpit moţilor prin înşelăciune. Să le dai moţilor toate bucatele pe care le-ai dobândit cu aurul lor!

Se înspăimâintă gozarul şi-ar vrea iar să fugă. Dar encolţit! În faţa lui e Ianci, cu ochi fulgerători. Afară, în jurul casei, sunt moţii. E tot satul.

— Alege-ţi singur pedeapsa pe care să ţi-o dau! îi spune Ianfci. Ori cu toporul să te tai. Ori să te-azvârl în prăpăstiile fără înnd. Alege-ţi singur moartea de care vrei să imori!

E ca o vulpe încolţită gozarul. Da’ e viclean. Ca el nu-

i nimeni de viclean. Un gând l-a săgetat. O să-i înşele iar pe Ianci şi pe moţi. Şi-atunci rosteşte:

— Ţi-am făcut un rău mare, Ianci. Te-am aruncat în prăpastie. Tot aşa pedepseşte-mă şi tu. Azvârle-mă în prăpastie, acolo, lângă cuibul acvilelor. Şi dacă m-oi prăpădi, să fie ale irttoţilor bucatele pe care le am în hambare, aduse din câmpie pe o sută de cai, în schimbul aurului vostru.

— Aşa vrei să te pedepsesc? întreabă Ianci încă odată.

— Aişa.

În gândul lui se socoteşte neguţătorul, că tot ca Ianci va păţi şi el. Va găsi cuibul acvilelor şi va lua frunze din jneapănul lor. Va căpăta puteri noi şi se va întoarce ca să-i jupoaie mai aspru pe moţi.

— Bine. Pregăteşte-te atunci de drum! hotărăşte lănci.

Se suie flăcăul cu gozarul pe munte. Se urcă sus, la locul unde făptuise mişelia gozarul. Vin şi moţii bătrâni şi tineri, bărbaţi – şi femei, să vadă toţi cum 11 pedepseşte lamei pe gozar.

Ajung sus.

— Eşti gata? întreabă Ianci.

— Gata sunt! Rosteşte gozarul; şi-i vine să râdă de bucurie că iar îi înşală pe moţi. Gata!

Ianci îl prinde de piept pe negustor şi îl aruncă în prăpastie.

Cade gozarul. Da’ acum nu mai e iarnă şi pătură de zăpadă moale pe stânci şi mici nu-i bogatul deprins cu suferinţa. Nu are trupul sprinten şi oţelit ea flăcăul.

Cade gozarul şi îşi zdrobeşte de stânci câteva oase. Cade, numai că lăcomia şi ura lui faţă de moţi nu-l lasă. Se ridică, începe să se caţere. Ajunge şi el la locul unde îşi aveau cuibui acvilele.

Era pe înserat. Puii tocmai veniseră la cuib şi începuseră să povestească părinţilor cele văzute. „Alia, se gândeşte goziarul, acum am să aflu tainele. Am să le aflu. Şi după ce-oi ieşi de aici, cum să mă întorc cu mai multă

putere împotriva moţilor. Aha! Ce-o să-i mai despoi! Aluna de aur – şi bobul de secară. Aşa am să le iau. Şi las c-oi găsi eu ac şi pentru cojocul lui Ianci...”

Cum se gândea aşa, aude prima acvilă că spune:

— Am aflat astăzi că un om fără inimă, un gozar, amarnic a mai flămânzit şi a chinuit pe moţii cei săraci şi muncitori, din satul de colea de pe râu.

— Eu am aflat mai mult! rosteşte a doua acvilă. Chia: adineauri m-a vestit vântul că omul acela s-ar afla aici, sub cuibul nostru, cu gând să ne afle tainele.

— Dacă este aşa, zice cu mânie cea de a treia acvilă, omul acela trebuie să piară!

Se încrâncenă carnea de frică pe neguţătorul de aur. Atâta că scăpare nu mai are. Acvilele se reped cu ciocurile lor lungi şi (încovoiate. Se reped asupra gozarului. Şi iacătă, că moţii au scăpat pentru totdeauna de gozar!...

S-a dus vestea despre păţania neguţătorului de aur. Şi multă, ioairte multă vreme, niciun gozar n-a cutezat să se mai aşeze prin locurile acelea, să asuprească pe moţi.

Iar despre Ianci se povesteşte că el şi-a ţinut făgăduiala. S-a întors în satul de mocani în care-l aştepta Dafina, iubita lui soţie. S-a întors. Au avut mulţi copii împreună şi au trăit mulţumiţi până la adânci bătrâneţi...

C U P R I N S

